

Rákóczi-

HÍR *nép*

1991.
2. évf.
2-3. szám
Ára: 50 Ft

Gróf Csáky Mihály, a Magyar Párt alelnöke, a Szlovákiai Magyar Közművelődési Egyesület elnöke, a Magyar Mensa Academica (magyar főiskolás egyesület Pozsonyban) elnöke volt. Esterházyval együtt hurcolták el a Szovjetunióba, ahonnan egy halott német katona okmányával menekült Németországba, 1958-ban. Élete végéig Németországban élt. Írását az Új Hungária (München) 1957. május 30-i száma közölte.

Hősiesség a XX. században

(RÉSZLET)

ÁSGÚTHY ERZSÉBET

Halottak napja volt...

ESTERHÁZY JÁNOSNAK

*Halottak napja volt.
S a sír felett
nem gyúltak gyertyák.
Zsoltárt nem zengtenek
siratók. -- Ó tompa jajszó kongott
csak, mint a néma dob.*

*S a mélybe lenn:
-- mint fonálról leszakadt orsó --
koppant a rög, koporsó-
fedelen.*

*Virág nem volt a hant felett.
Ígét a pap nem hirdetett.
Jeltelen volt a sír. -- Ó,
nem állított fejfát a síró
város. Harangok nem zúgtak.*

*A domb tövében
csak egy fenyő állt őrt
az őszi éjben.*

*Csak egy fenyő volt.
De keményen állt.
Mintha nem látta volna
a halált. --*

*És sudár törzsén mint az ölelő
karok nyúltak a zöld gallyak elő.
Didergő madarak bújtak alá
és ég felé tört, mintha mondaná,
vagy maga lenne a szent vállomás:*

*Halottak napja van,
de lesz feltámadás!*

1941

Ehangzott a Rákóczi Szövetség május 25-i közgyűlésén, az Esterházy János emlékérem átadásakor, Sunyovszky Szilvia színművésznő tolmácsolásában.

A közelmúltban (1957-ben. – A szerk.) egy kis hír jelent meg: "Mirovban (Csehszlovákia) március 8-án meghalt Esterházy János".

Esterházy János múltját nem kell a magyar közönségnek bemutatni. A csehszlovákiai, majd a szlovákiai magyar kisebbség élén kifejtett tevékenysége közismert. Kevésbé ismert azonban életének utolsó évtizede, mikor már nem képviselte odahaza ragyogó adottságaival a felvidéki magyarságot elnyomóival szemben, hanem – rabként az orosz tundra örök hómezein és a csehszlovák börtönökben – emberi nagysága révén került neve a történelem lapjaira.

Mert ha nagy volt Esterházy János mint kisebbségi politikus, igazán nagyra nem dicsősége teljében, hanem a balsorsban nőtt.

Orosz börtönben való hosszabb tartózkodás után, 1946 augusztusában szállították az észak-oroszországi tundrára, kényszermunka-táborba. Siralmasnál siralmasabb viszonyok uralkodtak ott. A Közép-Európából odakerült foglyok, ki gyorsabban, ki lassabban, minden reményüket veszítve fokozatosan vetkőztek ki emberi mivoltukból, törtek le testileg-lelkileg. Nem úgy Esterházy. Ahogy süllyedtek a többiek, úgy emelkedett ő, úgy nőtt napról napra, és lett közéleti férfiból a szó legnevesebb értelmében: emberré. Ugyanolyan sanyarú sorsa volt, mint a többieknek, mégis talált rá módot, hogy segítsen rajtuk, megossa velük elégtelen ebédjét, tanáccsal lássa el őket és példát mutasson a szenvedőknek. Többet tett: mély keresztény hitét, megrendíthetetlen magyar meggyőződését és határtalan bizalmát az igazság győzelmében fogolytársai vigasztalására és felemelésére használta. Levetette az emberi gyarlóságokat, és csak a

Esterházy János (1901–1957)

magasabb, szentebb célok érdekelték. Egyben maradt önös; leküzdhetetlen vágyában, hogy hazakerüljön szülőföldjére, Nyitra megyébe. De lényegében ez a látásmód önös érzés is önzetlen volt, mert tudta, hogy Csehszlovákiában még súlyosabb sors vár rá, mint Oroszországban. A hazához való kötődése mégis erősebb volt, mint személyes érdeke.

A csehszlovák kommunista kormány kikergette Esterházyt a szovjet kormánytól, és 1949-ben hazaszállítottatta. Haza már súlyos betegen került, ennek ellenére sem adtak neki a cseh kommunisták kedvezményt. Fogházba zárták. Páratlan lelki erővel viselte ezt a rabságot is. Soha panasz, egy zokszó vagy lázongás a sors ellen! Némán, méltósággal viselte sorsát – tovább erősödve hitben, meggyőződésben. Olyannyira, hogy a rabtartók számtalanszor kénytelenek voltak őt más fogházba áthelyezni, mert magatartása, belső meggyőződése – mind a rabtársakra, mind a személyzetre – kommunista szempontból káros hatást gyakorolt.

Utoljára szenvedéseit üzentte meg a fogházból, és azt: hogy átadta magát Isten akaratának. Hogy életét felajánlja a magyar haza felszabadulásáért.

Esterházy János életútjának főbb állomásai

- 1901 – március 14-én született Nyitraújlyanon (ma: Velké Zálužie), a galántai Esterházy család fraknói ágából. Édesapja gróf Esterházy János, édesanyja a lengyel származású *Tarnowska Erzsébet*, a krakkói egyetem lengyel irodalom tanszékét vezető *Tarnowski Stanisław* gróf leánya volt.
- 1924 – házasságot köt *Serényi Liviával*, két gyermekük születik: János és *Alice*.
- 1931 – a Szentiváni Kúria ülésén 15000 korona pályadíjat ajándékol egy összefoglaló magyar történelmi munka megírására.
- 1932 – a csehszlovákiai Magyar Népszövetségi Liga elnökévé választják; – az Országos Keresztényszocialista Párt (OKSZP) elnökévé választják; – több körutat tesz Szlovákiában nagy hatású beszédekkel.
- 1933 – programadó beszédet tart az OKSZP nagygyűlésén, ahol kifejti, hogy folytatni kell a párt ellenzéki politikáját, a törvényes keretek közt követelve az önkormányzati jogot, Szlovénia és Ruszinszko teljes körű autonómiáját, a fejlődés biztosítását nemzeti, vallási és kulturális téren.
- 1934 – saját politikusi magatartásával kapcsolatban elmondja, hogy tevékenységének egyetlen indítéka a Szlovákiában élő magyarság létének, boldogságának és fejlődésének biztosítása.
- 1935 – a választások során Kassa képviselőjeként bekerül a prágai parlamentbe. Első parlamenti beszédében kifejti, hogy „megkérdeztük a népkülcsatoltak bennünket Szlovéniahoz, elvárjuk tehát, hogy a mindenkori csehszlovák kormányok 100 százalékgig betartsák kisebbségi, nyelvi, kulturális és gazdasági jogainkat”. A parlamentben Szlovákia autonómiáját követeli; – *Masaryk* lemondása után a magyar pártok Esterházy javaslatára *Benes*-re adják le szavazatukat a németbarát ellenjelölttel szemben, és ezzel nagymértékben elősegítik *Benes* államelnökké való megválasztását.
- 1936 – a két magyar párt (az Országos Keresztényszocialista Párt és a Magyar Nemzeti Párt) egyesülésekor országos ügyvezető elnökké választják; – *Benes* egy személyes találkozáson miniszteri posztot ajánl föl Ester-

- házynek a csehszlovák kormányban, aki ezt visszautasítja, mondván, hogy a csehszlovák kormányban előbb olyan intézkedéseket kell hoznia a magyarokkal kapcsolatban, melyekkel kiérdemli a magyar kisebbség bizalmát.
- 1938 – Szlovákia-szerte elmondott beszédekben sikraszáll a magyar kisebbség jogai és Szlovákia teljes körű autonómiája mellett; – a kisebbségi kérdés tanulmányozására Csehszlovákiába érkezik *Lord Runciman*. Az angol kormány küldöttje két alkalommal fogadja Esterházyt és más magyar politikusokat. A diplomatának átadott emlékiratban a magyar képviselők követelik a wilsoni önkormányzati jog megadását a magyar kisebbség számára; – külföldi diplomáciai tárgyalásokat folytat Olaszországban, Lengyelországban és Magyarországon; – a határkérdéssel foglalkozó magyar-szlovák tárgyalásokon a csehszlovákiai magyar képviselők Esterházy követelése ellenére csak megfigyelőként vehetnek részt; – a müncheni egyezmény után a csehszlovákiai magyarság képviselői Esterházyval az élen nyugalomra és passzív magatartásra szólnak fel. Ugyanakkor egy, a világ közvéleményéhez intézett kiáltványban követelik a magyar kisebbség önkormányzati jogát. Esterházy a magyarság parlamenti képviselőivel megalakítja a Magyar Nemzeti Tanácsot, mely a csehszlovákiai magyar kisebbség életét hivatott irányítani; – Kassa átadásakor bejelenti, hogy Szlovákiában marad, és egyúttal jogszertű bántalmazást kér a magyar kormánytól a Magyarországra került szlovákok részére; – a Szlovákiában maradt magyarság részére megindítja az Új Hírek című napilapot; – a magyarországi földreformmal kapcsolatos viták során a magyar arisztokrácia számára küldött üzenetében a földreform mellett foglal állást.
- 1939 – a szlovák hatóságok rendőri felügyelet alá helyezik; – az Új Hírek betiltása után megindítja a Magyar Hírlapot; – a sajtó hasábjain hivatalos nyilatkozatban határozza el magát és párt-

- ját a nemzetiszocialista eszmétől és annak politikai irányvonalától; – megbeszélést folytat *Jozef Tiso* miniszterelnökkel a szlovákiai magyarok jogairól; – a szlovák parlament egyetlen magyar képviselőjeként szenvedélyes felszólalásokban követeli a magyar kisebbség érdekeinek és jogainak elismerését; – rádióbeszédében üdvözi az önálló Szlovák Köztársaság megalakulását; – a világháború kitörésekor a lelkiismeret szavának való engedelmesre figyelmeztet; – szociális segélyakciókat szervez a szegény sorsúak megsegítésére.
- 1940 – újévi beszédében részletesen elemzi a Csehszlovák Köztársaság felbomlásának okait, s ezek közt a békes egymás mellett élés hiányát tartja a legfontosabbnak.
- 1941 – megalakítja a pozsonyi Takarékbank Rt.-t, a szlovákiai magyarság első és máig egyetlen önálló pénzügyintézményét; – létrehozza a kiadói tevékenységet folytató *Madách Könyvesházat*; – a debreceni nyári egyetemen tartott előadásában kiemeli a nemzetiségekhez való közeledés fontosságát a többségi nemzet részéről.
- 1942 – újjalakítja a betiltott SZMKÉ-t, a Szlovéniai Magyar Közművelődési Egyesületet; – megindul a korábban meghirdetett Magyar Ház akció, Magyar Házak nyílnak több, magyarok által is lakott szlovákiai városban (Pozsonyban, Iglón, Eperjesen, Nyitrán, Bántán stb.); – nagyobb tanulmányban fejti ki, hogy a kisebbség jövője elsősorban szellemi kvalitásán, másodsorban pedig a mindenkori államhatalom kisebbségekkel szemben gyakorolt magatartásán múlik; – a szlovák parlamentben egyedül ő nem szavazza meg a zsidótörvényt, és ettől kezdve a hatalom végképp ellenségének tekinti.
- 1943 – miként korábban is, most is több alkalommal hilet tesz a szlovák-magyar testvéri együttélés eszméje mellett.
- 1944 – közvetett kapcsolatban áll a szlovák nemzeti felkelés résztvevőivel. Százával segít az üldözött zsidóknak, szlovák és cseh egyéneknek, hogy

- Magyarországon át megmenekülhessenek az elhurcolástól; – memorandumban tiltakozik Magyarország német megszállása ellen, melyet eljuttat a nyugati nagyhatalmak képviselőihez; – a nyilasok Magyarországon letartóztatják, és arra kényszerítik, hogy lemondjon pártvezetői tisztségéről. Miután ezt megtette, visszatér Pozsonyba, ahol pártja egy emberként újból őt választja meg vezetőjének; – az év utolsó hónapjaiban a Gestapo körözést ad ki ellene, de nem hajlandó elmenekülni az országból.
- 1945 – az oroszok Pozsony felszabadítása közben letartóztatják, majd tizenkét napi elzárás után szabadon engedik; – családjától elbúcsúzva felkeresi *Gustav Husákot*, hogy átadja neki egy memorandumot, melyben az új magyarellenes intézkedések ellen tiltakozik. Husák letartóztatja, és átadja az NKVD ügynökeinek; – több magyar pártvezetővel a Szovjetunióba hurcolják, ahol egy évet tölt a moszkvai Ljubljanka börtönben. Koholt vádak alapján elítélik, majd szibériai táborkba viszik, ahol súlyos tüdőbetegséget kap.
- 1947 – november 16-án a Szlovák Nemzeti Bíróság „in contumaciam” (távollétében) kötélt általi halálra ítéli a köztársaság szétveréséért és a fasiszták kiszolgáltatásáért.
- 1949 – a szovjet hatóságok Ágcsernyónél átadják a csehszlovák szerveknek. Családjá és barátai közbenjárására a köztársasági elnök kegyelemből életfogytiglanra változtatja ítéletét; – megjárja Csehszlovákia úgyszólván valamennyi börtönét, családja szétszóródik, oszupán egyetlen húga tarthat vele rendszeresen kapcsolatot. Leveleit, ha engedélyezik, szlovák nyelven írja; – a fűtetlen börtönökben betegsége egyre jobban elhatalmasodik.
- 1957 – utolsó kérését, hogy szállítsák a nyitrai börtönbe, mert szülőföldjén szeretne meghalni, elutasítják; – március 8-án a morvaországi Mirov börtönében mártírhalállal ért végre szenvedéseinek s földi életének kálváriája.

Stelcer Lajos, a Magyar Párt központi igazgatója és Esterházy János az eperjesi Magyar Ház avatásán, 1942. június 29-én.

ÜZENET

„Vasárnap, július 29. Elnökkel együtt ismeretlen, esetleg külföldi helyre utazunk. Ha belföldre kerülnénk, értesítést küldünk. Prosim zaneste túto cedulku: Cibók, Kozia 14.* Forduljatok érdekemben dr. Zatykó révén dr. Daxner Igorhoz, aki nagyon tisztel, becsül és szeret. Ártatlanok vagyunk. Sosem voltunk fasiszták!”

(A papírdarabkára rótt üzenetet Esterházy János – itt: elnök – Magyar Pártbeli társainak elhurcolásáról dr. Neumann Tibor, a Magyar Párt pozsonyi szervezetének elnöke dobta ki a rákosrendezői pályaudvaron a vagonból.)

* Kérem, juttassák el ezt a papírlapot...

ESTERHÁZY LUJZA

Szívek az ár ellen

E kötetet a magyar könyvkiadás évtizedek alatt felhalmozott adósságának egyik legszorgalmasabb törlesztője, a Püski Kiadó Kft. jelentette meg. Szintén Püskiék rendezték meg azt az április 12-i sajtóbemutatót, amely az igencsak szerény előzetes hírverés ellenére is „teit házat” vonzott a Kossuth Klubba.

A könyvről előjáróban kötelességünk legalább annyit elmondani, hogy szerzője, galántai gróf Esterházy Lujza emlékeit eredetileg francia nyelven fogalmazta meg. Lujza grófnő elsősorban az európai közvé-

lemény figyelmét akarta felhívni testvéröccsének, Esterházy Jánosnak tragikus élet-útjára, amely egyszerűsággal jelképe a csehszlovákiai magyarság sorsának is. A kézirat Lujza grófnő végrendeletéhez csatolva került 1966-ban Rómába, unokahúgához, Esterházy Alice-hoz, János gróf leányához. És most – több évtized után – Pröhléné Samarjay Éva fordításában a magyar olvasókhöz.

A sajtóbemutatón – talán helyesebb lenne emlékkünnepnek nevezni ezt az alkalmi találkozót – politikusok és történészek mu-

tatták be a kötetet. Surján László népjóléti miniszter nem titkolta el azt az érzelmi hatást, amit a könyv kellett benne; Entz Géza államtitkár a politikus objektivitásával beszélt a könyv mának szóló üzenetéről. Kiss Gy. Csaba a régió népeinek egymásrataltságaról szolt. Molnár Imre pedig – mint Esterházy János életének és pályájának kutatója – azzal az érzelmi többlettel ismertette a mű főszereplőjének golgotás életútját, amelyből a közönség (vagy annak egy része) arra a következtetésre juthatott, hogy századunknak ez a hőse a fiatal történész jóvoltából nem kerül elfeledett történelmi nagyságaink közé.

Erre az alkalomra Rómából Budapestre utazott Esterházy Alice. Őt – mint arról a következőkben értesülni fogunk – a helyszínen kérték fel, hogy mondja el néhány gondolatát a könyvről, amelynek főszereplője – az édesapja.

Alig telet el egy hét a megrendítően szép est után, amikor Esterházy Alice-tól levél érkezett. Ezt adjuk most közre.

(selmeczi)

Röviddel az est kezdete előtt kértek meg arra, hogy elsőként én emlékezzem meg apámról. Talán érthető, hogy a helyszínen sebtiben nehezen tudtam összeszedni gondolataimat. Most, hogy újra elgondolgom rajta, „befejezetlen mondat”-nak látom apám sorsát.

Esterházy János a felvidéki magyar kisebbség védelmének szentelte életét. Korábban, Csehszlovákiában, fiatal politikusként, majd a prágai parlament képviselőjeként. Újra elolvasva korabeli beszédeit, látnom kell, hogy semmi sem változott az „akkor” és a „most” között. Ugyanúgy kellett sikraszállnia a magyar iskolákért, ugyanúgy kellett harcolnia minden területen a magyarok jogaiért. Apám őszinte ember volt, s ezzel a hatóságokat a végsőkig bősztette. Beneš még tároa nélküli miniszteri székét is fölkinált neki, hogy ezzel elnémissza, de ő ezt nem fogadta el.

Ugyanez történt vele Szlovákiában is. Az államforma megváltozott ugyan, de a kisebbség sorsa nem javult. Megjelent a náci ideológia, s ő kereszténységének minden erejével küzdött ellene, hogy magyar testvérei ne legyenek annak áldozatai.

Emlékszem, állandóan úton volt, s ezekre az utakra néha miniket, gyerekeket is elvitt. Járta a magyar falvakat, mindenütt óriási örömmel fogadták, s az én szívem megtelt büszkeséggel, hogy apám ennire híres ember. Az általa alapított Magyar Házak megannyi otthonként vártak minket. Ezekben a házakban színarabokat mutattak be, s mindenki örült, hogy megjött az „Elnök úr”. Fáradszaktalan munkájával elérte, hogy az emberek megértsék: „a náci ideológia a németek találmánya. Mi magyarok vagyunk! A mi útmutatónk a kereszt, nem a horogkereszt”. A magyarok megfogadták a szavát, nem vettek részt a zsidóüldözésben, nem „érjásítottak”, nyugodt szigetnek maradtak a viharban.

Aztán jöttek az oroszok, s velük az új csehszlovák kormány. Már kezdetben magyarellenos megtorlásokról lehetett hallani, s a magyarokat teljes jogfosztásra ítélő „Kassai Törvény”-ről.

Ekkor apám az új kormánynak írt memorandumában bizonyította és igazolta a magyarok náciellenes beállítottságát, ame-

lyért nem bosszú, hanem köszönet illetné őket. Hiszen sok zsidót és politikai üldözöttet sikerült megmenteniük, gyógyszerrel és élelemmel ellátniuk a partizánokat.

A memorandumot apám Pozsonyban adta át az új kormány komisszárjának, Gustáv Husáknak. Ez a memorandum lett Esterházy János „befejezetlen mondat”-a: ezt a védőbeszédét soha többé nem volt szabad elmondania. Husák átadta őt az NKVD-nek, az irat eltűnt, s apámra haláláig a börtönök vártak. Egy évet töltött a moszkvai Ljubljankában – amit Szoizsanyicin ír le A pokol tornácában, apámról is megemlékezve. Ezután három év Szibéria következett, ahol súlyos tüdőbaját szerzett. Utána a csehszlovákiai börtönök, tizenkét éven át.

Amikor lútótt otthonunkban panaszkodunk, hogy nem tudunk jó húst vagy zöldséget kapni, gondoljunk a 44 éves rabra, akinek erre többé nem nyílt lehetősége. És arra, hogy a fűtetlen közép-kori csehszlovákiai börtönök a világ átkai közé tartoznak.

Apámnak lett volna alkalma külföldre szökni, de nem élt vele. Tudta, hogy ártatlan, s hitt abban, hogy a háború pokla után, ahol egy egész „fajt” próbáltak megsemmisíteni, nem lehet megisméltelni ugyanezt egy másik kisebbséggel, származása miatt.

A „Kassai Törvény”-t sohasem vonták vissza. Ez a fasiszta törvény még mindig szerepel a CSFR paragrafusai között, azóta sem törölték el hivatalosan, így bármikor használható. Kérem minden olvasómat, fejezzük be közösen Esterházy János mondatát. Kérjük mi mind ennek a törvénynek az eltörlését és jóvátételét, és magyar kisebbségünk egyenjogúságát a szlav népekkel – úgy, ahogy Esterházy János akarta. Az ő szavait idézem: „Fejlesszünk ki egy békés és alkotó együttműködést, ami az egymástól kölcsönösen függő népek és nemzetek egyenjogúságára épül. Ez egyformán érdekük a magyaroknak, a németeknek, a szlovákoknak és ruténoknak, akik itt éltek századokon át.”

Ezt kellett volna ott, azon a szép estén, a Kossuth Klubban elmondanom.

Esterházy Alice

A KASSAI PROGRAM KÁRVALLOTTJAI

A Rákóczi Szövetség, amely a Magyar Köztársaságban élő szlovákiai magyarok érdekvédelmével is foglalkozik, elhatározta, hogy szót emel a magyar hatóságoknál a történelmi igazságtétel, a jóvátétel érdekében.

Az erkölcsi rehabilitációt tartjuk a legsürgősebbnek – amelyért Havel elnök már megtette az első lépést. Ezt követően egy kormányközi magyar–cseh–szlovák tárgyalás feladata volna a jóvátétel mértékének a megállapítása a kárvallott, Szlovákiából Csehországba, illetve a Magyarországra kitelepített magyarok számára.

Teljes jogfosztás

A szlovákiai magyarság kárvallója a második világháború végén kezdődött, miután a szovjet hadsereg csapatai 1945 tavaszán elfoglalták Kelet-Szlovákiát, s a nyomukban Kassára érkező csehszlovák kormány április 5-én közzétette első programját. A Sztálin hozzájárulásával hozott előzetes döntésnek megfelelően a program egyrészt deklarálta a csehek és a szlovákok teljes egyenjogúságát, másrészt mind a német, mind a magyar kisebbséget testületileg felelőssé tette Csehszlovákia felbomlásáért. Ennek megfelelően a program VIII. fejezete kimondta mindkét nemzetiség teljes állampolgári jogfosztását. Ezt öntötte azután jogi formába az 1945. augusztus 2-án kiadott 33. számú köztársasági elnöki rendelet. Függetlenül attól, hogy a kollektív felelősség elvének alkalmazása a német kisebbséggel szemben sem volt indokolt, a szlovákiai magyarság – mint közludomású – Esterházy János vezetésével végig szemben állt a szlovák és német fasizmussal.

Az akkori csehszlovák kormány – hogy megszabaduljon a magyaroktól – három akció keretében kívánta elérni kitűzött célját: magyar–szlovák lakosságcserevel, mintegy 200 000 magyar áttelepítésével, és végül az úgynevezett „reszlovakizálással”. Miután szlovák részről már előzetesen leszámoltak a pozsonyi magyar lakossággal – nagy többségüket fegyveres erőszakkal áthajtva a Duna-hídon –, s elkezdődött a csallóközli magyarság hitleri–sztálini módszerekkel történő deportálása Csehországba, a magyar kormány 1946. február 26-án kénytelen volt aláírni a lakosságcsere-egyezményt.

A Magyarországra kényszerített lakosságcsere 1947. április 12-én kezdődött

meg, és 1949. június 5-én fejeződött be. Az áttelepültek száma hivatalosan 76 616 fő, amelyet megtoldottak az otthonaikból elűdözött, megfélemlített magyarok ezreivel. A Szlovákiába történő áttelepülésre mindössze 60 257 hazai szlovák jelentkezett. Ami a lakosságcsere gazdasági oldalát illeti, érdemes megjegyezni, hogy a magyarok Szlovákiában mintegy 160 ezer katasztrális hold földet hagytak hátra – szemben a szlovák áttelepülők 15 ezer holdjával –, ugyanakkor a magyarok után 15 700 ház maradt Szlovákiában, míg a szlovákok mindössze 4400 házat hagytak Magyarországon. Ezekből az összehasonlító adatokból is kiderül, mennyire egyenlőtlen feltételek között történt a lakosságcsere.

A csehszlovák vezetőség szerencsére – az angolszász vető következtében – nem tudta keresztülvinni eredeti elképzelését: a mintegy 200 000 magyar „kvótán felül” kitelepítését. A „reszlovakizálási” programot viszont végrehajtották, arra kényszerítve a megfélemlített magyarok többségét, hogy szlováknak vallja magát.

Az 1961-es népszámlálás

Az akció átmenetileg sikerrel járt: mintegy 326 679 magyar – hogy mentesülhessen a zaklatásoktól – szlováknak vallotta magát. Így történhetett meg, hogy az 1950. évi népszámlálás során mindössze 363 733-an merték magukat magyarnak vallani Csehszlovákiában. Amikor egy évtized múltán a vészfelhők elvonultak, a népszámlálás (1961-ben) már 533 934 magyart mutatott ki az országban.

A rendszerváltás, a demokratikus fordulat után joggal vetődik fel a kérdés: a szu-

lőidőjükről előzőtt magyarok lelki szenvedéséről és anyagi kisémmizéséről meddig fogunk hallgatni? Végre rendezni kellene kártalanításukat egy újabb kétoldalú tárgyalás útján, amelynek az alapját a szülőföldön hagyott és Magyarországon nekik juttatott ingatlanok egybevetése képezheti. Ez annál is inkább időszerű, mert – amint a Pénzügyi Központ közleményéből is értesülhetünk – Szlovákiában sor kerül az 1949 és 1955 között elvett ingatlanok, kisüzemek stb. tulajdonosainak a kártalanítására.

Nem feledkezhetünk meg a Csehországba deportált magyarok ifjúsairól sem, akiknek szintén jár az erkölcsi és anyagi jóvátétel. Velük kapcsolatban a Helsinkiben meghirdetett – és legutóbbi Koppenhágában megerősített – emberi és kisebbségi jogokat is érvényesíteni kellene, mert azóta is jogfosztottságban, az anyanyelvi kultúra hiányában szenvednek.

A Rákóczi Szövetség – a magyar és a szlovák nép közti megbékélés érdekében – kötelességének érzi a rehabilitáció szorgalmazását.

Vigh Károly

PÁLYÁZAT

A Rákóczi Szövetség és a Cseh-Szlovákiai Magyarok Nemzeti Bizottmánya pályázatot hirdat a szlovákiai magyarság létét tenyegető történelmi időszak (1945–1949) történelmi dokumentumokon alapuló felidőgozására. A pályázat az alábbi témaköröket foglalja magába: – lakosságcsere (kitelepítés, deportálás) története, – a reszlovakizáció folyamatának feltárása.

A pályázat hatékonysága érdekében (bár összefüggő történelmi idószakról van szó), a pályázatot kilő két szervezet az egyes témaköröknek külön-külön felidőgozását is elfogadja. A két szervezet egyetért abban, hogy nem szabja meg a pályamunka terjedelmét. Mindazonáltal javasolják, hogy a pályázó vegye figyelembe az esetleges kiadással, valamint az idegen nyelv(ek)re való fordítással járó költségeket, tehát igyekezzék kézirat 8–10 ívnyi terjedeleme korlátozni.

A pályázat jelíggés. Ezért a pályázó pályamunkájához csatolt zárt borítékban közölje nevét és címét, szakmai tevékenységének rövid összefoglalását, fontosabb publikációinak felsorolását.

A történész szakemberekből álló bírálóbizottság a legjobb pályamunkákat pénzügyi jutalomban részesíti és idegen nyelvű fordításra javasolja. A bírálóbizottság fenntartja magának azt a jogot, hogy a pályadíjat – azonos értékű tanulmányok esetében – megosztva ítélje oda.

A pályázat határideje: 1992. aug. 20.

Rákóczi Szövetség

Cseh-Szlovákiai Magyarok Nemzeti Bizottmánya

Az utóbbi években derül fény azokra a dokumentumokra, amelyekben a kortársak – egyházi emberek, csehszlovákiai és magyarországi értelmiségiek – elítélték a hontalanság éveinek eseményeit. Ezúttal a magyarországi református és a római katolikus egyház vezetőjének korabeli állásfoglalását közöljük.

Levél az Egyházak Világtanácsa elnökének

Elnök úr!

Magyarország és Csehszlovákia kormánya lakosságcsere tárgyában egyezményt kötött anélkül, hogy a leginkább érdekelt csoportnak módja lett volna erről az öt léteben érdeklő kérdésről véleményt mondani.

A Csehszlovákiában élő magyarság kénytelen volt feljajdulását írásba foglalni, s minden járható utat megkeresni, amelyen ez a panasz azoknak a kezébe jut, akiket ez a kérdés tisztükből kifolyólag érdekel. Így adták át nekem az idecsatolt memorandumot azzal a kéréssel, hogy Önnek juttassam el.

Örömmel szolgál, hogy kívánságukat teljesíthetem, és tisztelettel és szeretettel arra kérem az Elnök urat, méltóztassék ennek az emlékiratnak figyelmet szentelni.

Az emlékiratban foglaltak igazolják, hogy az Egyetemes Egyháztanácsnak az a határozata, amely a kényszerű lakosságcsere igazságtalanságaira hívta fel a figyelmét, Isten örök törvényeivel és az Evangélium tanításával megegyezett, s az útkereső felelős tényezőknél jó szolgálatot tett.

Bizalommal kérem Elnök urat és a bölcs vezetése alatt álló Egyetemes Egyháztanács minden hivatalosát, lépjenek érintkezésbe a csehszlovák protestáns egyházak vezetőivel, s kérjék meg őket, kövessenek el a csehszlovák kormánynál mindent annak érdekében, hogy a csehszlovákiai magyarságra nézve kényszerű lakosságcsere, ha már semmiképpen el nem kerülhető, oly módon hajtsák végre, hogy Isten örök törvényei ne csúfoltasanak meg kiáltó módon.

A magyar katolicizmus 1946. december 21-én kelt kiáltványa a szlovákiai magyarok megmentéséért

A különböző irányú napilapok már hetek óta nap-nap után hoznak híreket azokról a szörnyű megpróbáltatásokról és szenvedésekről, amelyeknek a szomszéd Szlovákiában élő magyarokat kíméletlen hivatalos eljárással kiteszik. Feljajdult a magyar nemzetgyűlés is az emberiséget megcsúfoló azon szeretetlenség, sőt egyenesen gyűlölet miatt, amellyel félmilliónál nagyobb számú ősi lakost nemzeti mivolta, magyarsága miatt üldöz egy olyan állam, amelynek zászlajára a lényegében szabadságot és egyenlőséget jelentő demokráciát írták.

A természetjogba és isteni törvényekbe ütköző eljárással szemben nem maradhat szóltan a magyar katolicizmus egésze. Nem lévén saját napilapja, a nyilvánosság előtt nem adhatott közösen és egységesen hangot jogos felháborodásának. Főpásztorai közül azonban többen sokakat megejőzve fájdalmas lélekkel panaszolták fel nyilatkozataikban a béke készítésének idején újabb békétlenséget szülő hallatlan jogtalanságot, sőt orvoslásért a nagyvilág ítélőjére is kérőn apelláltak. Hogy semmi kétség ne maradjon a magyar katolicizmus állásfoglalása és segélykiáltása

felől, mi, főpásztorok, a gondozásunk alatt álló papság és hívek nevében is, közösen és egységesen, ezúton kiáltunk az igazságért. Igaz megnyugvás az Írás szava szerint csak az igazság és béke csókja révén lehetséges (Zsolt. 84,11).

Távol álljon tőlünk, hogy beleszóljunk más állam belső kormányzati ügyeibe. De itt most korántsem ez történik. Nem téveszt ugyanis meg most már senkit a törvényerőre is emelt közmunkarendszeresítési belső állami rendeletre utalás, hivatkozás, magyarázkodás és a szépitgetés szándéka. Kétségtelen világosságba helyezik az egész eljárást az előzmények, minden szlovákiai magyarnak ősi lakóhelyéből mindenáron megvalósítandó kitelepítése, a kitelepítést nem engedélyező párizsi döntés után ismételt elhangzott hivatalos állami nyilatkozatok, amelyek szerint a magyar kérdést minden körülmények között és feltétlenül egy-szersmindenkora elintézik, végül és főképpen az időlegesnek minősített ún. munkára vitelnek körülményei, módjai és eszközei, amelyekről az életveszedelmek között ide átmenekült magyarok tapasztalatai mindenkit meggyőzhetnek. Nem tartozik reánk ezek-

Egyben teljes bizalommal arra is kérem Elnök urat, méltóztassék a csehszlovák protestáns egyházak vezetőinél odahatni, tegyék lehetővé, hogy a csehszlovák állam kötelékében megmaradó magyar protestánsok őseik lakóhelyén továbbra is együtt maradjanak, szétszórattatásuk által évszázados protestáns egyházközösségek ne töressenek szét, és hogy templomaikban Istenükhöz anyanyelvükön könyöröghessenek. Különösen kérjük Elnök úr támogatását a Csehszlovákiában élő magyar protestáns lelkészek számára, akik közül sokan – mert híveik érdekében szót emeltek – üldöztetést, megalázást szenvedtek. Nagy aggodalommal tekintünk csehszlovákiai magyar protestáns lelkésztestvéreink jövő sorsára, mert látjuk, milyen leírhatatlan nélkülözések között élnek azok a lelkésztestvéreink, akiket a legjobb esetben 50 kg-os csomaggal, sokszor egy szál ruhában, pici gyermekekkel tettek át a határon.

A már kiutasított magyar protestáns lelkészek elhelyezése, életfeltételeiknek a legszűkebb keretek között legalább átmeneti biztosítása minden erőfeszítésünk ellenére alig volt megoldható, s az esetleges további kiutasítások megoldhatatlannak látszó feladatot jelentenek számunkra.

Fogadja Elnök úr kiváló tiszteletünk őszinte nyilvánítását.
Budapest, 1946. június 24.

A református egyetemes konvent:

RAVASZ LÁSZLÓ
püspök, lelkészi elnök

nek pontos és hiteles részletezése, fájó sebeknek feltárása összes véres ágaikban. Ezt megtenni, segítséget és orvoslást nyújtani elsősorban a magyar kormány feladata, amelynek bizonyára iparkodik is megfelelni.

Nem hallgathatunk arról, hogy sorozatos, erőltetett birtok-elkobzások, teljes vagyontfosztások történtek; öregeket, gyermekeket, terhes, szoptató anyákat hurcoltak el mértéktelen kegyetlenséggel.

Megjegyezzük, hogy ha az üldözöttek történetesen nem magyarok volnának, akkor is felemelnők szavunkat, mivel az emberi jogok súlyos sérelméről van szó.

De mi, az összes magyar katolikusok is kiálthatunk és szívünk mélyéből kiáltunk is az igazság után, egy független nemzetközi bizottság sürgős kiküldetése után, amely a tényeket tárgyilagosan megállapíthatja, és így a békességért és az emberi jogok megóvásáért fáradó Egyesült Nemzetek Szervezete számára alapot biztosíthat az igazságos közbelépésre. S. O. S.

Adja Isten, hogy azok, akiknek kezében van a hatalom, és akik annak gyakorlásáért ugyanannak a Mindenhatónak felelősek, e segélykiáltásunkat meghallják!

A magyar katolicizmus nevében,
a püspöki kar határozatából:

MINDSZENTY JÓZSEF
bíboros-hercegprímás,
esztergomi érsek

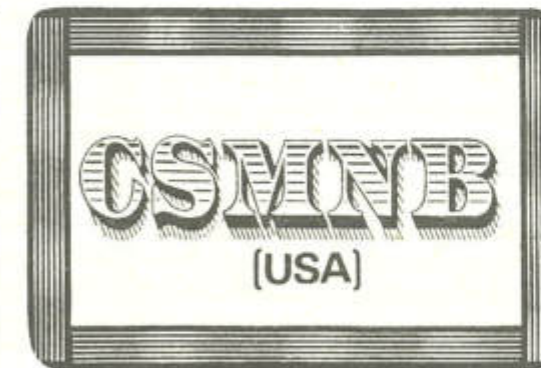

A Mindszenty József hercegprímás hamvait szállító osztrák gépkocsi megérkezik Esztergomba 1991. május 3-án.

(Böröcz József felvétele)

Így látjuk mi!

**A SZLOVÁK
NEMZETI
AZONOSSÁG-
TUDAT
VÁLSÁGA**

Hazai és külföldi szlovák lapokban egyre gyakrabban találkozunk a nemzeti identitás válságának kérdéseivel: mi a szlovák nemzet történelmi, földrajzi és "népiségi" helye az európai nemzetek közösségében?

Az első világháború előtt a szlovák településterület földrajzi határa éppoly ingadozó volt, mint népi-etnikai egysége. Akkoriban a Csallóköz vagy Mátusföldet egyetlen józanul gondolkodó szlovák sem érezte nemzeti területének, ahogy a keleti – például a szepességi – szlovák sem érezte magát a nyugati szlovákkal feltétlenül azonos nemzeti közösségbe tartozónak.

Csehszlovákia megalakulása határozott vonallal jelölte ki Szlovákia határát, melyen belül a szlovák politikai egység főleg a cseh uralmi törekvésekkel szemben érvé-

nyesített ellenállás szempontjai szerint alakult ki. A Hodža-Bartha-egyezményben – melyben a világháborúban vesztes Magyarország önállóságot biztosított a még bizonytalanok szlovákoknak – a szlovákok által igényelt terület nagyjából megegyezett a később a bécsi döntés által kijelölt területtel. Az a szlovák propaganda, amely ezt az egyezményt ősi szlovák területek elcsatolásáért teszi felelőssé, minden alapot nélkülöz tehát. A független Szlovákia megalakulásának éppen az volt a közvetlen előzménye, hogy a magyar igények kielégítésére Komáromban létrejött szlovák-magyar tárgyalások nem vezettek eredményre. A szlovák delegáció elismerte ugyan a magyar követelések alapvető jogosultságát, azonban egy hatalmi döntéstől jobb eredményeket reméltek, mint a

nép választásától, különösen akkor, amikor már maguk mögött érezhették Hitler rokonszenvét a csehektől való elszakadásra. A magyar területtrábiáról szóló minden későbbi vádaskodás tehát hamis önáltatás.

Az, hogy Tiso Szlovákiájára nem sütötték rá a háborús bűnös csatlós bélyegét, s hogy a megújított együttélés áráként a szlovákok visszakaphatták az első világháború utáni béke gyártotta országukat, szintén Beneš diplomáciai mesterkedéseinek köszönhető. Tiso ezért az életével fizetett, politikai gárdája külföldre menekülve mentette a bőrét. Érthető, hogy a szlovákok nem felejtik el viszonylag rendezett, jó életkörülmények között működő országuk elnökét és szegényteljes kivégzését, tény ugyanakkor, hogy az antifasiszta Esterházy János elhurcolásáról, halálra ítéletéről egy szót sem lehetett hallani tőlük.

A trianoni parancselrendezés, a magyar népi akarat követelésére Bécsben elfogadott hatalmi döntés, a cseh-szovjet követelésekre visszaszerzett határok, a magyartalanítási bűnös kísérletek kudarca a szlovák nemzeti öntudatban a bizonytalanság sebeit hagyta, ezek a nemzeti öntudat a szlovákság mai történelmi sorsfordulóját kísérő válságának forrásai.

Kulcsár Ferenc A neurózis-szindróma című írásában (Nap, II. évfolyam, 32. szám) pontosan mutat rá ezekre a jelenségekre.

Idézi a történész-miniszter Ladislav Kováč megállapítását, aki szerint: „a történelmi gyökértelesség, politikai bizonytalanság a szüntelen fenyegetettség érzetét váltja ki bennünk, s egyfajta védekező magatartásra ösztönöz”. Ezt az érzést természetesen Szlovákia földrajzi bizonytalanságának tudata is táplálja, s ezt sem a status quo hangoztatása, sem a magyar kormány határkérdéseket érintő félreérthetetlen álláspontja nem tudja legyőzni. A magyar kisebbség küzdelmében a diszkriminációs törvényhozás ellen és a nemzetközileg elismert kisebbségi jogok kivívásáért irredezizmust szagol és revizionista sugallatot érez. Ebből a bizonytalanságból táplálkozik a gyűlölködés, bizalmatlanság és gyanúsítgatás, a felburjánzó nacionalista lapok hangneme. Megdőbbentő volt a *Slovenská Republikánská Armáda* szórólapjának hozzánk is eljutott szövege: „Harcunk hatékonysága érdekében az SRA felvette a kapcsolatot az Ír Republikánus Hadsergellel, a Vatra Romaneascával, a lengyel függetlenségi csoporttal, a palesztinai szabadságharcosokkal stb. A harc tovább folyik a magyarok és támogatóik teljes megsemmisítéséig. Ha a helyzetünk bonyolódik és a Szlovák Nemzet létét fenyegetné, levegőbe röpitjük Csehországban az atomüzemeket, közügyi berendezéseket, és nem lesznek többé se zsidók, se magyarok Közép-Európában, de csehek, osztrákok és zsidószármazékok sem. Sorra kerül *Duray, Bajnok*, a CSEMADOK képviselői és a Szlovák Nemzeti Tanács koalíciójának néhány tagja.” Egy percig sem szeretnénk hinni, hogy a szlovák nép többsége rokonszenvvel fogadná ezt az SS és a Hlinka Gárda dokumentumait is túlszámnyaló hangot, de nagyon hiányoljuk az eltérés és elhatárolódás határozottabb és hangosabb kifejeződését. Különösen a külföldi szlovák sajtó hallgatása menthetetlen.

Az is aggasztó, hogy Beneš politikai múltjából csak a *Kassai Program* nem kap egyértelmű elítélést, sőt még fenntartása mellett is érvelnek. A szlovákok – Havel példáját követve – kísérleteket tettek a németek és a zsidók kiengesztelésére. A bocsánatkérést a magyaroktól azonban a feledés takarója alá süllyesztik, s a jóvátétel igényét figyelmen kívül hagyják a parlamenti vitákban. Egy-egy bátor ember vállalja csak Beneš nemzetállam-tervének elítélését, például Mlynárik József történész.

Ez az öntudatválság tört ki hangos méltatlankodásban akkor, amikor Duray Miklós kijelentette az osztrák újságíróknak, hogy a szlovákiai magyarság jogvédelme és biztonsága nagyobb volt a kommunista alatt, mint most. Pedig hozzátette, hogy a vitás kérdések rendezésének tehe-

tőségét nemzetközi egyezmények alapján hozott törvények megvalósításában, s nem a határváltoztatásban látja.

A magyar kormány és közvélemény tudja, hogy a határváltoztatás több súlyos gondot idézne elő, mint amennyit megoldana, s tudja, hogy a józan ész nem támaszkodhat az örök határookra. Olyan határokat akar, amelynek mindkét oldalán egyenjogú és nemzeti mivoltában megbecsült életet lehet élni. Ha a szlovákság is őszintén elfogadja ezt az elvet – amelyet több nemzetközi egyezmény kodifikált – önkisebbités nélkül búcsút mondhat az identitástudatát zavaró érzéseknek. S akkor nemzeti buzgalmuk csúcspontján nem törnek majd ki olyan jelszavakban, mint ami-

lyeneket ma a magyarok annyiszor hallanak: „Szlovákiában csak szlováku”, „Szlovákia a szlovákoké”, s nem lesz bennük félelem, hogy a „Kassai Pogrom” esetleg újra kitörhet.

A nyugtalanító határkérdés azonban csak az egyik, s nem is a legzavaróbb szimptomája a szlovák öntudat krízisének. Az álnemzeti mitológiával megzavart nemzeti tudat nyolcszáz évet tesz üressé a szlovák nép múltjában. Ehhez társul a pánszlávizmus kultusza, amely még idegenebbé tette számukra az együtt élő magyarságot. Ezek hatásáról a szlovák nemzeti öntudat válságára folytatásban adjuk reflexióinkat a Rákóczi-Hírvivő következő számaiban.

<p>Die Deutsche Regierung und Die Slowakische Regierung, sind, nachdem sich der Slowakische Staat unter den Schutz des Deutschen Reiches gestellt hat, übereingekommen, die sich hieraus ergebenden Folgen durch einen Vertrag zu regeln. Zu diesem Zwecke haben die unterzeichneten Bevollmächtigten der beiden Regierungen folgende Bestimmungen vereinbart.</p> <p>Artikel 1 Das Deutsche Reich übernimmt der Slowakischen Staates und der Integrität seines Gebietes.</p>	<p>Artikel 5 Dieser Vertrag tritt sofort mit der Unterzeichnung in Kraft und gilt für eine Zeit von 25 Jahren. Die beiden Regierungen werden sich vor Ablauf dieser Frist rechtzeitig über eine Verlängerung des Vertrages verständigen.</p> <p>Zu Urkund dessen haben die beiderseitigen Bevollmächtigten diesen Vertrag in doppelter Ausfertigung unterzeichnet.</p> <p>Wien, den 18. März 1939. Berlin, d. 23. März 1939.</p> <p>Für die Deutsche Regierung: <i>[Signature]</i> Für die Slowakische Regierung: <i>[Signature]</i></p>
---	--

A Német Kormány és a Szlovák Kormány

megegyeztek abban – miután a Szlovák Kormány a Német Birodalom oltalmába helyezte magát –, hogy az ebből származó következményeket szerződéssel szabályozzák. Ezen célból mindkét kormány aluljegyzett megbízottjai a következő határozatban egyeztek meg.

1. cikkely

A Német Birodalom átveszi a Szlovák Állam politikai függetlenségének és területi integritásának védelmét.

5. cikkely

Ezen szerződés az aláírással egyidejűleg lép hatályba, és 25 éves időtartamra érvényes. Mindkét kormány ezen határidő lejárta előtt kellő időben értesíteni fogja egymást a szerződés meghosszabbításáról.

Az alapokiratot mindkét oldal meghatalmazottjai két példányban írták alá.

Wien, 18. március 1939.

Berlin, 23. március 1939.

A Német Kormány részéről:
Ribbentrop

A Szlovák Kormány részéről:
Dr. Josef Tiso
Vojtech Tuka
Dr. F. Dúrcanský

AMIT KÜLFÖLDÖN OLVASTUNK ÉS HALLOTTUNK

A külföldi, főleg a kanadai szlovák lapok gyakran a szlovák becsület és jó hírnév lejárására szőtt ellenséges összeesküvéseket vélnék leleplezni. Az otthoni szélsőségesek utcai szereplésének megítélésében azonban egységesen a nacionalisták mellé állnak. A bánovcei Tiso-émléktáblához fűződő történetek, s legfőképp Havel elnök inzultálása a március 14-i tüntetésen már pusztán tényező leírásával is ellenszenvet kelt külföldön. Az amerikai parlament által oly tisztelettel övezett és ünnepelt elnök megalázásának a szlováksággal rokonszenvező sajtóban és körökben a civilizált fegyelem és jóézés hiánya megvetésként kellett volna hangot kapnia. Egyes szlovák lapok szinte kéjelegve ismétlik a történetet, miként menekítették autójába az elnököt barátai köpködések, rugdosások és sértő jelszavak között. Az a manipuláció, hogy az elnök provokálta volna a tüntetőket azzal, hogy a Hitler által szponzorált független Szlovák Állam kikiáltásának évfordulós ünnepségre összegyűlt tömeg előtt meg mert jelenni, nem enyhíti a külföld megbotránkozását.

Egyes szlovák lapokban túlcsoportul a múlt és a jelen cseh politikájának maró bírálata, a gúny és a vádaskodás. A **Kanadsky Slovák** április 13-i számát teljes egészében Tiso személyének szenteli, körülövezve a mitologizáló „történelemcsinálás” nimbuszával. Nem meglepő, hogy hasonló jelenségek láttán a szlovák nacionalizmussal kapcsolatban megjelenik a kleriko-fasizmus vádjai, és hogy sokan egy önkontroll nélküli nemzetállam kialakulásától féltik a szlovák független mozgalmat. Aligha célszerűek a hasonló szervezkedések,

amelyek a szlovák nemzet jó hírét veszélyeztetik.

Erre utal a Washington Post március 19-i **A szeparatista szlovákok hangja egyre erősödik a csehekkel folyó családi háborúskodásban** című cikke. Szerzője, W. P. aligha vádolható szlovákellenes összeesküvésben való részvétellel.

„Nem kétséges, hogy a már hosszú ideje parázsló nacionalista krízis a forrponthoz közeledik, mint azt a legutóbbi hétvégen Pozsonyban tartott szlovák szeparatista tüntetés szemléltette, amikor is a világszerte megbecsülésnek örvendő Havel elnököt kifütyölték, lökdösték és köpködtek... Ez a családi viaskodás nemcsak Csehszlovákia gazdasági újjáépítését fenyegeti, hanem fennállását is, és Közép-Európa balkanizálódásának sötét képét vetíti előre... A Nyilvánosság az Erőszak Eilen vezetői és a föderális kormány aelnöke, **Marian Čalfa** – aki maga is szlovák – a hét végén szemére vetette **Mečiar**nak és a társult nacionalistáknak, hogy együttműködnek a kommunistákkal a köztársaság demokrata kormányának megrendítésére és az önálló Szlovákia megteremtésére, amely a Szovjetunió felé nyitna. A szavazók többsége mind a cseh, mind a szlovák oldalon a föderáció mellett áll, amit a legutóbbi közvélemény-kutatás is bizonyít... A Szlovák Nemzeti Párt választóinak aránya a novemberi választásokon nem egészen 20%-ról 3,2%-ra esett, annak következtében, hogy nem sikerült a szlovák nyelvet kizárólagos hivatalos nyelvként elfogadtatni... A két republikát bonyolult gazdasági és érzelmi kötelékek fűzik egybe; számos cseh és szlovák belefáradt már a civódásba, úgyhogy már csaknem bármilyen megoldást elfogadnának.”

Jozef Markuš, a Matica Slovenská elnöke, a Torontóban székelő Svätovy Kongress Slovákov (SKS) meghívására 1991 februárjában New Yorkba érkezett. Kétféle amerikai tartózkodása alatt sorra bejárta a térségben működő és elsősorban harcos sovinizmusokról ismert szlovák egyesületeket és szervezeteket. Így – többek között – **Andrew Pier** szlovák bencés „Slovensky Ústav”-ját is, Clevelandben. Látogatásának kiemelkedő eseménye volt annak az írásban rögzített szerződésnek az aláírása, amelyet Montrealban, 1991. február 22-én kötött a Matica Slovenská és az SKS. A szerződő felek összehangolt kul-

turális, gazdasági és politikai nézeteik kölcsönös ápolására, szellemi, anyagi és erkölcsi együttműködésre vállaltak kötelezettséget. A Matica részéről Jozef Markuš, az SKS részéről Marian Štašný elnök írta alá az egyezményt (SKS-Bulletin, 90. szám). (Jozef Markuš Nyíregyházán született, 1944-ben. Középiskoláit Léván és Aranyosmaróton, főiskolai tanulmányait Pozsonyban végezte.)

A Frankfurter Allgemeine Zeitung jelentése szerint a sovinizta gondolkodásról ismert Mečiar még miniszterelnöksége idején Kijevben megegyezett a kommunista párt orosz szekciójával. A pánszláv eszmék jegyében az oroszok kilátásba helyezték az önálló és független szlovák állam megvalósításának a támogatását. Viszonyképpen Mečiar vállalta az orosz befolyás előmozdítását a Kárpát-medencében. Ezt a felelőtlen politizálást követte azután Mečiar és minisztertársának a leváltása.

(Mailáth István megjegyzése: az 1863-ban alapított Matica Slovenská 1875-ben – tehát még a Monarchia idejében – a kormány azért oszlatta fel, mert kitudódott, hogy a Maticának a pánszláv mozgalomba bonyolódott, és a guruló cári rubelektől erősen befolyásolt vezetői az orosz befolyást kívánták állandósítani a Kárpát-medencében. Figyelembe véve, hogy korunkban az európai eszme kibontakozása formálja földrészünk jövőjének az alakulását, úgy tűnik, mintha bizonyos szlovák csoportok 100 évvel maradtak volna le a népek együttélését megteremtési szándékozó eszmeáramlatok terén. E csoportok politikai magatartásából tökéletesen hiányzik a szomszéd népekkel való együttélést előtérbe helyező szolidaritás ápolása, ami pedig manapság az európai közösség kialakításának elengedhetetlen követelménye.

A németországi **Horizont** jelentése szerint a külföldön élő szlovák művészek szeptember végén készülnek első kongresszusukra. Meg kívánják alapítani minden Szlovákián kívül élő szlovák művész és író közös szervezetét. Tervezett deklarációjukban az egységes Európa eszméje mellett kötelezik el magukat, hogy segítsenek az európai együvé tartozás tudatának elmélyítésében, a felfuvalkodott nemzeti-eszkedés és a nacionalista antagonizmus kiküszöbölésében. A sovinizta jelszavak és tömegtüntetések idején ebben olyan útmutatást érzünk, amely valóban hasonló gondolkodású testvéreként vezethetne az

új, „családi” Európa Házba. Hála és elismerés a kezdeményezőknél!

Két dél-szlovákiai jelentésre szeretnénk válaszolni. Az egyik a hidaskürti és galántai magyar magániskola-kezdeményezéshez kapcsolódik. Az amerikai magániskola-hálózat rendszer tapasztalatai kétségtelenné teszik, hogy a szilárd erkölcsi és szellemi megalapozású nevelés hiányait csak ezek tudják pótolni. A szlovákiai jelen iskolaviszonyok között fokozottan érvényes ez a magyarságtudat és műveltség elmélyítésére. Elismerés és köszönet az áldozatkész nevelőknek!

Megbotránkozással olvastuk a Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom III. országos közgyűléséről szóló jelentést a mozgalom egyik képviselőjének tollából, aki a tapasztalatok után kivált az aktív tagok közül. A CSMNB tartózkodni kíván a hazai politikai pártok ügyeibe való beavatkozástól, de feltételezi és elvárja, hogy azok a politikai különbségek mellett egy közös célt szolgálnak: a magyar választók jogainak és érdekeinek biztosítását. Ha ezt a pártokon belüli hatalmi törekvések és személyi érdekek gátolják, nem érdemlik meg választóik bizalmát és a külföldi magyarság támogatását. A CSMNB ezzel a határozott állásponttal figyelni működését, és reagál az Új Szó 1991. február 26-i számának közleményére, valamint a hozzájuk érkezett egyéb tájékoztatásokra.

(Meg kell jegyeznünk: nagy megelégedéssel olvassuk az újjászületett Hét cikkeiket. Karel Kaplan Számkivetettek című cikkorozatát az elfogulatlan történetírás mintájának tartjuk.)

A CSMNB SZERVEZETI HÍREI

Dr. Császár Ede, külügyi bizottságunk elnöke Genfben részt vett az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának márciusi ülésén, amelynek nagy jelentőségű pontja volt a Kisebbségi jogi nyilatkozat tervezetének felgyorsított megvitatása. A tárgyaláson megnyilatkozott általános meggyőződés szerint a nemzetiségi kérdés megoldhatósága akadályozza a nemzetközi helyzet stabilizálását. E figyelem növekedésének jeleként számos nemzetközi tárgyalás középpontjában ugyanez a kérdés szerepelt. Dr. Császár Budapesten több hivatalos állami szakemberrel tárgyalt erről a kérdéssel, s betekintést szerezhetett a Magyarországi

Nemzeti és Etnikai Kisebbségek alkotmányát előkészítő kerekasztal-tárgyalások pontjaiba is. Zürichben tárgyalt a helyi magyarokból alakult Kisebbségvédő Társaság tagjaival is.

Hites Kristóf, a CSMNB elnöke, Zwack Péter és Albert Gore, Tennessee állam szenátora társaságában részt vett a Bodó házaspár két hétig tartó kiállításának megnyitóján a washingtoni Russel Rotunda kupaahelyiségében, március 14-én. Zwack Péter és a Demokrata Párt vezető szenátora magas elismerést kifejező megnyitó szavai után a CSMNB képviselője klemelte, hogy a két kimagasló művész nemcsak klasszikus festményekkel – Sándor történelmi tablókkel, portrékkal, Ilona kézfestésű textilművekkel – gazdagította az ország világhírű múkinostárát, hanem Sándor a szobrászatban és főleg az éremművészetben mind az Egyesült Államoknak, mind a magyar nemzetnek maradandó értéket jelentő alkotásokat hozott létre. A vernisszáson Hites Kristóf adta át Bodó Sándor Buda felszabadításának 300. évfordulójára készült (1986–1986) arany emlékművet Zwack Péternek.

Szent-Ivány Gábor a CSMNB képviselőjében Washingtonban több diplomáciai beszámolóban és látogatáson töltött be megfigyelői szerepet. Ő végzi a tájékoztató összeköttetést a magyar követséggel.

Dr. Mailáth István dél-amerikai alelnökünk képviselte bizottmányunkat a Sao Paulo-ban 1991. március 15-én megtartott Ünnepeken. Benyhe János, a Magyar Köztársaság új nagykövete ez alkalommal mutatkozott be a brazilai magyaroknak. Új nagykövetség két előadásában foglalkozott a magyar sorskérdésekkel. Ezen alkalmon alelnökünk hozzászólásaiban ismertette Benyhe János nagykövettel a felvidéki magyarság gondjait, és az együttélés szempontjait is.

A hagyományos ügyintézésen kívül, mint pl. a dél-amerikai anyagi támogatások begyűjtése, alelnökünk szorgalmas közírói tevékenységet fejtett ki az elmúlt időszakban is. Rendszeresen ellátta a Kanadában, USA-ban, Ausztráliában és Európában megjelenő, magyar és német nyelvű sajtótermékeket a szlovákiai magyarság gondjait tartalmazó, valamint bizonyos szlovák csoportoknak egyre harsányabb sovíniszta magatartását ismertető tájékoztatókkal. Ugyanakkor több tanulmányában foglalkozott az általános közép-európai sorskérdések rendezésének lehetőségeivel is.

Borbély József, Nagycétény szülőtte csatlakozott legújabbban a fiatal korosztály képviselőjében a CSMNB munkatársához. Kiváló előadói képességeit a New York-i magyar rádión rendszeres szereplőjeként kamatoztatja politikai és társadalmi beszámolóiban. Kapcsolatai, felvidéki élményei, tájékozottsága hivatottá teszik az otthoni magyarság sorsáról adott elfogulatlan, s a környékbeli magyarság elismerésében részesülő ismertetések előadására. Több világhírességgel személyesen készített interjút. Borbély József még igen hasznos szerepet tölthet be a felvidéki magyarság publicitásának lelkes és elkötelezett szolgálatával.

A LAKITELEK ALAPÍTVÁNY paraszti önéletrajzi pályázat hirdet!

A pályázaton részt vehet minden határainkon innen és túl élő, hatvan éven felül parasztpolgár.

Pályázni lehet teljes önéletrajzzal vagy életük egy-egy sorsfordító, megrázó, az utókor számára különösen tanulságos szakaszának részletes bemutatásával, az emberi élet természetes fordulói (gyermekkor, házasság, sikeres vagy balesetvesztés, vállalkozások), továbbá a pályázó életét befolyásoló történelmi események (háborúk, hadifogság, besoroztatás, kuláküldözés, deportálás, forradalom stb.) emlékeivel foglalkozó önéletrajzokkal.

A pályázatok elbírálásakor előnyben részesítjük azokat, amelyek a saját élettörténetek leírásán túl tágabb társadalmi környezetük – falujuk, városuk – bemutatására is vállalkoznak.

A legjobb alkotásokból a Lakitelek Alapítvány könyv alakban gyűjteményt ad ki, a pályamunkák közérdeklődésre számot tartó részletei pedig megjelennek a Honismeret, a Kis Újság, illetve a Magyar Fórum című lapokban, amelyeként a pályázók tisztelteldjában részesülnek.

A pályázatra beküldött önéletrajzok terjedelmének alsó határa húsz gépelte oldal vagy nyolcven kéziratos oldal.

Előző díj:	40 000 Ft
Második díj:	20 000 Ft
Harmadik díj:	10 000 Ft

A pályázaton, kérjük, tüntesse fel a pályázó nevét és pontos lakcímét.

A pályaművek beküldési határideje:
1991. augusztus 20.
Az eredményhirdetés napja: 1991. október 23.

A pályaműveket a következő címre küldjék:

LAKITELEK ALAPÍTVÁNY
1399 Budapest, Pf. 701-380.

Az alábbi cikk szerzője Hábel György nyugalmazott MÁV mérnök-főtanácsos, okleveles erdőmérnök és közlekedési gazdasági mérnök, a Rákóczi Szövetség választmányának tagja, 1980 óta a bős-nagymarosi vízlépcsőrendszer elleni küzdelem egyik szervezője.

VÁCLAV HAVEL ELNÖK ÚR SZAKÉRTŐI ÉS A BŐSI VÍZLÉPCSŐ

A visegrádi csúcstalálkozó záró-ünnepe után Václav Havel úr, a Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság államfője a Magyar Televízióknak a Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszer (BNV) beruházásáról is nyilatkozott. Mint mondta, már illegális politikusként ellenezte ezt a sztálinista, gigantománias létesítményt, államfőként pedig a helyszínen is megtekintette. Megdöbbenett a tájrombolás látványára, de figyelembe kell vennie a cseh és a szlovák szakértők véleményét, akik szerint ennek a beruházásnak csaknem kész szlovákiai szakasza eddig 15 milliárd csehszlovák koronába került. Ha az üzembe helyezés elmarad, és a létesítményeket el kellene bontani, ez 30 milliárd korona további költséget emésztene föl. Vagyis ebben az esetben összesen 45 milliárd korona veszteség érné a cseh és a szlovák köztársaságokat.

Az elnök úr iránt érzett tiszteletem és nagyrabecsülésem ellenére vitába kell szállnom ezzel a megnyilatkozással. Az elnök urat a szakértők rosszul tájékoztatták, mert a 30 milliárdos bontási költség abnormálisan túlzott, és csak a közvélemény manipulálására szolgál. Jó lenne, ha a politikai szócsalák helyett végre mindkét ország részéről a biológus és műszaki szakértők közös munkabizottsága tisztán meggyűző módon a helyzetet és a teendőket. Csak ezt követően lenne célszerű megtartani a magas szintű tárgyalásokat.

Az alábbiakban a vita szempontjából döntő érvelést sorolom föl.

A környezetvédelem szempontja minden más szempontot megelőz! A vízlépcsőrendszer, de egyedül a bős vízlépcső üzembe helyezése is jótételező károkat okozna környezetének.

A megépült szlovákiai létesítményeket csak részben kell elbontani, és ez semmi esetre sem okozna 30 milliárd koronás költséget.

Ismertetem a mai állapotokat, és sorra veszem a teendőket. Hangsúlyozom, hogy most csak a Szlovák Köztársaság ál-

lamterületén lévő létesítményekről beszélünk. A magyar állam a saját területén lévő felszámolásáról már döntött: veszteséget a szebb jövőre, a társadalmi megnyugvás és az ügy lezárása érdekében vállalta, és ezeket a sztálinizmus országpusztító számlájának terhére könyveli el.

Tehát most a Szap (Palkovicovo)–Pozsony közötti 56 km-es Duna-szakasz létesítményeinek sorsát elemezem.

Szap és Bős (Gabcikovo) között kikötötték egy 8 km hosszú és fél km széles úgynevezett „alvízi” medret, amely a Dunához jelenleg egy árvízi kapuval csatlakozik, és vízszintje azonos a Dunával. Felülete 4 ezer hektár, mélysége helyenként eléri a 10 m-t is. Ezt betönni nem érdemes! Az alvízcsatorna a vízi turizmus vagy hajóközlekedés céljára alkalmas. Partjait célszerű lenne fásítani, parkosítani és vikendterületté fejleszteni.

A bős felvonulási épületek, munkásszállók, üzletek turisztikai vagy lakáscélokra, esetleg ipari létesítmények részére hasznosíthatók. Elbontásuk szűkségtelen.

A bős vízerőmű és iker hajószilip vasbeton építményét elbontani, felrobbantani nem érdemes, főleges költséggel járó nagy munka lenne. Maradjon meg örök emlékeztetőnek, figyelmeztetve a mai nemzedéket és az utókorra a sztálini gigantománlára, s egyúttal a Husák–Kádár-korszak „antiemlékműve” is lenne... Megvizsgálásként tartom, hogy a hajószilipeket fel lehet-e használni hajójavító vagy -gyártó dokkokként, ha ezt egyébként is indokoltnak az üzemtelepítési és gazdasági szempontok. Az eddig már beépített turinok és elektromos berendezések kiszerezhetők és másutt értékesíthetők. A vasbeton építményt a balesetvesztély miatt és a rongálások ellen kerítéssel kell védeni. A néhány hektár kitevő üzemi terület őrzési és fenntartási költséggel az idegenforgalmi bevételekből nagyrészt megtérülne.

A Bős–Dunakiliti közötti, az alvízcsatornából kiteremt és helyi kavicsból épült 21 km hosszú „felvízcsatorna” töltéseit a terület mezőgazdasági hasznosítása érdekében el kell bontani. Ezekben körülbelül

20 millió m³ iparilag jól hasznosítható kavics van, ami Szlovákia betonadálék-hiányán sokat enyhíthetne. A kitermelés, a bontás költségei az anyageladásból visszatérülne. Ez kb. 2 milliárd koronát lenne ki. Ugyanez vonatkozik a csatornatöltés belső részének aszfalt szigetelőrétegére is. Ez a burkolt felület kb. 1,3 millió m² nagyságú, amivel kb. 180 km közút burkolását lehetne elvégezni. Becslésem szerint az aszfalt értéke 0,7 milliárd korona. Pontosabb összeget szlovák kollégáim tudnának mondani.

A töltések külső oldalára terített humuszréteget a felszabaduló terület mezőgazdasági újrahasznosításánál lehetne felhasználni.

A felvízcsatorna és az azzal párhuzamos, a szivárgóvizet gyűjtő csatornák közel 17 km² nagyságú, azaz 1700 hektárt kitevő mezőgazdasági termelésre hasznosított területet foglalnak el. A termőterület történelmi helyreállítás után, átlagos évben kb. 8500 tonna gabonát lehetne itt termelni, ami mintegy 43 ezer ember évi kenyér- és szűkségletének felel meg. Értéke évi félmilliárd korona lehet.

A Dunakiliti–Pozsony közötti hullámtér 45 km² nagyságú. Ezt akarják elárasztani, hogy Bőst üzembe helyezték. Ha a bős üzemeltetés elmaradna, akkor ebből a hullámtérből – levonva a Duna medrét – kb. 35 km² (3500 hektár) területet lehetne hasznosítani az erdőgazdaságnak, nagy hozamú, értékes nyárfaerdők telepítésével. A tározó kétharmada szlovák államterületen fekszik. Az ide telepíthető erdők évi fanövedékének értéke elérné az 50–60 millió koronát.

A bős üzemeltetés elmaradása esetén a Duna szlovák államterületén parti szűrésű kutak telepítésével napl mintegy másfél millió m³ kiváló minőségű és viszonylag kedvező önköltségű ivóvíz lehetne termelni. Ezt – regionális vízvezeték – a víz-igényes térségekbe lehetne eljuttatni. Ez a napi vízmennyiség Szlovákia lakosságának kb. a felét tudná ellátni. Az ivóvíz-gondok ma már súlyosak, és még inkább azzá válnak a következő években, évtizedek-

ben. Szlovákia jövátelhetetlen kárt okoz önmagának, ha hagyja elveszni rendkívül jelentős nemzeti vagyonát, amelynek eszmei értékét mai árszinten legalább 50 milliárd koronára becsülhetjük.

A bósi villamosenergia-termelés jelentősége a szlovák köztudatban teljesen hamis méreteket ölt. A nyolc bósi turbina 720 megawattos kapacitása csak elméleti érték, amelyet az eredeti koncepció szerint is – amikor a Duna vízhozamának 90–95%-át itt vezették volna át – a vízjárás nagyfokú ingadozása miatt csak 42%-os mértékben tudtak volna kihasználni. Biológiai okok miatt azonban teljesen elfogadhatatlan, hogy a mai Duna-mederbe a mostani, átlagosan 2000 m³ másodpercenkénti vízmenyiség helyett csak 50, esetenként 200 m³-t engedjenek le. Ha viszont a természetvédelem mindennél fontosabb érdekei miatt ennek többszörösét kell a mostani mederben átengedni, akkor a bósi vízerőmű kapacitáskihasználása 10–15%-ra zuhan. Az eredeti koncepció még Cseh-Szlovákia energiafogyasztásának is csak kb. 2%-át, s ha csak a szlovák viszonyokat (fogyasztást) nézzük, akkor is legfeljebb 5%-át fedezné. A környezetvédelmi célok előtérbe helyezése esetén az energiaszolgáltatási arány 1-2%-ra csökkenne. Ezért neveltséges lenne ekkora létesítményt üzemeltetni. Mindehhez azt is számításba kell venni, hogy a dunakiliti duzzasztás nélkül Bős nem helyezhető üzembe. Dunakiliti vízont magyar létesítmény. A Bősön termelt villamosenergiának az államközi egyezmény szerint csak a fele jutna a szlovák államnak. Nem az energiatermelés mennyiségi növelésére kell törekedni. Ma már közismert, hogy a világpiacon csakis akkor lesznek versenyképes árúink, ha a fajlagos energiataralmuk jelentősen csökkenthető. Célunk tehát az energiaraionalizálás kell legyen.

Ha Szlovákia az energiaraionalizáláson túlmenően villamosenergia-termelésének mennyiségi növelésére is törekszik, akkor erre jó lehetőséget nyújtanának a nagy hatásfokú, a legmodernebb technikával dolgozó „kettős ciklusú”, gáz-gőz turbinákkal működő erőművek. Ezek még üzemis és lakótelepi hő- és melegvíz-szolgáltatásra is alkalmasak. A pozsonyi olajfinomító, a SLOVNAFT elhasználódott és elavult erőműve rekonstrukcióra szorul. Ott – de nemcsak ott – ez a megoldás jól használható. Nálunk egy ilyen nyugati gyártmányú erőműtelep már kitűnően működik a szálhalombattai olajfinomítóban. Pozsonyban is csak gépi beruházás szükséges a meglévő üzem épületekben. De megoldható a bővítés is. Két ilyen egység

több villamosenergiát adna Pozsonynak, illetve a szlovák hálózatnak, mint a bósi vízerőmű Szlovákiára jutó része. Egyúttal Pozsony távfűtési rendszerét is bővíteni lehetne.

De felvetődik az a gondolat is – persze műszakilag részletesen meg kellene vizsgálni –, hogy a bósi üresen maradó üzemépületben is maradna hely legalább 7 ilyen kettős turbinának. A nemzetközi földgázvezetékek nem messze halad el Bóstól, és a csatlakozó leágazás könnyen megépíthető. A gőzturbinákhoz az alvicsatornából helyben biztosítható a jó minőségű üzemvíz. A transzformátorállomás készen áll, a távvezeték-csatlakozások is kiépültek, nemcsak Cseh-Szlovákia irányába, de Győr felé is. Ez a beruházás tehát viszonylag olcsón megvalósítható, és ami a legfontosabb, a Szlovákiára jutó mostani 360 megawattos kapacitás helyett ez a megoldás majdnem 4 és félszer nagyobb, körülbelül 1500 megawattos energiatermelő kapacitást jelentene, méghozzá 60–65% körüli kapacitáskihasználással.

Magyarország a bósi vízerőmű szlovák beruházási többletének ellentételezése mértékéig az előbbieken ismertett megoldások megvalósításában közreműködne. Az ilyen erőművek hazai létesítésében a Rákóczi Szövetség elnökének, **dr. Halzl József**nek, az Energiagazdálkodási Intézet helyettes vezérigazgatójának – aki jelenleg a Magyar Villamosművek Tröszt vezérigazgatója – fontos kezdeményező szerepe van.

A jelenlegi hasznosítási tervvel szemben tehát több villamos energia termelhető, jobb hatásfokkal, nagyobb termelési biztonsággal, miközben Szlovákia visszanyerné értékes mező- és erdőgazdasági területeit, a jó minőségű ivóvízkincsét, és javíthatna siralmas környezeti helyzetét. Ugyanakkor Magyarországnak sem okozna ökológiai károkat. Úgy vélem, ez lenne a legegyszerűbb megoldás. Miért ne lehetne ezt az utat járni? Csak azért, mert a rosszul értelmezett „nemzeti érdek”, a politikai harc célkitűzései nem engedik?!

A Duna itteni medrével, éppen a vízlépcsőrendszer üzembe helyezésére várva, keveset törődtek.

Ezért és a kellően át nem gondolt építőipari célú kavicsotráskok miatt a Duna medre több kilométer hosszúságban tönkrement („elfajult”). Emiatt hajózási nehézségek álltak elő. Mielőbb el kellene végezni az úgynevezett „kiszvízi mederszabályozást”.

A hajózás és a jég biztonságos levonulása érdekében a fejlett országokban már meghonosodott modern technikával és

technológiával kell a folyó medrét úgy szabályozni, hogy az az Európa-típusú, szabványosított, önjáró vagy kettős tolt bárkákkal zavartalanul használható legyen.

Ha a két szomszédos ország vezetése a jelenleg erősen roncsolt Duna-meder megfelelő helyrehozatala mellett dönt, kelendő munkaszervezés esetén néhány év alatt az úgynevezett „szűk keresztmetszetek” felszámolhatók.

Az elavult hajózási módszerről, a 6, illetve 9 bárkás toltmányokkal történő hajózásról le kell mondani. A Dunán közlekedő hajóparkot modern járművekkel kell lecserélni. A rajnai víziútra sem lehet majd ilyen hajókkal átjárni. Fontos szempont, hogy a hajókat kell a folyóhoz igazítani, és nem a Dunát „megerőszkolnii” egy elavult hajózási módszer miatt. A folyam szabályozást nem kell egyszerre és azonnal elvégezni, azt folyamatosan és előbb a legszűkebb keresztmetszetekre koncentrálni kell megvalósítani.

A fent leírtakat összegezve: a 30 milliárd koronába kerülő elbontás tehát megalapozatlan, ez csak politikai színezetű érvelés és a közvélemény félretájékoztatása, éppúgy, mint a Duna egyoldalú lépésként emlegetett elterelése szlovák államterületen. Mindez nem más, mint politikai zsarolás!

A 15 milliárd koronát kitevő beruházási befektetés könyvviteli leírásából eredő veszteség csak önmagában nézve látszik nagynak. De ha ezt a sztálinizmus okozta más esztelen beruházásokhoz és műszaki-gazdasági károkhoz viszonyítjuk, csak néhány százalékos arányt jelent a szlovák nemzeti vagyon mérlegében. Ezt pedig egy szebb és békés jövőre, a baráti együttműködés érdekében el kell viselni. Magyarország se veszít az építkezés leállítására miatt kevesebbet, és nekünk még használható építőanyag-visszanyereségünk se lesz, mint Szlovákiának, mégis vállaljuk ennek következményeit. A környezet védelme, a természetület helyreállítása, az ivóvízkincs megőrzése szempontjait nézve ennek a veszteségnek az ellentételezését többszörösen vissza fogjuk majd nyerni.

Ezért ajánlom jó szívet Václav Havel köztársasági elnök úr, valamint a cseh és a szlovák nemzet vezetőinek és tagjainak a figyelmébe az előbbieken vázlatosan összefoglalt elemzést. Márcsak azért is, mert a **Nemzetközi Környezetvédelmi Alap** és a **Világbank** környezetgazdasági célú támogatására csakis a vízlépcsőrendszer beruházási munkái által roncsolt területek rehabilitációjának megkezdése után lehet számítani.

Hábel György

REKVIEM A LÁPERDŐKÉRT

„Itt nő a kardos sás, a barna buzogány,
Indája itt köt az ötszárú sulyomnak,
Iromba járcéit a vízi tyúk viszi,
Sűrű sora közt zúgó nádasoknak.”

(Tompa Mihály)

Szlovákia lakosságának tetemesebb részét az egyre súlyosbodó megélhetési gondok mellett mélyen foglalkoztatja az ország természeti állapotának sorsa, jövője. Különösen a Bős-Nagymaros Vízerőmű építésének következményébe való az emberekben egy nem várt és előre kiszámíthatatlan katasztrófális állapottól való félelem. A pártállam politikai nemzetiségi ügyé próbálták felújítani.

A tényeket azonban nem lehetett a végtelenségig leplezni. Először a szlovák természetvédők körében kezdtek nyíltan beszélni a várható és elkerülhetetlen veszélyről, a természet rendjébe való durva beavatkozás következményeiről. Az elmúlt esztendő végén egy *Dunaj story* című könyv került az olvasók asztalára. A mindössze 64 oldalas munka, amelyet dr. Mikulás Huba tudományos kutató rendezett sajtó alá és látott el előszóval, megdöbbentő vallomások, tanulmányokat tartalmazott a vízerőmű felépítésének lehetséges következményeiről.

Mátyás Csaba magyarországi szakember a következőképpen írt a lép- és ártéri

erdőkről: „A láperdő a magas vízállású, oxigénszegény talajon nő. Éger, zombékos nád és nyílt víztükrön tündérróza jellemzi... Az ártéri erdők rendszerint nagyon termékeny hordaléktalajon nőnek, vízellátásuk jó, ezért növény- és állatviláguk igen gazdag.”

E könyv sok-sok adattal és dokumentummal bizonyítja, hogy a lép- és ártéri erdők felsorolt létszükségletei a végükhöz közelednek. Sajnos, a természetvédők érveit és a jogos tiltakozások általában zárt kapukat döngtetnek. A vízerőművet ünneplő kampányban egyébként sok tudományos dolgozó is szerepelt – nevével, tollával. Tapostak azoknak az elképesztő frázisoknak, amelyeket V. Lokvenc mérnök (aki a volt elnök, Husák sógora) terjesztett a láperdők ügyében. Lokvenc volt az, aki „látónoki módon” azt jósolta, hogy a vízerőmű megépítése nélkül a Duna menti természeti értékek kipusztulásra és halálra vannak ítélve. A vízerőmű lelki atyja, F. Danisovič mérnök pedig azt a dajkamesét igyekezett bizonygatni, hogy a láperdők sanyarú sorsa csak azután változik meg, mielőtt a nagy vízerőmű első turbináinak lapátjai beindulnak!

No de, akkor már Csallóközben a verébek is azt csiripelték, hogy a vízerőmű felépítésével kipusztulnak a lép- és ártéri erdők, s velük pusztul a sokrétű növényzet, e tájnak a legnagyobb kincse. Elmúlik a

tarka vízi világ, elköltöznek vagy többségükben kipusztulnak a szárcsák, vadkacsák, kárókatonák, és nem viszi többé „iromba járcéit” a vízyitűk a zúgó nádas felé. Halálra ítélik a Duna gazdag halvilága, a dunai ponty és azok a halak, amelyek a folyamnak csak azon a szakaszán ítvak. Elpusztul az apróvad, a nádasokban fészkelő fácskák; elmenekülnek a vadászok, őzek és szarvasok. Kívész a nagyon veszélyeztetett réti sas, a hód, a vidra és eltűnik a híres Kormoránok-szigete.

Ámde a pusztuló természet és erdő mellett leginkább a gabonatermés alapos megcsappanása a döbbenetes. A földek hektárhozámának csökkenése és a végleges következmények egyelőre még beláthatatlanok. De nem történik semmi, a vízerőmű, a gigantomania példátlan torzszülöttje Csallóközben épül tovább.

Befejező a könyv elolvasásán hatalmas úrt, hiányt érez lelkében az olvasó, mivel a harcos publikáció nem tartalmazza a jelenlegi szlovák kormány és parlament álláspontját a vízerőmű további sorsával kapcsolatban. De merem remélni, hogy a Zöld Pártjának képviselői, akik jelen vannak a törvényhozásban és a parlamentben, megtesznek mindent a vízerőmű építésének leállítására ügyében. A vízerőmű elrettentő példája mára már nemcsak a nemzetiségek gondja.

Motesiky Árpád

Könyvtáralapítás Somorján

Könyvtár szavunk sok változatban, szókapcsolatban írható le. A népkönyvtár, a mozgókönyvtár, a kölcsönkönyvtár, a kézikönyvtár vagy az ifjúsági könyvtár mind-mind más fogalmat jelent. No de, mit jelent a Magyar Könyvtár, vagy szép latin nevén a Bibliotheca Hungarica Cseh-Szlovákiában, Somorján?

Zalabai Zsigmond író (egyetemi tanár) és Presinszky Lajos pedagógus (a Honismereti Ház igazgatója) elhatározták, hogy Somorján könyvtárat alapítanak, létrehozzák a Bibliotheca Hungaricát. A lapok hasábjain felhívással fordulnak az olvasókhöz, hogy aki teheti, küldjön egy-egy könyvet, akár alkalmi vagy helyi jelentőségű kötetet, a csehszlovákiai magyarság sorsával és életével kapcsolatos kiadványt az alakuló könyvtár céljaira. Úgy döntöttek, hogy a Magyar Könyvtár a Honismereti Házban kap otthont, míg nem a könyvtárnak igazi gazdája akad, aki fizetett könyvtárosok, szakemberek alkalmazását is vállalja. Nyilvánvaló, hogy hosszú távon könyvtárat vezetni, fenntartani szakemberek nélkül nem lehet.

A felhívásra hamarosan megérkeztek az első könyvadományok Somorjára, és mára már elmondhatjuk, hogy tankönyvek, kiadványok, regények, kordokumentumok kerültek a Bibliotheca birtokába. Az eredeti gondolat az volt, hogy az 1918-tól Csehszlovákiában kiadott könyveket gyűjtik össze, amelyek száma becslés szerint legalább 2500 lehet, de a szervezők végül is székségesnek tartották a lapkiadás termékeit is összegyűjteni és megőrizni.

Zalabai Zsigmond kissé elégedetlen, lassúnak és vontatottnak tartja az értelmiség reagálását, de különösen a csehszlovákiai íróktól vár nagyobb támogatást. A CSEMADOK járási választmányaitól is hathatósabb segítséget remél. Presinszky Lajos optimistább, de azért megjegyezte, hogy a befektetett energia nincs arányban az eredményekkel, noha sokan – főképp az idősebbek – jelentkeztek adományaikkal Csallóköztől egészen Bodrogközig. De vannak külföldi támogatóik is.

A minap tudtam meg Balázs Béla – a Hét képes hetilap hasábjain megjelent – cikkéből, hogy Magyar Könyvtár létrehozására történtek már próbálkozások a múltban, pontosabban 1974-ben. Igaz, CSEMADOK Könyvtárnak nevezték volna, és a CSEMADOK berkeiben sajnos dugába is dőlt. Pedig Balázs Béla szorgalmazta annak idején a Hét hasábjain, sőt a Szabad Európa Rádió is kommentálta, de a CSEMADOK akkori vezetői még csirájában elfojtották a könyvtáralapítás ügyét.

A mostani bibliotéka már túl van a kezdeményezés szakaszán – széles körű visszhangra talált –, de a késedelem azért, mert mások majd úgys lépnek helyettünk, nem kedvez a nemes ügynek. Ne bízzuk adományainkat a jövőre, mivel akkor érdemes cselekedni, amikor arra igazán szükség van! Most kell tennünk, a jelenben, hiszen a jövőért cselekszünk.

A Bibliotheca Hungarica címe: Mestky vlastivedný dom (Városi Honismereti Ház) 931 01 Samorín. (motesiky)

Válasz az előző számunk 14. oldalán megjelent írásra

NINCS KOMMENTÁR?!

Kedves Barátaink!

Számunkra is örömteli dolog, hogy a Felvidékről nem csupán a *Kettős Járom Alatt* tájékoztat, az viszont zavar, hogy egyesek tovább akarják cipelni (viselni) a jármot, sőt akadnak, akik önként vállalják egy kis alamizsnáért ezt a sorsot. Magyarországon most azt kívánják megünnepelni, hogy az ország közel 400 év után szabad, tehát a szovjetek kivonulása után nem lesz idegen hadsereg a területen.

A magyar nemzet azért még nem teljesen szabad; nem lehet az, amíg az utódállamokban sem jog, sem törvény, sem a gyakorlat nem biztosítja a kisebbségek szabad fejlődését, amíg csak másodrendű állampolgárnak, az ország potenciális ellenségének tekintik azokat, akik otthon szeretnének élni a szülőföldjükön. Tájékoztatlanúságról árulkodik az is, hogy a *Hírvivő*-nél nem tudják: még nem szabad a szlovákiai magyar sajtó. Ezért jelenhetett meg például az *Új Szótól* átvett „Tebenned bíztunk...” című írás, mely egy megalapozatlan vádat tartalmaz, miszerint néhány magyar gimnázium (így a miénk is Szepesi-

ben) felelőtlenül áll az érettségizők pályaválasztásához. Mivel az *Új Szó* sem akkor, sem azóta nem volt hajlandó közölni a cáfolatot, a *Hírvivő* pedig nem ellenőrizte a forrás hitelességét, ezért az alábbiakat kell leszögeznünk:

– A Szepsi Magyar Gimnázium egyáltalán nem kapott semminemű értesítést vagy körlevelet a pozsonyi magyar tanszéktől (ugyanígy a királyhalmeci és a nagykaposi sem), ezért nem tudhattunk imígyen eltitkolt szándékukról. Viszont, ha fontosnak tartották az információk beszerzését, legalább telefonon értesíthették volna a felsorolt öt intézményt, ahelyett, hogy vádbeszédet írnak egy olyan lapba, mely cáfolatot nem közöl. Ezzel nem csupán a tantestület tekintélyét fröcskölték sárral, de esetleg a szülők kedvét is elvették attól, hogy gyermeküket ezen magyar iskolába írássák. A cikk megjelenése után az *Új Szó* és a tanszék is kapott két levelet, de sem válaszra, sem közlésre, sem bocsánatkérésre nem méltattak. „Tebenned bíztunk...” – még az áhítat sorait is meggyalázták. Ugyanígy nem hajlandó az *Új szó* más véleményeket sem közölni, például amikor nyilatkozatban álltunk a Himnusz eljátszá-

sa miatt leváltott komáromi igazgató mellé, avagy amikor az Együttéléstől terjesztett hazugságokat akartuk cáfolni. Ebből is látható, hogy a Felvidéken mi az ára annak, hogy ugyanazok, akik eddig a kommunista párt lapjánál dolgoztak, továbbra is ott maradhassanak. Ennyit a független sajtóról.

Tájékoztatásul még néhány adatot. Ugyanazok, akik a magyarországi továbbtanulás ügyében jogsértésről, bundáról beszélnek, az önálló magyar egyetemre tett javaslatot elleneztek, pedig Szlovákia 15 felsőoktatási intézményéből arányszámunk alapján (hiszen a mi adónkból is megy rá a pénz, tehát nem adományt kérünk) legalább kettő megilletne.

Ez lenne a reális megoldása annak, hogy tekintélye legyen az anyanyelvi oktatásnak, és legyenek jól képzett embereink. Nyitra sajnos nem szerencsés, mert ott szinte csak albérieti tanszékünk lehet, de sem magyar gyakorló iskola nincs, sem a családos magyar tanárok nem költöznek oda, mert gyermekeiket nem tudnák anyanyelvi iskolába adni.

Az elkövetkezendő időszakban újabb támadás várható a magyar oktatás megcsönkítésének szándékával. A diszkrimináló nyelvtörvényt további rendelkezésekkel „gazdagítják”. Már nem jöttek meg a

Nyílt levél Zalabai Zsigmondhoz!

Tisztelt Tanár úr!

Az elkövetkezendőkre javaslom Önnek, hogy mielőtt pálcát törne bárki felett, tegyen rendet saját portája körül.

Egy meg nem érkezett levélre csak némán válaszolhattunk, válaszolhattak a cikkében említett gimnáziumok érintettjei. Nagyra becsülöm az igyekezetüket, de jó lenne már végre tudatosítani, hogy a vízfejű fővároson túlra is el kéne juttatni az információkat, s nem mindjárt minősíteni az ott működőket.

*Mellesleg, ha fontos egy turócszentmártoni orvosi karnak vagy libereci főiskolának, hogy időben értesítsék, informálják még a magyar gimnáziumokat is, hát elvárnánk ennyit a két magyar tanszéktől is. „Tebenned bíztunk eleitől fogva (?)” Netán ez lenne az úgymond demokrácia: kilincselni, telefonálgatni, utazgatni a végtelenségig?! Így akarunk racionálisan szervezgetni, információt nyújtani? Az *Új Szóba* küldött hatásvadász eszme-futtatás helyett nem lett volna egyszerűbb az említett iskolákat felhívni, és meggyőződni a helyzetéről?*

Amennyiben a nevelési tanácsadó vagy az osztályfőnök kezdő, akkor aztán rokkanjon bele gyerek, szülő, tanár... mert hivatalos információkhoz nem jut.

Bízom benne, hogy független napisajtónk ezt a cikket is közli, mert bocsánatkérést ugyan nem remélünk, de azért tisztáznunk kell a közvélemény előtt, hogy nem csak a középiskolai pedagógus érzéketlen, közömbös az ügyben.

Esetleg éppen az említett sajtó akar egy jó rágós csontot dobni az olvasóknak... (?) – már ezt sem tartom kizártnak.

Szepsi, 1990. XII. 19.

Balogh Gizella

Szepsi Magyar Gimnázium
nevelési tanácsadója

Segítse Ön is
az igazság kiderítését!

DERÜLJÖN VÉGRE FÉNY A KASSAI BOMBÁZÁSRA!

1941. június 26-án három ismeretlen repülőgép bombázta Kassát. Azóta sokféle elképzelés, találgatás, teória látott napvilágot, de perdöntő bizonyítékkal senki sem szolgált.

Várjuk mindazon személyek jelentkezését, akik 1941. VI. 26-án szemtanúi voltak a légitámadásnak, vagy birtokában vannak korabeli dokumentumoknak (fényképek, bombarepések stb.). Minden apróság fontos lehet!

Szeretnénk, ha 50 év múltán kiderülhetne az igazság!

Segítse Ön is az igazság kiderítését, az események hiteles rekonstrukcióját!

Fáradásukat előre is köszönjük!

Kérjük, az alábbi címen jelentkezzenek:

KOVÁCS ISTVÁN
Pf. 166
2001 Szentendre,
Magyarország

BALASSA ZOLTÁN
Kassai Magyarok
Baráti Társasága
Mäsiarska 43
040 01 Košice
(Kassa) CSFR

magyar nyelvű bizonyítványok, csökkent az iskolák anyagi támogatása, gazdasági okokra hivatkozva nem nyitnak meg sok – az elmúlt húsz évben felszámolt – magyar iskolát, a szaktantárgyakat újra szlovákul szeretnék tanítani.

Aggódó cikkek jelennek meg a szlovák sajtóban, hogy a magyarok nem tudnak elég jól szlovákul, de nem az a szándék írta azokat, hogy nyelvüket megtanuljuk, hanem az, hogy sajtunkat elfelejtsük.

Szomorú, hogy ilyen körülményekről, belső ellentétéről kell írunk, de nem mi választottuk a nyilvánosságot, viszont erkölcsi kötelességünk tisztázni magunkat a rágalmak alól. Szomorú, hogy közös gondjaink megoldása helyett néhányan az „oidott kévét” tekintik a szabadság alapjának. Csoda-e, „hogy pusztulunk, veszünk”? És kiben is bízhatunk vajon?

Kérjük a *Hírvivő* egyébként nagyra becsült szerkesztőit, adjanak helyet e cáfolatnak és tájékoztatásnak.

Szepsi, 1991. április 8.

Tisztelettel:

Mihályi Molnár László

Szepsi Magyar Gimnázium és Alapiskola igazgatója,
az Együttelés Országos Tanácsának elnöke

Balogh Gizella

az érettségizők osztályfőnöke,
az iskola nevelési tanácsadója

A szlovákiai magyarság képviselőinek tanácskozása a pozsonyi József Attila Klubban 1989. november 25-én. A képen szereplő közéleti személyiségek: Öllös László, Gyurovsky S. László, Sándor Eleonóra, Bödök Zsigmond, Huncik Péter, dr. Szabó Rezső, Grendel Lajos, Szeberényi Zoltán, Juhász R. József, Turczel Lajos.

(Gyökéres György felvétele)

társadalmi munkában. Az intézmény a környékhez kötődő történelmi személyiségek, szellemi életünk kiválóságai – *Pázmány Péter, Kodály Zoltán, Esterházy János*, valamint *Comenius* és *Apáczai Csere János* – örökségének megfelelően kíván munkálkodni. *Esterházy Alice* erkölcsi támogatást ígért az iskolának, s egyben védnökségét is vállalta. Az iskola vezetőségének célja, hogy alkalmassá tegye diákjait bármelyik európai egyetemre való felvételre.

A tanulók havi ötszáz korona tagdíjat fizetnének. A hátrányosabb anyagi helyzetű, támogatásra érdemes tanulóknál ettől eltekintenek, sőt a legjobbakat jutalmazni is szeretnének.

Az állam részéről érthetően minimális támogatásra számíthatnak. Csehszlovákia első önálló magyar magángimnáziuma szervezői éppen ezért köszönetet mondanak mindazok támogatásáért, akik hozzá szeretnének járulni az ifjú nemzedék európai szintű neveléséhez. Levélcím 1991. augusztus 31-ig: Tóth Lajos, 9. mája 9., 927 00 Sal'a (Vágsellye).

Márai Enikő előadóművész, a Nemzeti Színház dramaturgja *Márai Sándor* írásai-ból összeállított *Egy polgár vallomása* című estjének utolsó előadására április 12-én került sor a búcsúzó Egyetemi Színpadon. A versekből, naplórészletekből, emlékezésekből válogatott műsor a polgári hagyományrendszernek és erkölcsi elkötelezettségnek az alkotó tetteiben és állásfog-

lalásaiban is megtestesülő jellegzetességeit idézte föl. Ennek a hagyománynak és eszmekörnek *Márai Sándor* volt az Európa-szerte legismertebb Felvidékhez kötődő örököse.

A vajai Vay Ádám Múzeum 1991. március 28-i rendezvényén *Göncz Árpád*, a Magyar Köztársaság elnöke méltatta II. Rákóczi Ferenc államférfiút, hadvezéret és emberi nagyságát a fejedelem születésének 315. évfordulója alkalmából. *Béres Ferenc* kiváló művész és *Nagy Csaba* tárogató-művész közös hangversenye után került sor *Tiszai Nagy Menyhért* kisgyéresi, bódrogközi festőművész tárlatának megnyitására a múzeum Rákóczi termében. A kiállítás megnyitó *Béres Ferenc* méltatta annak a tiszta emberségnek és magyarságnak szellemi erejét, amely *Nagy Menyhért* ecsetjét, képlátását meghatározta. A Bódrogköz és a Tiszatáj ihlette természeti képekben az ember soha nem öncélú figurális elem, hanem az őt körülvevő világ alkotórésze. *Nagy Ferenc* művészete így nemcsak vizuális élmény, hanem a lelki gazdagodás forrása is. Azt tudatosítja, hogy az ember belső szépségének rendje és marandósága örök és elválaszthatatlan tartozéka és feltétele ember és természet összhangjának. Ezt üzeni *Nagy Menyhért* vajai kiállítása a szülőföld, Bódrogköz embereinek és a vajai látogatóknak. A természet és a művészet nyelvek és határok fölött áll, összeköt, közösséggé forraszt.

VÁMHÍD, VÁMHÁZ...

Az alábbi cikk – Vám-híd címmel – megjelent a Magyar Nemzet 1990. június 7-i számában. Minthogy akkor, bizonyára tördelési okból, az eredeti írás több fontos része kimaradt, most – a szerző hozzájárulásával – teljes terjedelmében közöljük. (A szerk.)

1930. január 17-én Masaryk elnök audiencián fogadta a csehszlovákiai magyar fiatalok Sarló szervezetének háromtagú küldöttségét. Szívvelyes, s az előirányzott-nál jóval hosszabb beszélgetés alakult ki az akkor már nyolcvan esztendőes államfő és a húsz-egynéhány éves ifjak közt. Masaryk – mintha professzorként megint fogékony tanítványok közt lett volna – élelken érdeklődött e nemzetiségi diákok tapasztalatai, terveit, elképzelései iránt. Egyszer csak azonban váratlanul megkérdezte: „Önök irredenták?” A némileg meghökent küldöttség egyik tagja, Boross Zoltán joghallgató, elsőként szedve össze bátorságát, válaszában azt mondta el, amit addig több közép-európai nép fiaival-leányával érintkezve megismerhettünk. Kifejtette, hogy bennünket nem a határvonalak átrajzolás foglalkoztat, hanem a kusza egymás mellett, egymásba fonódottan együtt élő népek baráti társulásának a lehetősége. A különféle – eleve megvalósíthatatlan – államszövetségi tervek látogatása helyett mi a nemzeteink megbékélésén, a kölcsönös bizalmon alapuló harmonikus jó viszony kialakításán kívánunk munkálkodni. Térségünk viszonyai közt a határvizió, amelynek egyébként az Új Európa című iratban épp az elnök úr volt az első

szószólója, nem old meg semmit; szükségképp új sérelmeket szül. A kisebbségi sorsban élő nemzetiségek az anyanemzet szervei részei; ezen nem változtathatnak sem nagyhatalmi döntések, sem állami intézkedések. Nem a határokat kell tehát módosítani, amibe egyébként sem lehet beleszólásunk, hanem a tőlünk is függő közgondolkodást. Addig pedig, amíg majd – remélhetőleg – végképp megszűnnek, legyenek a határok jelképesek, s ne zavarják a békésen és egymásra utaltan együtt-élő népek baráti viszonyát.

Ilyenképpen érvelt az ifjú jogász, az élete alkonyához ért filozófus elnök pedig a cvikkerét törölgetve bólogatott, majd elgondolkodva ennyit mondott: „Rozumím” (értem). S hogy nemcsak értette az ifjonti hévvel előadott fejtegetést, hanem – föltehetőleg – némileg egyet is értett vele, tanúsítja, hogy pár hónap múltán a saját költségvetési keretéből tisztes összeget küldtetett a diákszervezetünk tudományos próbálkozásainak támogatására. A „Hradzsin foglyaként” ennél többet talán nem is tehetett...

Nemzedékem tagjai, főleg azok, akik – ilyen vagy olyan okból – más népek közösségében is élhettünk, annyi történelmi lecke, megpróbáltatás és csalódás után is

lényegileg ugyanazt a szellemi-erkölcsi magatartást próbáljuk érvényre segíteni, amelynek alapjait viharos ifjúságunk közvetlen tapasztalatai rakták le. Változatlanul, bár – igaz – egyre korszerűtlenebbül, arról vagyunk meggyőződve, hogy előbb-utóbb létrejön nem az államok, hanem a népek igazi, vagyis hátsó gondolatoktól mentes szövetsége, s viszálykodás és gyanakvás helyett megértés, sőt kölcsönös megbecsülés hatja át életünket. Emlekszem, 1957 elején, néhány hónappal szabadságharcunk brutális leverése után, Brnóban akadt dolgom; az ottani egyetem oktatói ujjongva fogadtak. „Éljen az Osztrák-Magyar Monarchia, Ausztria és a Habsburgok nélkül!” – kiáltották, s e tréfás – filológiai persze pontatlan – üdvözléssel azt akarták kifejezni, hogy előbb-utóbb érkezzék el népeink részére az idegen felsőbbbségtől nem zavart harmonikus együttélés lehetősége.

Hiszen ez az együttélés – minden megfigyelő tanúskodása szerint – akarva-akaratlanul máris kialakult. Akik ugyanis a közös múltunk föltárásán tudományos módszerességgel fáradozunk, egybehangzón észlelhettük, hogy az országaink történetének hátterében – korántsem elhanyagolható tényezőként – ott húzódik, néha lappangva, máskor szembeötlően a népek természetes mélyrétegi érintkezésének nehezen rendszerezhető története, amely pedig hasznos tanulságokat kínálva egészíti

ki, módosítja, más távlatba helyezi, nem egyszer meg is változtatja az állami és nemzeti intézmények adatokkal és iratokkal dokumentált „nagy” történetét.

Most csak egyetlen, s bizonyítan nem is a legfontosabb, ám kétség nélkül rendkívül szemléltető példáját villantom föl a közép-európai roppant népkerevedésnek. Ismeretes – hiszen ki ne észlelte volna? –, hogy térségünk országaiban a távbeszélő névjegyzékek mily elgondolkodtatóan tanulságos olvasmányok! Az itt végbement különféle – önkéntes vagy erőszakolt – névváltoztató hullámok: magyarosítás, németesítés, szlovakizáció, csehesítés stb. ellenére mennyi családnév figyelmeztet az eredetre és az együttélésre! Ha a közép-európaiak is oly pontosan tartanak számon vérösszetételüket, mint a wales-i herceg, bizony bőven lenne csodálkoznivalónk. Mert lám minap is, megint Prágában, szinte már csodálkozásra készíten tündöndhettem el azon, hogy milyen – sajátságosan közép-európai – emberi sorsok húzódnak meg az efféle telefonkönyvi adatok mögött: Csölleová Dagmar, Szögédiová Anna, Rákóczióvá Ružena... Melyik korban, milyen hullámmal érkezhettek (ők vagy őseik, esetleg oldalági rokonai), önként-e, kényszerből-e a cseh fővárosba? S hasonlóképpen a tizenkilenc Szabó, harmincnégy Nagy, negyvennyolc Kovács (illetve Kovács)... S mily elgondolkodtató a magyar helyesírással írt Csapková Jarmila név, amely egyébként arra is emlékeztet, hogy a világhírű – immár klasszikusnak minősülő – cseh író, Karel Čapek névrokona: Csapek Károly magyar emberként Herenden él és dolgozik.

E fölvilágított adatoknak természetesen csupán tüneti a jelentőségük – számos

egyéb dokumentummal és fejleménnyel együtt azt példázzák, hogy térségünkben a népek nem egymás ellenében, hanem együtt, egymást kölcsönösen erősítve formálják a jövőt.

Méla ábránd, sápatag utópia lenne együtt a közelmúlt hónapok során is – sajnos – nagyon gyakran, a nacionalizmus minden eddiginél bőszültebb rángásait, reméljük: végvonaglásait észlelve – egy gyermekkori emlék föllidézésével próbálom magamat és nemzedékársaimat is meggyőzni arról, hogy aminek el kell következnie, azt csupán elodázni lehet (néha – igaz – kegyetlen tettekkel), végleg megakadályozni azonban biztosan lehetetlen.

Gyermek- és ifjúkoromban kedvelt játék-helyünk volt a városkánk szélén álló híd, amelynek neve (talán még ma is): Vámhíd; hídfő mellett emelkedett a vámház, amelynek sarkától a Vám utcán jutottunk a városba. Vámhíd, vámház, Vám utca: e nyelvi maradványok arra emlékeztetnek, hogy hajdan – föltehetőleg nem is oly rég, körülbelül a dédapáink idején – a városunkba érkező utasnak meg kellett állnia a Vámhíd sorompójánál, amely tudommal megyehatárt is jelzett. Peckes mozgású határőrök vizsgálgatták és láttamozták az iratokat, aztán kérielhetetlen szigorú vámosok néztek bele a bukszába, majd a kocside-rékba is, nem hoz-e tiltott árut, a megengedettnél több bankót... Dédapáink bizonyára csodálkoztak volna, ha valaki olyasféle eretnek ötlettel hozakodik elő, hogy eljön az idő, amikor a városba (vagy a járásba, vagy a megyébe) igyekvő utasnak, esetleg csak rokonlátogatásból hazatérő helybeli lakosnak nem kell magát és portékáját megvizsgáltatnia a Vámhídnál, a

vámháznál: akadálytalanul jöhet-mehet a városok, sőt a megyék között is.

Miért ne lehetne ugyanígy természetes, hogy előbb vagy utóbb csupán mosolykeltő nyelvi meg tárgyi emlékek töppednek a különféle, ma még félelmetes létesítmények: szervek, szervezetek, órházak, sorompók, amelyek országok, nemzetek, barátaink, rokonaink közt meredeznek, s akadályozzák, hogy az emberek és az eszmék szabadon közlekedjenek, itt, Közép-Európában is. S nem nehéz elképzelni déd- vagy úkunokáinkat, amint ezeken az emlékeken fejszólva csodálkoznak. Sőt: korunkat értékelve, reméljük, hasonlóképp értetlenül mondogatják majd, hogy elképesztő módon még az egyébként oly sok rendkívüli civilizációs vívmányt felmutató XX. század végén is akadtak térségek – köztük, sajnos, a miénk is –, ahol faji, vallási vagy nemzeti és nemzetiségi hovatarozás szerint bélyegeztek meg, üldöztek, alacsonyabb sorba löktek embereket és népcsoportokat a kollektív bűnösség galádul mondvascsinált vádjával sújtva őket. S leszármazottaink – ránk gondolva – okkal kérdezik majd, miként feledkezhetünk meg az időtlenül érvényes erkölcsi alapelveiről, amely nemcsak egyének, de közösségek számára is kötelezően int arra, hogy ne tegyünk másnak, amit nem kívánunk magunknak. Ezért tehát, amíg lehet s ahogy lehet, próbáljunk eljutni és másokat is felemelni ama magasabb szintre, amelyről Pál apostol beszélt, s ahol már „nincs többé sem zsidó, sem pogány, sem görög, sem barbár” – vagyis a mi helyzetünkre vonatkoztatva az ígét: sem magyar, sem cseh, sem szlovák, sem német, sem román... – „csak ember”.

Dobossy László

A Rákóczi Szövetség nyílt levele az Esztergom és Párkány között újjáépítendő Mária Valéria híd ügyében

A Mária Valéria híd újjáépítését mindedig olyan politikai okok hátráltatták, amelyek remélhetőleg lassan megszűnnek.

Most elsősorban anyagi akadályai mutatkoznak az építésnek. A két érintett ország gazdasági lehetőségei – egyaránt – szűkösek egy ilyen terv megvalósítására. Ezért kellene megteremteni az együttműködést ezen a téren is. Jó lenne, ha mindkét kormányzat fontosságának megfelelően foglalkozna e híd ügyével, és összehangolt lépéseket tenna a szükséges pénzügyösszeg előteremtésére. (Kézenfekvő lenne a magántőke mozgósítása, és élni kellene a koncesszióadás lehetőségével is.)

A híddal kapcsolatos véleményeket, érveket a Rákóczi Szövetség megalakulása óta figyeli és gyűjti. Éve a lehetőséggel,

néhány gondolatra ezúton hívjuk fel az illetékesek és a közvélemény figyelmét.

Már a híd építését megelőzően is foglalkozni kell a környék ártatlan közlekedési helyzetének javításával.

Az egyik sürgető feladat az Ipolyszalka és Letkés között lévő, kitűnő állapotú lezárt híd megnyitása.

A Mária Valéria híd megépültéig a szalkai híd javíthatná a környék közlekedési helyzetét. A Duna-híd újjáépítése után pedig mentesíthetné Esztergom és Párkány belvárosait az átmenő forgalom egy részétől.

Emléket érdemel a kövesdi közúti Garam-híd ügye is. A hidat karbantartás céljából hosszú időre lezárták. A munkálatok vontatottan haladnak. Közeli mentesítő híd nincs, így a Garamkövesdre, Helembára tartók kitérőre, átszállásra kényszerülnek.

Továbbá ajánlatos lenne a kompforgalom sűrítése és a kompjáratok időpontjainak megváltoztatása. (Kora reggeltől késő estig lehessen használni legalább személyszállításra!)

Föltehető sajnálatos, hogy jelenleg a dunai kompot csak a két szomszédos ország polgárai használhatják. Ez – az idegenforgalom terén – károkat okoz mindkét országnak.

Egyszerűsíteni és ésszerűsíteni kellene a vám- és határőrség tevékenységét is, esetleg összevonva e két feladatot.

A víziturizmust sújtó rendeleteket is haladéktalanul vissza kell vonni! Jelenleg ugyanis csónakkal csak kompra szállva lehet átkelni a Dunán!

Kelt Esztergomban, 1991. április 27-én, Valéria napjának előestéjén

Értesítjük lapunk kedves olvasóit, hogy számlavezető bankunk számlaszáma az eddigi 222-66662-30342 helyett 324-88887-30342.

Bankunk a régi számlaszámra érkező pénzküldeményeket csak 1991. június 30-ig fogadja el. Ezért tisztelettel kérem, hogy június utáni esetleges adományokat már az új számlaszámra szíveskedjenek küldeni. A kellemetlenségért elnézésüket kérjük.

B. Kiss Tamás
az alapítvány titkára

(Alapítványunk névjegyét lapunk 2. évfolyamának 1. számában közöltük.)

A Magyar Televízió értékes sorozataiból legutóbb Ráday Mihály Unokáink sem fogják látni című műsorának mondunk – hála Istennek csak ideiglenesen – búcsút*. (Az MTI június 15-i közleménye szerint a Magyar Televízió elnöke visszavonta letiltó rendelkezését.) A korábbi adások egyikében (1990. július 7.) Ráday Mihály szavá tette II. Rákóczi Ferenc Borsi határában fekvő kastélyának állapotát, s ugyanakkor közölte a CSEMADOK helyi vezetőjének és a Rákóczi Emlékbizottság elnökének felhívását. A Rákóczi-Hírvivő 1990. évi második számában bemutattuk a kastély régebbi állapotát ábrázoló fényképeket.

A Rákóczi Szövetségnek elhatározott szándéka, hogy napirenden tartja a Borsiban dúledező kastély ügyét. E szándékunk kinyilvánítására adjuk közre ismételt az említett felhívást.

A Keleti Napló (Kassa-Košice) 1990. decemberi számában egy teljes oldalt megtöltő írás címe: **Kőhalom és hamis arany**, szerzője: Bogoly János. A műemlékvédelem helyzetét Bodrognéban és Ung-vidéken tanulmányozó újságíró a következőkben foglalta össze a Borsiban látottakat:

„Elhagyva a tulajdonképpen Bodrognéban, elérkezünk Borsiba. Tudjuk, mit keresünk, és a falu déli szélén meg is találjuk a nagyságos fejedelem, II. Rákóczi Ferenc szülőházát. A régebbi látogatók talán már kissé el is fogadták az L alakú várkastély környékének elhanyagoltságát és az épület kopottságát, abban a tudatban, hogy legalább az épület áll, és előtte a mellszobor, az udvarban a sokszor rejtegetett bronztábla hirdeti, milyen fényes csillag ragyogott itt fel 1676. március 27-én. A mostani látvány ezzel a csillagképpel összevetve megrendítő. Az épületről eltávolították a tetőt, és ennél a munkálatnál a további tervezett, régen ígért (vagy ígért?) helyreállítás megállt. Az illetékesek minden lehető kifogást megtalálnak, hivatkoznak a közeli területi átszervezésre, a jövőbeli pénzügyi helyzet tisztázatlanságára, ám a sok keserű tapasztalaton érlelt lokálpatriótában újból felébred a sanda gyanú, nem szándékos halogatásról van-e megint szó, hisz nem kell olyan nagyon régi újságokat fellapozni, hogy megtaláljuk benne a nemzeti hősnőket kimondottan gyalázó, érdemeit lekicsinyítő, anakronisztikus szemléletű írásokat...”

Mentsük meg Rákóczi

„Nem mi vagyunk az egyedüliek, akik három évvel ezelőtt bizonyos kétségekkel még, de lelkiileg megnyugodva vettük tudomásul az évtizedekig elhúzódó döntéshozatalt a Rákóczi-kastély felújításáról, eredeti állapotának visszaállításáról. Elégtétel volt ez mindazok részére, akik a határokon belül és jóval azokon kívül is meghátrálást, fáradságot nem ismerve küzdöttek a történelmi igazságtételért, Rákóczi szülőházának megmentéséért. Mindannyian tudjuk, és tudták ezt a nemzeti önértelt eltipról is, hogy itt nemcsak a pusztá falakról van szó, hanem arról az újra- és újraéledő világító fátylóról, melyet II. Rákóczi Ferenc neve és szelleme testesít meg a szabadságtól, akaratától, hazájától, nemzeti öntudatától, önbecsületétől és történelmi hagyományaitól megfosztott emberek számára.

Keményen kiharcolt, kiverejtékezett döntés volt ez. Mégis reménykeltő volt e döntés, annak ellenére, hogy a végrehajtás és a megvalósítás felett ott lebegett a kierószakoltság minden veszélye. A Járási Honismereti Múzeum vállalta a beruházó szerepét. A költségeket a Kerületi Nemzeti Bizottság szakaszosan biztosította. A tervek elkészültek, az építkezés az elmúlt évben megindult. Mostanára azonban az eleinte alapítványi tünő kétségek keserű valósággá válnak. A helyi nemzeti bizottság elnökétől kapott hivatalos és helytálló információk szerint az ez évi pénzügyi fedezet kimerült, a területi átszervezéssel kapcsolatosan megszűnik a Kerületi Nemzeti Bizottság, és államhatalmi jogutódja nem lesz képes biztosítani az építkezés folytatását.

HÍREK RÁKÓCZI

Mí, a Kassai Magyarok Baráti Társasága (a KMBT), a Balassa Zoltánhoz csatlakozó néhány tucatnyi kassai polgárral egyetértésben 1989 végén kiadtuk a Kassai Fórum című szemlényt. Majd 1990-ben egy füzetkét is.

Társaságunk támogatja a Rákóczi Szövetséget is, vezetőségünknek minden tagja belépett a szövetségbe, s a tagságunk körében is sok honfitársunkat beszerveztük.

Több közös megmozdulásunk volt. Eből csak kettőt említek: 1991. március 17-én részt vettünk Magyarbódon a Magyar Szabadságharc 200 elesett honvédeja sírhelyén felállított emlékoszlop leleplezésén. A kopjafa eddig „tilos” vagy elhallgatott tényeket jelez: a szabadságharcért elesettek között szlovák és ruszin honvédek is voltak. A „mesterséges” hangulatkeletés eddig ellenséges beállításban foglalkozott a szabadságharcra. A szónokok – a református püspök, az evangélikus esperes és a polgármester – két nyelven (magyarul és szlovákul!) cáfolta a sok hazugságot.

Borsiban 1991. április 14-én megalakítottuk a II. Rákóczi Ferenc Emléktársaságot.

Jelen voltak szövetségünk képviselői, valamint többen a Miskolci Szervezetből; voltak küldöttek Sátoraljaújhelyről és Sárospatakról is. Maga az emléktársaság a CSEMADOK Borsi Szervezete mellett működik. Tervezzük egy alapítvány létrehozását a kastély rendbehozására (ha már tisztázódnak a tulajdonjogi viszonyok!). S persze egy emlékszóbat is: a Rákóczi-emléktárgyak összegyűjtésére (Szlovákiából, Kárpátaljáról, Magyarországról és Romániából – s bárholonnan, ahol még fellelhetők).

Sajnos, saját szemünkkel is megállapítottuk, hogy II. Rákóczi Ferenc szülőháza nagyon rossz állapotban van. A rendbehozatal nagy anyagi áldozatokat követel társaságunktól. Bizakodunk, hogy önként jelentkeznek szponzorok. Addig is szeretnénk elérni, hogy a tulajdonjog Borsi községre szálljon! Ezért fordulunk segítségért mindenkihez! Hisszük – amint ezt alapszabályunk jóváhagyott tervezete is kimondja (a 3. c) pontban): „Külföldi kapcsolatokat (kell) teremteni a már működő vagy alakuló Rákóczi szövetségekkel.”

szülőházát és még sok minden mást

Ez annál felháborítóbb és tragikusabb, mivel a jelenlegi állapot a legkritikusabb az épület állagára nézve, az építkezést ugyanis a tetőzet lebontásával kezdték, és a munkálatok csak részben vannak elvégezve, helyesebben mondván, szakmai szempontból a nehéz milliókért megkezdett bontási munkálatok inkább veszélyeztetették tették az épület állapotát az időjárás viszontagságait tekintve. Ez az áldatlan helyzet és a közeljövőt illető kilátástalanság bátorított fel mindnyájunkat, hogy felhívással forduljunk mindazokhoz, akik eddig is sokat tettek a dicső Rákóczi-hagyományok megőrzéséért, de azokhoz is, akik ugyan konkrét tettek nélkül, de szívükben őrzik, melengetik történelmi hagyatékunk e nagyszerű vezéralakját, új erőt adó szellemiségét, éljenek bárhol a világon. Mentsük meg Rákóczi szülőházát a jelennek és az utókornak! Mindazok, akik ezért felelősséget éreznek hivatalból és azon kívül is, tegyenek meg mindent, hogy méltó folytatása legyen a harmincas évek sátoraljaújhelyi kezdeményezésének, amikor szinte egy maroknyi honpolgár önerőből állította meg az épület végső pusztulását. Csak emlékeztetőül említjük, hogy az akkori vármegyék adományai segítettek elő a szülőház történelmi kúldetésének megalapozását.

Sajnos, nem áll módunkban, hogy széles publicitást adjunk e nem éppen áldott állapotnak...”

Szegedy Mária, a CSEMADOK elnöknője és Hajdú Jenő, a Rákóczi Emléktársaság elnöke

VÁROSÁBÓL

Ezért tartjuk szükségesnek, hogy hírt adjunk magunkról, mert tudomásunk szerint a magyarországi Rákóczi Szövetségnek is vannak hasonló tervet.

S ha már itt tartunk, akkor közöljük az alapszabály 4. cikkelyének 2. a) pontját: „Az emléktársaság tagja lehet bármilyen nemzetiségű állampolgár, korhatár nélkül, aki egyetért az emléktársaság alapszabályaival, céljaival és rendszeresen fizeti a tagdíjat, 50 Kcs-t évente...”

Talán még annyit (ez az érdeklődőknek fontos!), hogy küldeményeiket Borsiba, a CSEMADOK-szervezetnek címezzék, vagy pedig egyenesen az ügyvezetőnek: Kázmér István, 076 32 Borsi (ill. szlovákul: Bora), CSFR – Cseh és Szlovák Fed. Közt.)

Szívesen nyújtunk olyan tájékoztatást minden érdeklődőnek, ami egy újsághírben nem fér el! Akik igénylik, azoknak igazolványt is küldünk. Az alakuló gyűlés mintegy 90 résztvevője a helyszínen több ezer koronát adományozott. Biztató kezdet!

Ennek az ülésnek a résztvevői elfogadtak egy javaslatot arról is, hogy magát a kastélyt a rendbehozatal után részben szállodának építik át. Így az ott lakók a múzeumi részleget, az emlékszóbat a helyszínen behatóan tanulmányozhatják. Tervez-

zük egy, a közelben található meleg forrás hasznosítását is. Itt gyógymedencét hoznának létre! Hiszen a forrás alig 40 méterre van Rákóczi szülőházától. Mindezt persze pályázat döntené el!

Szanyi József

A Pozsonyban megjelenő ÚJSÁG (Szabad Földműves) című gazdasági és érdekvédelmi napilap június 1-jei számában Szót érteni mindkét oldalon címmel egy egész oldalt szentel a Rákóczi Szövetség május 25-i közgyűlésének. A cikk nagyobbik részét dr. Takács Sándor vezetői tagunkkal készített interjú foglalja el. Tagtársunk ebben részletesen taglalja azon okokat, amelyek a szövetség vezetőit arra késztették, hogy átgondolják a feladatokat. „A baráti szövetségből valódi egyesületet hoztunk létre...” – mondta többek között Takács Sándor a beszámoló író Haraszti Máriának és Balázs F. Attilának.

Debreceni megemlékezés II. Rákóczi Ferenc születésnapjáról

A Debrecenben működő II. Rákóczi Ferenc Honismereti Szakkör 1952-ben alakult, és 1955-ben egy nagyszabású ünnepély keretében vette fel a vezérlő fejedelem nevét. Azóta a szakkör ápolja névadójának emlékét, s minden alkalmat megragadott a Rákóczi-örökség elmélyítése érdekében.

Kirándulást szerveztünk a Rákóczi-emlékhelyekre, Vajára, Sárospatakra, Kassára. Eljuttattuk koszorúkat Rodostóba is. Foglalkoztunk Rákóczi és Debrecen kapcsolatával, pályázaton vettünk részt, ahol országos első helyezéseket nyertünk. Nem feledkeztünk meg az évfordulók adta lehetőségekről sem.

Legutóbb, 1991. március 27-én, II. Rákóczi Ferenc fejedelem születésnapjára emlékeztünk. Megkoszorúztuk a Kossuth Gyakorló Általános Iskolában a szakkör által elhelyezett Rákóczi-domborművet és -emléktáblát. A koszorúzáson a szakkörünk mellett a Mechart András Szakközépiskola, a Keresztény Értelmiségiek Szövetsége és a Gyakorló Általános Iskola is részt vett.

Hamza Sándor technikus bemutatja az egy évvel korábbi megemlékezésünkről készült videofelvételt. A bensőséges ünnepelést Jánki Krisztina szavallata és Adamóczy Béla tárogatóművész kuruc dalai tették színessé és emlékezetessé.

Dr. Szamosújvári Sándor

Rév-Komárom
nagy öregjeA 86 éves
Bihary
Mihály
köszöntése

A Duna északi partján fekvő Rév-Komárom lakói méltán büszkék nagy idők emlékét őrző városuk történelmére. De a büszkeségen túl a múlt emlékeinek megőrzésében is jeleskednek, s – a nem mindig kedvező körülmények között – gyűjtik, féltő szeretettel nemzedékről nemzedékre örököltik a tárgyi emlékeket. E nagyszerű emberek lakta városban ennek a szemléletnek köszönhetően került vissza régi helyére, a Városháza előtti térre **Róna József** restaurált Klapka-szobra. Ez a nemes lokálpatrióta-szemlélet hívta életre a Múzeumbarátok Körét, s a helytörténeti gyűjteményeket is tartalmazó Református Emlékszobákat. Ez utóbbiakkal elérkeztünk Rév-Komárom „nagy öregjéhez”, a 86. születésnapját most ünneplő **Bihary Mihály**hoz, akit a város apraja és nagyja **Miska bácsiként** ismer és tisztel.

Bihary Mihály Rév-Komáromban, a Megyeri utca 8-as számú házában született 1905. május 31-én, ott, ahol huszonöt évvel később önálló borbélyüzletét is megnyitotta. A szakmát nagybátyja, **Bihary**

GULYÁS LAJOS REFORMÁTUS LELKÉSZ ÉLETÚTJA ÉS HALÁLA

Gulyás Lajos 1918. február 4-én született a felvidéki Kisújfalu, gazdálkodó parasztszalád gyermekeként. Elemi iskolai tanulmányait a helyi református iskolában végezte. Az érsekújvári reálgimnáziumi érettségi után a lelkész pályát választotta, 1942-ben végzett a pápai református teológiai akadémián. Ugyanebben az évben Deákiban feleségül vette Puskás Gabriella okleveles tanítónőt. Segédlelkészként Balatonszepezdre került, ahol 1948. május 18-ig tevékenykedett. Ekkor került át Levélre, ahol letartóztatásáig az önállósított levél-mosonszolnoki társaság közlése volt. Felesége a helyi iskolában tanított.

Erős érzelmi szálak kötötték szülőföldjéhez: amikor lehetősége nyílt rá, elhatározta, hogy három leányával és feleségével visszatelepül Dél-Szlovákiába. 1956 októberében az áttelepüléshez szükséges engedélyeket intézte Szlovákia területén. Itt értesült a magyarországi eseményekről, és nyomban hazautazott. Nem vett részt a mosonmagyaróvári csendes tüntetésen, ahol a tüntetőket a laktanya előtt sorfűz fogadta. A sorfűznek több mint száz halottja és kétszáz sebesültje volt, köztük asszonyok és gyerekek. A leldűhódott tömeg a katonatisztekten töltötte ki haragját. Gulyás Lajos – akit ekkortájt érkezett meg Levél községből – testi épségét kockáztatva megmentette Máté Lajos államvédelmi tisztelet a népharagtól. Később a bírósági tárgyaláson ezt a cselekedetét figyelmen kívül hagyták. A tömeg a másik három tisztelet megíncselte.

Gulyás Lajos nem menekült el a forradalom leverése után, és Szlovákiába sem települt vissza. 1956. december 19-én házkutatást tartottak lakásán, majd 1957. február 5-én otthonában letartóztatták. Mindvégig a győri börtönben tartották fogva. A győri megyei bíróság 1957. májusában tárgyalta a mosonmagyaróvári események résztvevőinek ügyét. 1957. június 4-én a bíróság Gulyás Lajost mint harmadrendű vádlottat „az államrend megdöntésére irányuló mozgalomban való részvétel miatt” halálra ítélte. Védőügyvédje, dr. Richter László az ítéletet megfellebbezte. 1957. december 16-án érkezett meg a Katonai Kollégium elutasító döntése, amely jóváhagyta a megyei bíróság által hozott halálos ítéletet.

Gulyás Lajost 1957. december 31-én reggel a győri fogház udvarán több társával együtt kivégezték. Előző este a börtönben kihirdették, hogy kegyelmi kérvényüket elutasították. A puritán életű lelkész szinte lelkiismerettel, nyugodt lelkiállapotban várta a meg nem érdemelt halált. A gyáva hatalom titokban temettette el, jeltelen sírba.

1989 nyarán vált bizonyossá, hogy Sopronkőhidán hantolták el nyolc mártírtársával együtt, bozótos, elhanyagolt területen. Ma a kilenc hősi halott nevét márványtábla hirdeti a sopronkőhidai rabtemetőben. Felesége nem élte meg férje rehabilitálását: 1988-ban halt meg Győrben.

GULYÁS
LAJOS
KOPJA-
FÁJA

Részlet
Rigó László
leveléből

Erdeklődéssel figyelem a magyarországi eseményeket. A Hitelben olvastam az Inconnu felhívását, amelyben adományokat kértek 350 kopjafa elkészítésére. A temetőt járva szép nyírfákat láttam a régi síroknál, így gondolkodtam el azon, hogy a falu szintén állíthatna egy emlékfát lelkész mártírjának. A tévében 1989. június 16-án láttam is a 301-es parcella kopjafáit. Még a nyáron kérelemmel fordul-

László Irányításával sajátította el, az új Csehszlovák Köztársaságban ugyanis 1919–20-ban, amikor a negyedik polgárit elvégezte, még nem volt magyar középiskola. Húsz éven keresztül volt önálló. 1951-ben szövetkezeti tag lett, s 1967-ben ment nyugdíjba, 47 esztendőn át végzett munka után. A katonasághoz kilencszer vonultatott be: ötször a csehszlovák hadseregbe, négyszer a magyarba. Harcolt a Don-kanyarban 1942-ben és a Gyimesi-szorosnál 1944-ben. Légnyomást kapott, hallássérült lett, többször megsebesült. E sokat megélt ember az Ige, a hit megtartó erejét tartja életé legnagyobb ajándékának. Nagy szeretettel beszél a református egyházról, amelynek negyvenöt év óta, megszakítás nélkül a presbitere, s melynek jóvoltából az egész útjára kiható első, jótékony hatásokat kapta. Fiatalon belépett a Református Ifjúsági Egyesületbe, részt vett a rendezvényeken, szerepelt a műsoros esteken, szavalt, felvették az énekkarba is. Ezres nagyságrendű könyvtárat és még nagyobb számú képeslapot

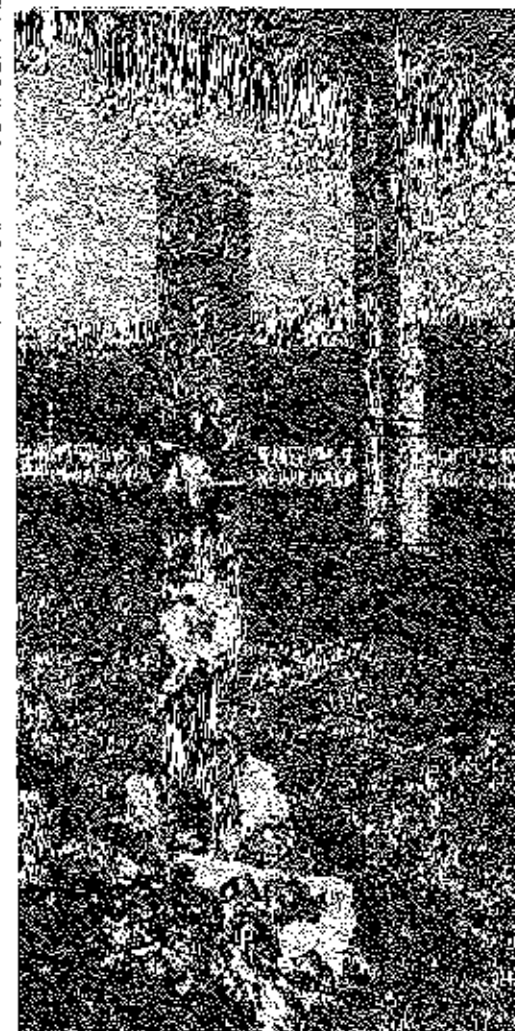
gyűjtött. Később feltérképezte a helyi református, majd a katolikus és evangélikus temetőt. Megszervezte a város nagyszámú elhunyt jelesének, a nagy elődök sírjainak gondozását. Alapító tagja lett a Duna Menti Múzeum támogatásával létrejött Múzeumbarátok Körének, amely többek között a város múltjára vonatkozó tárgyi emlékek gyűjtését tekinteli feladatának. Tizenhét helytörténeti tanulmányt írt, amelyek közül az *Úrnap szokások Komáromban* és a *Komáromi borbélyok és fodrászok a kör fennállásának 10. évfordulója alkalmából megjelent kiadványban* olvashatók. Újságíró, történész, helyrajzi kutatók és diákok adják egymásnak a kilincset Miska bácsinál, akinek adatai szinte kimeríthetetlenek. Sokan élő lexikonnak mondják. Hogy hány ausztráliai, amerikai, nyugat-európai, magyarországi és környékbeli magyart kaulauzt idők során végig a városban, az bizony megszámlálhatatlan.

Legnagyobb büszkesége mégis az általa kialakított és folyamatosan gyarapodó két Református Emlékszoba. Ezeket a

templom mellett, az egykori segédlelkései házában rendezte be. Az egyikben **Komáromi Kaczi Endre** festményei, s lelkészek, kuroátorok, presbiterek, az egyház jövevények fényképei. Aztán egyházi zászlók, például az 1925-ben létrejött Soli Deo Gloria ifjúsági bibliaköré, továbbá énekkarok, zenekarok, műkedvelő előadások fotói. A másikban bibliák, zsoltárok mellett egykori városi emléktáblák, melyeket – sajnos! – leszereltek. **Bihary Lőrinc** és **Péczy József**, **Giczy Kálmán** és **Beóthy László** emléktáblája, s ki tudná még felsorolni az összes itt látható emléket. Csoda-e, ha a híres puchbergi Marcipánmúzeum tulajdonosa meghívta városába Miska bácsit és feleségét egy kis üdülésre a múlt év szeptemberében? Csoda-e, ha szeretet és tisztelet övezi őt városzerte?

Akik közösségükért dolgoznak, azokat a közösségek számon tartják! Szeretettel köszöntjük Miska bácsit mi is, 86. születésnapján...

Foltgárdy Géza

tam sógoromhoz, **Mészáros Lajos**hoz, hogy készíttessen egy sírfát a helyi szövetkezet bognárjával, **Udvardi Gézával**, aki egy helyen dolgozik vele. A kopjafa felállítását december 31-re terveztük, Gulyás Lajos kivégzésének 32. évfordulójára. Akkor még csak rokoni körben beszéltünk erről. A rokonság 1989. november 4-én a sopronkőhidai rabtemetőben megtekintette az új kopjafákat. Még nem indult el nálunk a forradalmi folyamat, mégis úgy döntöttünk, hogy a kopjafát akkor is felállítjuk, ha a rendszer nem engedné. Kisújfalu három oldalról erdő veszi körül a temetőt, fában tehát nem volt hiány. Ha az eredeti kopjafa eltűnt volna, a helyébe másikat tettünk volna. Erre azonban – közben megindultak a forradalmi folyamatok – nem volt szükség.

December 18-ig, akkor, amikor már cselekedni kellett volna, katonai gyakorlaton vettem részt. Amikor hazajöttem, a Független Magyar Kezdeményezés helyi alakuló közgyűlésén tett javaslatomat valamennyi tag támogatta. Udvardi Géza bognár már a közgyűlést követő napon elkészítette a sírfát. **Rácz Elemér** helyi református lelkész javaslatára 1989. december

30-án emlékeztünk meg mártírunkról.

Kétszáz gyermek és felnőtt gyülekezett a temetőben ezen a napon. Megkondult a falu harangja, ezután, mint az FMK helyi szóvivője, megnyitottam az ünnepséget és köszöntöttem a vendégeket, köztük Gulyás Lajos két lányát, **Csillát** és **Anikót**. A gyülekezet a kilencvenedik zsoltárt énekelte: Tebenned bízunk eleitől fogva...

Amíg énekeltünk, **Mészáros Gábor** és **Cséplő Gábor** a kopjafát a helyégre állították. Tizenhárom éves lányom, **Tímea** elszavalta Radnóti „Nem tudhatom” kezdetű versét. Gulyás Lajos életútját **Rácz Elemér** nagytiszteletű úr ismertette. **Dobai Sándor** a vallásszabadságról beszélt és újságcikkeket idézett Gulyás Lajosról. Lányom elszavalta a Szózatot, majd közösen elénekeltük a Himnuszt.

Végül megköszöntem a részvételt. Gulyás Lajos lányai is megköszönték a sírfát, ami akácfából készült. A temető bejáratától jobbra áll, a lelkészek sírja mellett. Falunk temetkezési hagyományait tükrözi.

A forradalmár papköltő emlékezete

AXIX. század egyik kimagasló tehetségű költője, **Czuczor Gergely** 1800. december 17-én született az Érsekújvár melletti Andódon. Papi és tanári hivatásának gyakorlása mellett emelkedett a reformkor jelentős irodalmárai közé. „Egyike a legmunkásabbaknak, sőt képviselője a nyelvűvelés egyik, mind ez ideig kevésbé magyarázott s alkalmazott elvének” – írta róla a kortárs Erdélyi János.

Az 1848–49-es szabadságharc Czuczort is magával ragadta. Békés bencés szerzetes léte **Riadó!** címmel olyan gyűjtő hangulatú, forradalmi költeménye jelenik meg, hogy ezért az egy verséért 1849-ben kis híján halálra ítélik a császári hatóságok. Szerencséjének köszönhető, hogy végül „mindössze” két évet kellett nehéz bilincsben Kufsteinben töltenie, ahonnan csak a Tudományos Akadémia közbenjárására engedték szabadon. Elhagyva a börtönt, Budapesten, a Nemzeti Múzeummal szemben, a Múzeum körút 23. számú ház harmadik emeletén bérelt lakást. Itt élt és alkotott, igen nehéz körülmények között, 1866. szeptember 9-én bekövetkezett haláláig. A Kerepesi temetőben helyezték örök nyugalomra. Sírja a vértanúhalált halt miniszter, **Csány László** nyughelye mellett található.

Halálának 30. évfordulójára alkalmából a Múzeum körüli ház tulajdonosa, **Brázay Kálmán** országgyűlési képviselő a saját költségén emléktáblát helyeztetett a ház falára. Az építészeti terveket **Czigler Győző** készítette. A neves építész egy fehér mészkőkeretbe foglalt, 3x1,5 méteres vörösmárvány táblát tervezett. Erre a költő mellképét ábrázoló bronz dombormű – **Szécsi Antal** alkotása – került. Szécsi nem papi öltözetben, hanem zsinóros magyar ruhában örökölte meg a költőt, aki reverenda helyett szívesebben viselt egyszerű, sötét dalmányt. A babérkoszorúval övezett portré alá a következő szöveget vészték:

E házban lakott és halt meg
CZUCZOR GERGELY
szül. 1800. decz. 17. Megh. 1866. szept. 9.
emlékének
BRÁZAY KÁLMÁN
1896. szept. 9-én.

Az emléktábla avatására 1896. október 5-én került sor, ünnepélyes külsőségek között, a Benedek-rendi főpápa, a Magyar Tudományos Akadémia képviselői és a hozzátartozók jelenlétében. A korabeli sajtó hangsúlyozta, hogy az avatás része a budapesti milleniumi rendezvényeknek. Azért is tartották ezt fontosnak, mert ezek sorá-

Kiss Gy. Csaba
ünnepi beszédet mond

Dr. Csiba Árpád felvételei

ban kevés volt az irodalmi vonatkozású megemlékezés.

Budapest 1944–45-ös ostromában a lakóház olyan súlyos sérüléseket szenvedett, hogy le kellett bontani. Helyén új, modern épület létesült. Elpusztult a Czigler Győző tervezte mészkőkeretes márványtábla is, de a költőt ábrázoló relief szerencsére megmaradt. Megjárt a Tudományos Akadémia pincéjét, majd – több budapesti szobor társaságában – raktárba került.

Hosszú éveken át nem kereste senki. A hetvenes évek végén Érsekújváron – ahol a mai napig híven ápolják Czuczor emléket – rövid cikk jelent meg a helyi lapban. Ez hívta föl a figyelmet arra, hogy a magyar forradalom papköltőjének Csehszlovákiában immár újra van szobra, Budapesten viszont hiába keresnénk emlékművét. Az újságokk a felvidéki **Luzsicza Lajos** festőművész jóvoltából eljutott a Fővárosi Tanácshoz, ahol ígéretet tettek: két éven belül ismét lesz Czuczor-emlék a fővárosban.

Mivel a Budapesti Galéria raktárában megvolt Szécsi Antal eredeti reliefje, csupán új márványtáblát kellett készíttetni. Ennek szövegezésére szintén **Luzsicza Lajos** tett ajánlatot, amelyet a véleményezésre felkért MTA Irodalomtudományi Intézete jóváhagyott.

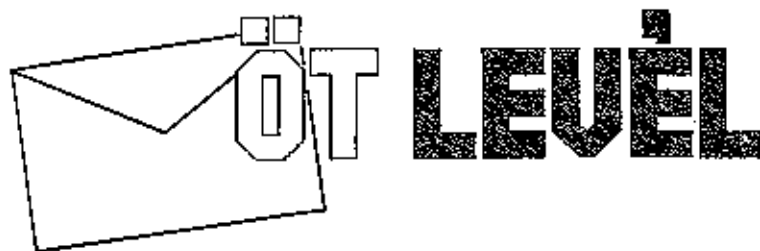
1985-ben ünnepélyes keretek között megtörtént a Múzeum körüli épület falára újra felhelyezett emléktábla avatása. Szécsi Antal szépen restaurált bronz portréja alatt a **Csontos László** munkáját dicséretű új márványtáblán a költő nevére és életrajzi adatainak kívül a következő idézet olvasható **Czuczor ítélet előtt** című verséből:

„Hogy hazámat ne szeressem,
A bitorlót meg ne vessem,
Hatalom nem tehet!”

1989-ben, amikor az ország végre ismét hivatalosan is nemzeti ünnepként tisztelhetette az 1848-as magyar forradalom évfordulóját, március 14-én a Rákóczi Szövetség rendezett koszorúzási ünnepséget az emléktáblánál. Az ünnepi beszédet – akárcsak az 1985-ös újravavatásnál – **Szöke István** mondta. Az ideai megemlékezés szónoka **Kiss Gy. Csaba** irodalomtörténész volt. A hagyományossá váló ünnepség kedves színtöltője, hogy **Dr. Csiba Árpád** és neje az emléktáblát viselő házban levő lakásukon vendégül látták a koszorúzás résztvevőit.

Úgy hiszem, Czuczor Gergely e szívből jövő, bensőséges ünnepségek által tért vissza ismét Budapestre...

Prohászka László

Egy csallóközi tanítónó vallomása az 1931–1947 közötti korszakból

naplóhoz csatolt 132 oldalnyi jegyzettel megvastagodó könyv láttán felmerülő kétségeinket. Eszmei válasza európai látképű: korunk civilizációjának és kultúrájának az iskolák a műhelyei, kötelességünk tehát e műhelyek munkásainak, a tanítóknak emlékeit átmenteni „az eljövendőkor tudatába”. Meggyőzőek gyakorlati szempontjai is. Csak egyetlen mondatot idézzünk idevágó gondolataiból: „egy község oktatásügye elképzelhetetlen az ország és a kor iskoláinak állapotától, a nevelésügy általános törekvéseitől, fejlődési folyamataitól, bűneitől és mulasztásaitól függetlenül; az ország mindenkor tanúgye egy-egy kis község iskoláinak mindennapi életében nyilvánul meg a legkézzelfoghatóbban”.

Írói munkáról lévén szó, az eszmei és pragmatikus okok mellett keressünk kell azt az érzelmi, személyes okot is, mely föltehetően közrejátszott e különleges feladat vállalásában és annak elvégzésében. Ez az ösztönző erő Gregosits Irén személyisége lehetett. Megvallom, kezdetben némi előítélet épült bennem a könyv író főszereplője Irén, mert pedagógusnő az elemi (általános) iskolától az érettségig mindössze egy akadémia az engem és társaimat valaha oktatói akadémia tanterületekben. De már az első levél elolvasása közben megfedkeztem elfogultságomról. Gregosits Irén lebilincselte írásművészetével. Egy-egy mondata után, megszakítva az olvasást, megnéztem a könyv borítóját: valóban egy ismeretlen tanítónő és nem egy (el)ismert, az írás művészetét a legmagasabb fokon művelő író-költő bűvölt-e el a képekben, fordulatokban gazdag fogalmazásával? Honnan ez a kompozíciós készség? A józan realizmus és a fénylő líra kiegyensúlyozott keverése? Erős érzésem, hogy az ragadta magával Koncsolt is, aki első találkozásukról szinte vallomásnak is tekinthető entuziaszmmal írta Gregosits Irén egyénisége még erőteljesebben mutatkozhatott meg előszóiban, de – s ez már írói teljesítmény – nem maradunk ki ebből az élményből mi, olvasók sem, noha a vallomásosoknak csak „szemléltői” lehetünk. S itt következnek az, amit – tekintve, hogy Koncsolt személyesen nem ismerem – a részrehajlás feltételezése nélkül írhatok le: Koncsolt László a szlovákiai magyar s ugyanakkor a hazai irodalmat is példamutató művel gazdagította. Sikeréhez tartozik, hogy felfedezte e két egymásra utalt nemzet, a szlovák és a magyar együttélését majonem lehetetlenné tevő korszak egyik névtelen, ám mégis hivatott szereplőjét. Ebben más szempontból is szerencse kísérte, hiszen Gregosits Irén személyében olyan egészséges lelkű emberre talált, aki soha nem engedte, hogy a bajok letéperjék. Aki túl tudta tenni magát minden sértésen, bántalmon, ami a háború után bőségesen kijárt minden szlovákiai magyarnak.

Már korábban említettem, hogy Koncsolt jegyzeteinek terjedelme jóval meghaladja Gregosits Irén vallomását. Régebben úgy hittem, hogy az információknak az ilyen zuhataga inkább nehezíti, mintsem segíti a tájékozódást. Ezúttal azonban örömmel kell fogadnunk ezt a segítséget. Az olvasó műveltséghez mérten több-kevesebb jegyzet bizonyítja, hogy milyen keveset tudunk arról a kezdetben „törökös-magyarok”, kabarok, besenyők lakta tájról, amelyhez oly sok szál fűz sokunkat.

Selmecci Elek

Április 27-én és 28-án tartotta meg XVI. országos közgyűlését a Csehszlovákiai Magyarok Demokratikus Szövetsége, a CSEMADOK

Az 540 alapszervezetet mintegy 450 küldött képviselte. A majonem százezer tagot számláló szövetség az 1989-es novemberi forradalom óta az átalakulás folyamatát éli. Lassan kiforrólódnak az alapszervezeteken belüli szakmai társulások, amelyekben azonos érdeklődésű tagok tevékenykednek. A néprajzi, anyanyelvi és műszaki tudományos társaságok, az ének- és zenekarok, az irodalom- és könyvbarátok stb. az eltelt több mint egy esztendő alatt immár alulról építkező szervezetté formálták a sok vihart átélő, 1949-ben politikai kényszerből „felülről” létrehozott szövetséget.

A közgyűlés szerveződéys viták után, a szétszakadást megakadályozó kompromisszummal, végül megválasztotta az új vezetőséget. A CSEMADOK új elnöke **Bauer Győző** akadémikus, főtájkára pedig **Sidó Zoltán** lett. Hogy enyhítsenek a vitákban oly sokszor emlegetett Pozsony-központúson, a későbbiek folyamán Kassa delegálja az egyik alelnököt, valamint a két titkár egyikét.

MOLNÁR IMRE

A SZÁMONKÉRÉS ESÉLYTELENSÉGE

Apácska, édesapa elment. Nyugodjék békében. Utolsó perceiben, az utolsó szó jogán még csodálkozva kérdezte: – Istenem, hát meghalok? – De választ a kérdésére már nem ettől a világtól kapott, ennek a világnak a válasza az az emberi szavakkal le nem írható mély csönd volt, amelybe élete hajója lassan elmerült.

Mondják, az utolsó percek azok, melyekbe az élettől búcsúzó lelki szeméi előtt filmként peregnek le földi életének eseményei. Vajon milyen filmet láthatott maga előtt apácska, akinek férfivá serdülése egybeesett a szocializmusnak nevezett korszak hajnalával, s aki élete első élményei között a világtörténelmet saját bőrén tanulhatta meg úgy, hogy a háború géppuskáinak ropogásával együtt háromszor kellett apjával együtt átélnie, miként fosztják meg családjukat – az akkoriban éppen erőre kapó kis gazdaságukat – a teljes állatállománytól, előbb a németek, majd az oroszok, s közben pedig a magát parizánnak nevező környékbeli csőcselék, amelynek tagjait maguk között csak senkiháziaknak nevezték a falubéliek.

A kis család alig ocsúdott fel a „második csehák” alatti világ magyaroldozésának letaglózó következményeiből, neki, mint a legidősebb testvérnek, máris ott kellett hagynia a falut, a kisparaszti gazdaságot, és kötelező jelleggel ipari, méghozzá bányai munkába kellett állnia. Nehogy apját – mert mindkét fiát a magángazdaságban foglalkoztatja – kuláknak nyilvánítsa, nemcsak rendszeresen beidézéék, de bent is tartásuk, ha épp úgy látják jónak a környék új urai, a vörös képpel járó-kelő „preceidák” és „tajornyikok”. A bányaszolgálatból egyenesen vonult katonai szolgálatra az ötvenes évek elején, miközben igazán tudott örülni annak, hogy falujából ő az első magyar, akit nem eleve „büntetés-századba” sorozott be a hatóság. Ha nem is rövid munkás múltja, de „önkéntes részvétel” tette őt bizalmi emberré felettesei szemében, mert altiszti rangig vitte a „Republika” szocialista hadseregé-

ben. Közvetlenül leszerelése után már nem a szénfront, hanem az annál egy fokkal talán enyhébbnek látszó magasépítő ipar szippantotta őt fel sok ezer dél-szlovákiai társával együtt. Megnősült, megszületett első gyermeke, miközben többtucatnyi Ipoly menti társával zsúfolt, fapados munkásvonatok folyosóin préselődték, sokszor a vagonok ütközőire szorulva, mert csak ott jutott számára hely. Hosszú órákon keresztül utaztak így, míg a szerelvények szuszogva, téll fagyban, nyári hőségben megérkeztek Észak-Szlovákia frissen kialakuló ipari központjaiba.

Növekvő gyermeke csak mint vendéget ismerte, amíg kéthetenként egyszer – szabad szombat nem lévén még akkor – hazaérkezett a szennyes ruhától dagadó táskájával, melyből mindig előkerült egy-egy csomag „stollverk”, tábla csoki, hogy velük két napra magához szellőltesse idegenkedő gyermekét, aki nyári vakációjából sokszor töltött egy-egy hetet több környékbeli pajtásával együtt Turócszentmárton, Zólyom, Besztercebánya táján, mikor hová vetette apját a sors vagy a munkálató mindenható „Stavba”.

A gyermek ilyenkor látta, hogy magyar munkások szájai építik Szlovákia új városnegyedait, kórházait, iskoláit, látta, hogy irtanak erdőt, építenek utat, fűrik a hegyek oldalát, ássák vízvezetékrendszereket csatornáit, nagyvárosok betonútjainak vagy eldugott kis települések poros utcáinak mentén. Köztük volt, amikor fürdőmedencét betonoztak, partizánemlékműveket emeltek, akkor is, amikor munka után „feketézni” indultak a mester, az építész, a párttitkár családai vagy hétvégi házához.

Amikor egy-egy hetet töltöttem így a különböző építkezéseken, s apa a munkaidőjéből lecsipve vagy „fájront” után kézen fogott, végigsétált velem az idegen városok utcáin, akkor sok helyen, sokan köszöntek neki vissza szlovákul, még többen magyarul.

– Itt ennyi magyar lakik? – kérdeztem őt egyszer.

– Ahol dolgozni kell, ott mindenütt találás magyarokat – hangzott a szüksé-

válasz. Azóta sokszor volt alkalmam meggyőződni igazáról – Szlovákia-szerre mindenütt.

A gyermek ott lakott apjával az iparosítás első éveiben összetakolt fabarakkokban, ahol az égy alatt volt a lavór, a gumicsizma meg a kőműveskanál, és a bakancsba dugott zokniba éjszaka belekölykeztek az egerek. Ott lakott velük, amíg fel nem építették maguknak az új munkásszállókat, ahol a takarítónő kiitta a borotvaszeszt készletükből, ahol a szekrény polcain együtt volt a cigaretta (Detva, Bystrica, majd a méregérős Čarda) a szalonnával, kenyérrrel meg a hazuról hozott pálinkával, mellyel szertartásszerűen kellett hogy elkezdődjenek és befejeződjenek a nap. Mely mindig ugyanúgy zajlott a kanálászás, betonkeverés, a falazás, vakolás egy-egy felvonása közt újságpapírba csomagolt töpörtyű-tízóráival, a legolcsóbb szalámi-ebéddel, amelyhez sóba mártott eróspaprikát faltak, s fejezték be a sort a „fájront” után rezson elkeszített sült szalonnával, vöröshagyma-vacsorával. Közben mindig, mindenütt elmaradhatatlanul ott volt a fillérekből, koronákból „összecihelt” sőr, bor vagy boroviczka, amely kellett hogy melegítsen, nemcsak télen, a térdig érő havakban, csontig érő fagyokban, nemcsak a nyirkos őszben és a párás tavaszokban, egyáltalán mindig, mert ez jutott a család, az asszony, a gyermekszemek melege helyett is.

A rajokban ingázó első generációs magyar munkásszázalag tagjai – nemcsak fiatalok – sokszor egyenesen az eke szarva mellől indultak a messzi nagyvárosok felé a „kenyérkereset” lehetősége után. Indultak ünneplőbe öltözve a falvak behúzott nyakú, hallgatag parasztemberei, akik az ipari munkát addig csak alkalmi formájában ismerték, s megérkezésük után tétován topogtak a nagyvárosok utcáin a kezükbe sehogyan sem illő bőrtáskával, vagy a vállukra vetett vászontarisznyával.

Az első pillanatban felismerhette őket, aki látta, hogy hajolnak le az építkezések környékén szétszóró szögekért, még ha görbék is voltak azok, a buldózerekkel

földbe taposott ácskapocsért, fadarabért, vagy ahogy a maguk készíttette nyírfasöpürével tisztára seprték a barakkok környékét, este pedig az égy szélére ülve cipőt talpaltak, kalapácsnyelet faragtak.

Ugyanígy, ilyen ártatlanul sodródtak a tragédiákba is. A falu, melyet elhagytak, csak a tragédia lehetőségét érezte, amikor az asszonyok a hét elején, a kiürült falu főutcáján kiálva a házak elé, kimondhatatlan szomorúsággal néztek az ismeretlenbe távozó férjük után. Szorongásuk nem volt alaptalan, mert az elmenő férj, gyermek, apa nem mindig a saját lábán érkezett vissza. Sokszor hozták őket megnyomrodva egy-egy munkahelyi baleset nyomán, vagy pedig végleg kiterítve. Így hozták haza az „öt halottat”, akiket a nagyváros egyik állomásán gázolt halálra a vonat, mert a leeresztett sorompón, mint a kertkapu réssein átbújva akartak átjutni a vágányokon. Temetésükön a falu végleg levette addigi népviseletét, s az asszonynép – tán örökre – feketébe öltözött.

Így hozták haza azt, akire a panel rázuhant, akivel felborult a pótkocsi, aki vízbe fulladt, aki lefordulva az állásról, nyakát szegte, vagy aki egyszerűen lapáttal a kezében bukkott orra, mert szervezete nem bírta az útéptítés (az aszfaltozás) mérgező gázait, vagy akit reggelre találtak holtan a munkásszálló ágyán, noha este még semmi baja sem volt. Úgy siratták el őket, olyan reménytelen kétségbeeséssel, mint ha haláluk valamiféle elkerülhetetlen fátum beteljesülése lett volna. Apám elbeszéléséből sokszor jutott már eszembe az a jelenet, amikor egy alkalommal ő is kizuhant a „Matica Slovenská” akkoriban épülő turócszentmártoni székházának tizedik emeleti ablakából – egy korhadt padló pattant ketté a ránehézedő teher súlya alatt. A zuhanástól és a biztos haláltól a közvetlenül mellette lévő emelődaru karja mentette meg, amely aztán mint valami könnyű pelyhet tette le őt a földre.

S míg én mint hősre, úgy tekintettem apámra, alig vettem észre anyámat, aki fal-féhr arccal, szóltalan hallgatta apám történetét.

Apámmal az ismerkedést hétköznapi helyzetekben tizenöt éves koromban kezdtem. Akkor, tizenöt évvel születésem után döntött úgy, hogy véget vet ingázó életmódjának, s nemcsak a hétvégéket, hanem a hétköznapiakat is velünk tölti. Lényegében tizenhat évvel a házasságkötés után kezdődött el igazából szülem házassága. Érthető, hogy ez az elhúzódozott kezdet nem hozott súrlódásmentes folytatást. Anyám megszokta, mert rá volt utalva, hogy ő maga irányítsa a háztartást, sőt a ház körüli teendőket is. Megtanulta, hogyan kell beosztani a pénzt, hogy minden-

re jusson. Akkor már hárman voltunk testvérek. Apám hazatérte után úgy érezte, családóként őt illeti az irányítás joga. Nehezen szokták meg a munkamegosztás kényszerét, jött-ment, iszogatót, nem találta a helyét, de a család együtt maradt. Vajon hány család szétesése, megrázkódása kötődik Dél-Szlovákia magyarjainak ingázó életmódjához? Egy kedves tanárom (Magyarország egyik legjobb demográfiai szakértője), mikor elmeséltem neki az otthoni állapotokat, beszéltem a hétfőként elnéptelenedő falvakról, elképedve kapott a homlokához és azt mondta: „Kész csoda, hogy egyáltalán van még szaporulat azon a tájon.” A csodához az is hozzátartozik, hogy egyáltalán megmaradt e „törékény falvak” életképessége, hogy kevés kivételtől eltekintve, nem költöztek el lakóik a városokba, más, jobb megélhetést kínáló vidékre, hiszen az egymás után felnövő nemzedékekre szabott vándorlórsoks nemcsak a fizikai munkaerőt vitte el a falvakból, elvitte azt a szellemi kapacitást is, mely gazdasági sáfára lehetett volna a faluközösség életének. Aki ugyanis egész héten át idegen vidékek, más települések felvirágoztatására áldozta erejét, energiáját, annak a hát végére legfeljebb annyi ereje maradt, hogy keserves munkával felépítse (vagy átépítse) saját portáját, gondolzza kertjét, szőlőjét, egyebet. Embertől erő kellett ahhoz, hogy mással is törődni tudjanak az elmenők és hazaérkezők. Emlékszem, miként alakították meg apámék vasárnap délutánként az „első házban” (a „tisztaszobában”) összeülve a CSEMADOK-szervezetet, hogyan tanultak és játszottak színdarabot, miként verbuváltak asszonykórúst, majd férfikart, hogyan építették fel falunk nagy kultúrházát, jórészt társadalmi munkában...

Pedig hazaérkezésük után erejük rohamosan fogyatkozott. Mintha ezernyi nyavalya támadta volna meg őket. Mintha ártó démonok költöztek volna szervezetükbe, melyek lángba borították gyomrukat, megdagasztották májukat, belekapaszkodtak szívbillentyűikbe, görsébe rántották veséjüket, epéjüket, dagadó erekkel térképeztek be kezüket és lábukat. Legtöbbjüket épp a betegség akadályozta meg abban, hogy távoli munkahelyén maradjon, vagy ha hazatért, még egyszer visszatérjen oda. Pedig a kislátás nagy volt. Emlékszem, hányszor gördült házuim elé apám egykori földkeinek ringó fekete autója, jöttek, hogy rábeszéljék őt, térjen vissza, vagy legalább küldjön embereket maga helyett, mert sorra szétesnek a jól működő brigádok, nincs megbízható munkás, szétszórta a magyar „kőművespartit”, az „ácsparit”, elmentek a „vasasok”. Apám helyett,

aki tán hajlott is volna a szóra, anyám – érezve a veszélyt – parancsolt erélyes német a csalogatásra. A baj pedig közeledett. Előbb abban mutatkozott, hogy ötvenedik évük környékén sorra dőltek ki apám gyermekkori pajtásai, barátai. Ő maga is súlyos betegségeken esett át, s amikor egészsége, sorsa jobbra fordulásában reménykedtünk, akkor, Csernobil után fél évvel, magyaróronyi daganatok jelentek meg a torkában. (A kezelőorvosi vizsgálat rákot állapított meg. Attól kezdve rohamosan zajlott minden...)

Munkáséveinek ifjúsága a „szocializmus” építésének kezdetével, betegségei a „fejlett szocializmus” korszakának elérésével, halála pedig a korszak „bukásával” esett egybe. Élete áldozat volt azon az oltáron, melyet erőszakkal emeltek az ő nevében, de az ő és társai ellenére. Az azóta „métélyként” emlegetett kommunista ideológiát könnyedén elfújta fejtünk felett a szél. A nevében handabandázók némi idő elteltével vagy áldozatá nyilvánították magukat, vagy egy ügyes „testosellel” maszkés pályamódosítást hajtottak végre. A korszak valódi áldozatai pedig csöndben meghaltak.

Állók a fejfánál, amelyen ott a szükséztudósítás: élt 57 évet, s kérdem tőle hangtalanul, vajon ki az, akitől számon kérhetem életét? Ki az, akitől megkérdézhetem, miért így alakult a sorsa? Ki hibáztatható az ellopott gyermekkorért, a szétszabdalt családi életért, az összeomlott egészségért, egy életpályáért, egy ember sorsának tragikus rövidségéért? Amikor az átlagember élete csúcsteljesítményét szokta nyújtani, ő akkor távozott. De hogyan nevezhető a halál az élet csúcsteljesítményének? Szekrénye ajtajába gyűrve megtalálom az „építőmunka” elismeréséért kapott oklevelét, ilyen-amolyan érdemjegyeket, jutalomlepecsiket, amelyeket hálából kenyéradóitól kapott egykoron. Soha egy rösszót sem hallottam tőle azokra, akiknek, dögözött, de a szlovákokra sem úgy általában. Miként hibáztathatnék hát én bárkit is az ő nevében, ha ő maga ilyen nem tett soha? De a tényeken ez már semmi sem változtat, s nem változik a tények legfajdalmasabbika sem, hogy apa, apuska nincs többé, hogy élete megszűnt, legalábbis itt, a földön. Elment, s „nyitva maradt utána egy ajtó, amelyen sötét és jeges szél tödül be, s amelynek küszöbét most már nekem kell átlépni” – miként azt egy öreg bölcs palóc ember mondta, aki azóta már maga is átlépte ama bizonyos küszöböt.

A küszöböt mindannyiunknak át kell lépniünk, de talán reménykedhetünk, hogy felelősségünk adódik még előtteni, milyen ügyek áldozataiként.

UNGVÁROTI találkoztunk

A Rákóczi Szövetség meghívót kapott a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetségtől az 1991. március 1–3. között szervezett *A Kárpát-medence magyarsága a XX. század végén* című konferenciára. A szövetség képviselőjében utaztam Ungvárra, régi barátommal, a Münchenben élő *András Károlyval*. Ütitársaink a beregszászi gimnázium egykori diákjai voltak: *dr. Báthory Katalin* és *Benda István* (nekem tanítványaim). Ők a gimnázium baráti körének képviselőjében hozták magukkal *A beregszászi gimnázium története* című könyv példányait. Ez a mű *A Magyarságkutatás Könyvtára* című sorozatban jelent meg. A konferencia a Pártoktatási Központ épületében kapott helyet. Íme, így érzékelhető a változás Ungváron. Az elnöki megnyitó a kárpátaljai népek együttéléséről szól, és az itt élő magyarság egységét hangsúlyozta. Az elnök büszkén mondta, hogy „kis magyar világtalálkozót” szerveztek. Valóban együtt voltak az erdélyi, szlovákiai, délvidéki, kárpátaljai, lengyel, ki-jevi, alma-atai, nyugat-európai, magyarországi magyar szervezetek, de képviselték magukat a kárpátaljai ukrán és ruszin szervezetek is. A konferenciát köszöntő szavaimban utaltam arra, hogy az elkövetkező időben munkánk és gondoskodásunk középpontjába az ember kerül, akiért cselekszünk, és aki vállalja a közösségi munkát. Az emberekben a nemzetükhöz kapcsoló azonosság tudatát kell erősítenünk. Az ember önmaga is legyen képes emberségét (szellemi, lelki és fizikai értékét) gyarapítani. Tudjon közösséget alkotni, társadalomba szerveződni. Szervezeteinknek ezért kell küzdeniük. A konferencia munkája két szekcióban folytatódott. Az „A” szekció munkája *Zalatnay István* előadásával kezdődött, *Etnikai közösség: kihívás és feladat az egyházak számára régiókban* címmel. Igen megalapozott elméleti előadását a felkért hozzászólók nem egészítették ki a gyakorlat kritikájával és a jelenlegi helyzet elemzésével. Pedig erre szükség lett volna, hiszen az anyanyelven való pasztoráció gondolj komolyak. Nem kerültek szóba az etnikai területeken jelentkező állami és egyházipolitikai törekvések sem. A „B” szekcióban *Tótyssy István* referátumával kezdődött a munka. Címe: *A képzés és továbbképzés változatai a határon túli magyarok számára a magyarországi oktatási intézményekben*. Előadása sok szempontot felsorakoztató vitát váltott ki. Megfogalmazódott: garantálni kell, hogy a magyarországi képzés biztosítsa a kisebbségben élő magyar értelmiség utánpótlását, vagyis a Magyaror-

szágon végzetek térjenek vissza szülőföldjükre. Felmerült olyan igény is, ha lehetséges, akkor ezt a képzést saját hazájukban kell megszervezni. Az otthoni képzést vendégtanárok és szakelőadók küldésével segíthetjük. Szóba jöhet még a tanulmányok részben Magyarországon való folytatása és azoknak befejezése az otthoni egyetemeken, főiskolákon. Kormányzatunknak törekednie kell arra, hogy a szomszéd államok elismerjék a végzett stúdiómunkát és nosztrifikálják az okleveleket. A képzés többféle változatát alapítványok által nyújtott ösztöndíjakkal kell támogatni.

A további hozzászólók különböző országokban jelentkező oktatási, kulturális és társadalmi problémákat vetettek föl. A vitában a Rákóczi Szövetség is részt vett.

Nagy érdeklődés kísérte *Lengyel László Politika, társadalom és gazdaság összefüggései régiókban* című előadását és a kapcsolódó hozzászólásokat, köztük a *Molnár Gusztávtól*. Sajnos, idő hiányában a vita nem bontakozhatott ki. Értékes információt kaptunk *Király Károly* tájékoztatójából.

Vasárnap délelőtt az „Avangárd” stadionban *Tökés László* református püspök, *Ortutay Elemér* görög katolikus teológiai tanár, valamint más katolikus papok és református lelkészek ökumenikus istentiszteletet tartottak, amelyen több mint ötezer ungvári és környékbeli magyar vett részt. Könnyezve mondták a közös imát és énekeltek el a Himnuszt. Vasárnap ebéd után az RMDSZ küldöttségével találkoztunk. *Domokos Géza* tájékoztatót bennünket az erdélyi magyarság politikai helyzetéről. A konferencia végén nyilatkozatot fogadtunk el, amely az *Ungvári Felhívás* címet kapta.

A magyarság helyzete a XX. század végén többet igényel a találkozóknál. Elérkeztünk oda, hogy az összmagyarság érdekében össze kell hangolni tennivalóinkat. Ennek szervezője lehetne a megújult Magyarok Világszövetsége. A Regio című kisebbségtudományi szemle egyik következő számában olvasható lesz a konferencia anyaga.

Göndöcs László

UNGVÁRI FELHÍVÁS

Mi, magyar értelmiségiek: tanárok, mérnökök, jogászok, írók, tudományos kutatók, akik közel ötszázán részt vettünk Ungváron a Kárpát-medencei magyarság XX. század végi helyzetéről s feladatairól rendezett konferencián, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség kezdeményezésére most létrehozott fórumot egy hosszan tartó eszmecsere és közös munka kezdetének szeretnénk tekinteni. Egyszersmind jelképes eseménynek, amely nemzeti egységünk helyreállításának lehetőségét ígéri. A közeli század- és ezredfordulón a magyarság ugyanis csak akkor tud felemelkedni abból a történelmi válságból, ahova a diktatúrák évtizedei taszították, és akkor fog felzárkózni Európa népeivel, ha nemzetként ismét önmagára ismer és szellemi, erkölcsi egységével lesz úrrá állami széttagoltságán, belső magozlásán.

Ez a szellemi-erkölcsi egység nem irányul mások ellen, sőt inkább Közép-Európa önmagára eszmélésének is hatékony eszköze lehet. A magyarság csak felemelt fejjel, saját értékeire támlva lehet társa, szövetségese a régió többi népének, és csak anyanyelvén, anyanyelvi kultúrája által vállalhat szerepet a szabad nemzetek európai közösségében. Éppen ezért: találkozáinkra várjuk a szomszédos népek képviselőit, és a kölcsönösség jegyében mi is örömmel veszünk részt összejöveteleiken. A történelem kihívására együtt és közösen kell válaszolnunk. Ez nemcsak feladatunk, hanem érdekünk is.

Kívánjuk, hogy az ungvári találkozó hasonló tanácskozássok sorát indítsa meg. Javasoljuk, hogy az anyaországi társadalmi szervezetek, mint a Magyarok Világszövetsége, az Anyanyelvi Konferencia, a Rákóczi Szövetség, az Erdélyi szövetség, a Kárpátaljai Kör, valamint a kisebbségi magyar szervezetek időről időre rendezzék meg ezeket az összejöveteleket.

Az ilyen találkozókon valósulhat meg nemzetünk szellemi egysége, s kerül közelebb hozzánk a haza – Illyés Gyula szavaival: a magasban.

Ungvár, 1991. március 2.

MÁGÓCSI POLGÁROK

A hegyháti Mágócsnak a háború első évében 3833 lakosa volt. Sokan elesetek, ám a háború 1945-ben ismét hadat üzent a falunak, pecsétes papírok és kitelepítési biztosok érkeztek. A fél falut kitelepítették, bár hosszan és hangosan harcoltak a végét ellen. Nem tudhatták, hogy nemcsak azért pecsételték meg sorsukat, mert németek, hanem azért is, mert helyet kellett készíteni az ugyan-csak kollektív bűnökkel vádolt magyaroknak. Sokan csak most, 1991 tavaszán, az iskola nagytermében rendezett gyűlésen ismerik meg közös sorsuk történelmi összefüggéseit *Vigh Károly* előadásából. Sok idő telt el már azóta, hogy a falu mindkét, egyaránt csalódott fele újrakezdte életét, akárcsak valamelyik régi melodrámban. A munka folytatódott, s lassan kifejeződött a falu új arculata. A németek is áruterhelő gazdák voltak, a csallóköziek is. A múlt évben a helyhatósági választások pillanatfelvételtként rögzítették a kialakult erőviszonyokat: 5 német, 3 felvidéki és 2 anyaországi magyar került hivatalba. A békeévek megállapodottságának jeleként a várospól jött elnökasszony lett az új polgármester. Akár a németek, a csallóköziek is szorgosan köztözetik újra a mesterségesen szétszakított rokoni szálakat. Mi lesz Szlovákiával? – kérdezik.

Mi lesz, ha az ottani demokratikus játszma rosszul sül el? – kérdez vissza *Varga Sándor* pozsonyi képviselő, aki a forradalom után egy időre szlovák miniszterelnök-helyettes lett. A „bárszonyos forradalom” nem tudta meglágyítani a szíveket. A nyelvtörvény elfogadásával a magyarság sorsa romlott. A szlovák önállóságnak elsősorban az a nagyhatalom örülhet, amelyik a stratégiai okokból idetelepített hadipárt önmagának tekintette. Vagy Csehszlovákia maradjon meg, vagy az orosz korridor Bécsig, az önálló Szlovákia formájában. Reméljük, a gerjesztett nacionalista láz azért majd alábbhagy.

A vidéki ember a nagypolitika összefüggéseit után azonban újra és újra a saját sorsát boncolja. A felvidékiek alig pár év alatt kétszer mentek tönkre: a szülőföldjükön azért, mert magyarok, Magyarországon azért, mert gazdálkodók voltak. *Szabó Andor* – maga is alsószeli gazdacsalád szülője – arról beszél, hogy az itteni németeknek és magyaroknak egyaránt jár a kárpótlás, hiszen ugyanazon elv alapján büntették meg őket. A Rákóczi Szövetség rövidesen nyilvánosságra hozza a lakosságcsere-akciót lezáró Csorba-tói megegyezés jegyzőkönyvét, amelyből világosan ki fog tűnni, hogy a magyar és a csehszlovák kommunisták milyen cinikusan rendelkeztek alattvalóik vagyonával.

A szemben lévő kocsmá tele fiatalokkal, a terem tele középkorúakkal és öregekkel. Mintha a történelem azokkal a nemzedékekkel folytatná a maga polgári színjátékát, akikkel abbahagyta.

Tamáskó Péter

Gondolatok Zoboralja magyarságának problémáiról és jövőjéről

Tudvalelvő, hogy Zoboralja magyarsága sziget a szlovák tengerben, perspektívája tehát csak egy demokratikusan megalapozott társadalom jogilag is alátámasztott közegében létezhet. A terület ugyanis a magyarság számára szatelit-egységet képez 20 000-es lélekszámával, így vonzereje minimális. Egyedül a Pedagógiai Kar jelent szellemi támaszt, melyet jó esetben is csak átmeneti jellegűnek nevezhetünk, úgyhogy az itt született és itt élő magyarok magukra hagyatva várják a megváltást jelentő demokráciát. Sajnos a vidék szellemi erőinek nincsen olyan bázisa, amely képes volna az irányításra, melyre az identitásért harcoló zoboraljai magyarság támaszkodhatna. A múltban rengetegen elköltöztek a vidékről – munkalehetőséget keresve vagy családalapítás céljából – ugyanakkor több ember a kilátástalanság elől menekült elsősorban Dél-Szlovákiába, ahol a magyar szellemi élet még a Husák-rendszer ellenére is sokrétűbb lehetőségekkel kecsegtetett. A maradék remény is letörte, hogy már majdnem teljesen összeomlott a magyar iskolarendszer. Középiszokolák hiányában a járásban pesszimista hangulat uralkodott el a szülők körében, akik emiatt szlovák iskolába írták gyermekeiket.

Megfogytakozott az utánpótlást képező közeg, mely egyedül, szervezetenül, jogaiban megtéptázottan már-már képtelen vállalni a reprodukció szerepét. Megmutatkozik ez főként az óvodákba, iskolákba íratott gyermekek létszámán is. Levonható a tanulság: visszahatólag is hátrányosan érinti a kisebbséget, ha nincsenek kiépítve jogi, kulturális és iskolaügyi intézményei – ezek hiánya felgyorsítja az asszimilációt, rosszabbik esetben elnemzetietlenítéshez vezethet.

Felvetődik a kérdés, mi tudná talpon tartani Zoboralja magyarságát? A demokráciában nem lehet közömbös a kisebbség által megfogalmazott követelés, ellenkező esetben demokrátiák jogállamról csak elvont értelemben beszélhetünk.

A magyarság megmaradásának előfeltételeit Zoboralján a következőképpen lehet felvázolni:

I. Szükséges feltárni tudományos megalapozottsággal a vidék magyarságának történelmi gyökereit, és szerepét a következő területeken:

– a magyar települések eredete és története, népviseletek, népi építészeti és népdalkultúra, a történelmi múlt magyar–szlovák kapcsolatai.

A megalapozott, felkutatott adatokat nyilvánosságra kell hozni, hogy megismerkedjenek azokkal elsősorban az e tájhoz kötődő emberek. Publikálni kell – szlovák polgártársak számára is – a magyar vonatkozású történelmi tényeket, hogy mindkét oldalon érthetőek legyenek a táj jellegzetességei.

II. Létre kell hozni a magyarság érdekeit képviselő jogi intézményt, például a Nemzetiségi Minisztérium kebelében járási szinten.

III. A járás teljes magyar óvodai, illetve iskolai hálózatát magyar tanfelügyelő hatáskörébe kell vonni, akinek feladata lenne:

– az intézmények érdekeinek képviselete,
– az óvodai és iskolai hálózat fejlesztése,
– a szülőkkel való rendszeres találkozás,
– a tantervek számon tartása, figyelembe véve a perspektivitást.

IV. Minden magyar településen magyar istentiszteletek biztosítsák a keresztény hívők valási szabadságérzetét.

V. A kultúra területén minden CSEMADOK- vagy más szervezet mint jogi felelős, kapjon önállóságot.

VI. Zoboralja végre jusson saját magyar nyelvű járási hetilaphoz, melynek feladata lenne:

– a környék magyarságának tájékoztatása a terület aktualitásairól, különös tekintettel a magyarságot érintő problémákra,
– a magyarság öntudatának fejlesztése.

VII. Legyen biztosítva a magyar településeken az arányos képviselet a különböző testületekben és a közigazgatás területén egyaránt.

VIII. Érvényesüljön a kétnyelvűség elve:

– a községnevekben és -feliratokban,
– a hivatalos, félhivatalos intézményekben, valamint az üzletekben,
– a falugyűléseken és egyéb nyilvános ünnepeken.

A felvázolt pontok a létkérdés alapjait képezik. Ezért csak a jogi intézményrendszer kiépítése segíthet a pusztulásra ítélt népcsoporton.

Nem elhanyagolható része a megmaradáselméletnek az sem, amit külső segítségnek nevezünk, amely érkezhethet:

1. az egész csehszlovákiai magyarság részéről

A csehszlovákiai összmagyarság segítése elsősorban a közös jogok megalkotása területén lenne a leghatásosabb. Nagyobb felelősséggel álljanak a feladat mellé az újságírók, a rádió és a televízió – többet kell foglalkozniuk Zoboraljával, ahhoz, hogy az emberek tudatában a magukra hagyatottságot legyőzze az összetartás érzése.

2. Magyarországról

Magyarország szellemi téren (előadók, művészek, neves emberek) segíthetne, de nem utolsósorban például egy „Zoboralja magyarságának” létrehozandó célalapítvánnyal is.

Az elképzelések megvalósítása, koordinálása érdekében megfontolandó lenne egy Zoboralja-társaság megalakítása, amely tudatosan kiépített koncepció alapján az egyes követelményeket irányítani, szervezni és ellenőrizni tudná. A Zoboralja-társaság tagja lehetne részben bármely helyi vagy segítőképzés, e vidékhez valamilyen módon kötődő külső érdekeltiségű személy is, aki szívén viselné és támogatná a vidék magyarságának ügyét.

Patay Péter

HONT LELNI A HAZÁBAN

RÉSZLETEK A RÉV-KOMÁROMI ÜNNEPI MEGEMLEKEZÉSEN
1991. MÁRCIUS 15-ÉN ELHANGZOTT BESZÉDBŐL

Tisztelt ünneplő közönség!

Nekünk, mai közép-európai embereknek – magyaroknak, szlovákoknak egyaránt – 1848–49 számos tanulsággal szolgál. A történelem természetesen sohasem ismétli önmagát, azonban botorság volna botlásainkból, erényeinkből nem levonni a konzekvenciát, netán ismételtelen egyazon hibába esnünk.

Tájainkon a XVIII–XIX. század fordulójáig az anyanyelvhez tartozás még nem kényszerítette az egyént arra: legyen elkötelezettje egy a közösségből mindenki mást kizáró nemzetelképzelésnek. Egyszerűbben szólva: létezett egy olyan kor, amelyben a nemzethez tartozás fő ismérve nem a nyelv volt. Ekkoriban az állam számított fontosabb tényezőnek; az együttélő, egyazon kormányzást elviselő, egyazon kiváltságokban részesülő (vagy éppen ellenkezőleg: nem részesülő) egyének alkották nemzetet. Ily módon Magyarországot hazájának, édes honának (és nemcsak szülőföldjének) érezhette a magyaron kívül a szlovák, a szerb vagy a román. S ha külföldi egyetemet látogatott, emígy jelölte meg „nemzetiségét”: hungarus. Szülőföldjéhez, pátriájához fűződő érzelmeit, hazafias beállítottságát joggal nevezhetjük „hungarus-patriotizmusnak”.

E többes kötődést, természetes többnyelvűséget, többkultúrát jelölő, dunatáji harmóniát sugalló hazafiságot számosan képviselték népeink jeles fiai közül: elég, ha csak Bél Mátyásra, Balassi Bálintra, a Zrínyiekre, Tessedik Sámuelre gondolunk. Hogy még századunkban sem vészett ki egészen, példa rá a Petőfi, Aranyt, Madáchot szlovákra fordító Pavel Országh Hviezdoslav hitvallása a Vörös szonettek ciklusában: „Patrióta is vagyok, nem csupán szláv.”

Tény, hogy az 1800-as évek első felében a Kárpát-medence népeinek nemzeti öntudata egymás ellenében fogalmazódott meg. A reformkori magyar középneveltség Bécs elnemzetietlenítő törekvéseivel szemben haladó nacionalizmust képviselt, az országon belüli másajkúak hasonló azonosságkereséséhez, szabadságvágyához azonban nem viszonyult kellő megértéssel. A feudális „natio hungarica” helyébe a „politikai magyar nemzet” koncepcója lé-

pett, amely több nyelven beszélő, egyazon nemzetként kezelte az – akkor már sok nemzet által lakott – ország lakosságát. Mielőtt azonban megszaggnánk ruhánkat, tekintsünk körül a korabeli Európában: a helvét konföderáción kívül találmunk-e a nyelvi, nemzeti egyenjogúságot már akkor a gyakorlatba átültető államot?

Hogy a reformkori magyar szabadselvűség a kisebbségekkel szemben türelmes álláspontot is képviselt, hadd világítsam meg egy idézettel. A „legnagyobb magyar”: Széchenyi István, akinek ez idén üljük a bicentenáriumát, a Hunniában vette papírra a következőket: „Tiszteljük bármely kis körben élőknek is nyelvét s életmódját, mert a legkisebb elkülönözött emberi sajátság is egy karika abban a láncolatban, melynek fokain a tökéletesség felé emelkedik az emberi nem. Tiszteljük mindenkinek nem csak földi sajátját, de lelkének legnagyobb kincsét is, »honi, nemzeti hűségét«! Csak így várhatunk mi is, némi igazsággal, sajátjaink, kincseink iránt türelmet és engedékenységét.

De értsük meg egymást és nézzük közelebbről, mit óhajtunk, mit kívánunk! Tartsa meg anyanyelvét híven mindenki! Az otthonitól ne pártoljon el soha! ... S legyen végre – elsőtől utolsóig – kiki védője, gyámola a maga nemzetének. De azért az emberiségnek ne váljék ellenségévé.

Keljünk hát versenyre! Külön nyelveinkben és eredetiségünkben a lehetőségig képezzünk ki minden hasznot, minden szépet, minden jót. Ne álljunk egymásnak útjában! Sőt az örök Valót kereső törekvéseinkben bölcs nagylelkűséggel kölcsönösen gyámolítsuk egymást. Hisz' egy nemzet erkölcsi nyereségeiben az egész emberiség osztozik... Nyújtsatok azért kez, drága Hazafiak, egy honnan külön nemzetiségű, de mégis rokon fiai, rokon reményei, s ne hagyjátok magatokat tőlünk a lágyvelejük ama csoportjai által elidegeníttetni, kik – ügyünknek használni akarván – rajtatok oly sokszor méltatlankodtak.

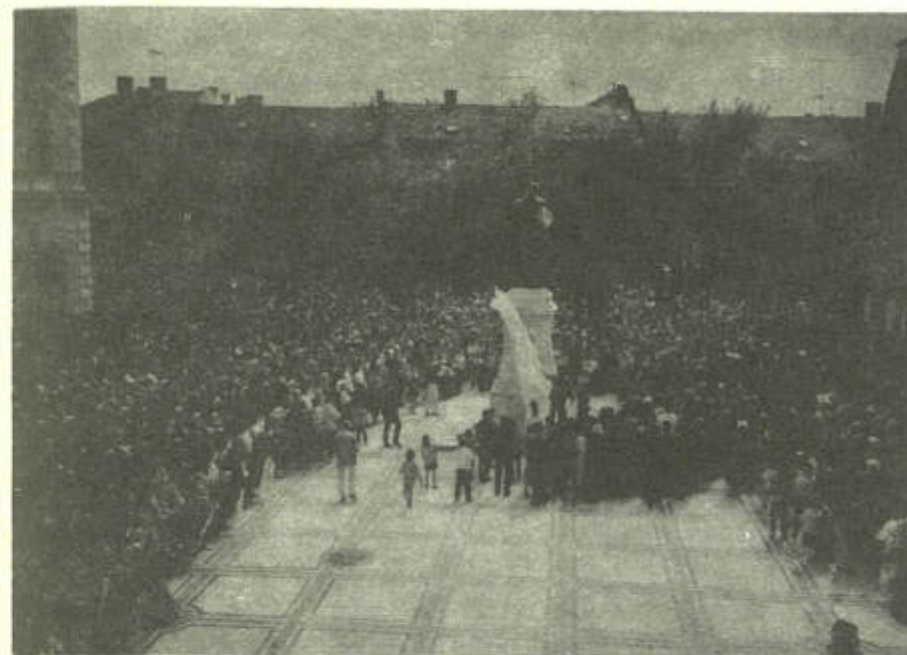
Maradjatok tehát, Ti honunknak nem-magyar lakosai, származástokhoz és nyelveitekhez hívek. Szolgálatotok közös Urunkat s a közös hont sajátosságaitokban. Beszéljetelek magatok közt amiképp és aho-

gyan tudtok. Ne bajlódjatok idegen nyelvvél, mikor az első szerelem ege megnyíl lelketek előtt s mikor az elszorult kebel szokott nyelvével sem bír. Közös hasznunkra kutassátok fel, saját eredetiségtek minden titkát.”

Szintén tény marad azonban, hogy mivel a nemzetiségek radikális rétegének követelései kielégítetlenül maradtak, a prágai pánszláv kongresszus a magyar forradalom és szabadságharc helyett a császári ellenforradalom támogatása mellett döntött. Az udvar beépített ügynökei 1848 őszén a nem-magyar népek tömegeinek egy részében sikeresen buzdítottak a fegyveres felkelésre. Amikor a magyar nemzeti mozgalom az európai haladás élvonalában harcolt és jellegében egyre inkább a másokkal való szolidaritás tudata domborodott ki, a nemzetiségek részint a retrográd erők oldalán álltak. Hogy milyen részben, azt jól jellemzi a következő adat: a Hurban ellenforradalmi csapataiban az 1848 novemberi betörés alkalmával 4000, a decemberi akcióban 750 fegyvers vett részt. A szlováklakta megyék ugyanakkor közel 10 000 újoncot küldtek a szabadságharc seregébe.

A pillanat nagyszerűségét felismerő nép ösztönös politikai tájékozódása megbízhatóbbnak bizonyult egyes vezetői nemzeti elvakultságánál. 1849 tavaszán mind magyar, mind szlovák, román és szerb részről kölcsönös kedvezményezések indultak a közösségi szabadságjogok gyakorlatba ültetésére.

Hadvezetési hibák, de főleg a cári intervenció nyomán kialakult erőfölény elbukatta szabadságharcunkat. A Szegedre települt országgyűlés azonban – egyik utolsó gesztusaként – 1849. július 28-án elfogadta Európa első demokratikus nemzeti törvényét. A jogszabály kimondta a magyar nyelv használatát a központi hivatalok ügyvitelében és az államközi kapcsolatokban, és ugyanakkor kimondta a nemzeti anyanyelvek használatát a községekben, a törvénykezésben, a törvényhatóságok gyűlésein, az egyházban, az elemi iskolában, a nemzetőri vezényeletben, a felsőbb helyre benyújtott foylamodásokban. Szemere Bertalan miniszterelnök a

Csaknem ötven év után a 75%-ban magyarlakta Komárnói járás központjában, Komáromban felavatták a vár legendás védőjének, Klapka György tábornoknak a szobrát. Az emlékmű korábban is látható volt a városban, mégpedig egy csöndes park hátsó részében. Az elmúlt évek politikai változásainak eredményeként, polgári kezdeményezésekből összegyűjtött pénzből állították régi helyére, a Városháza előtti térre Róna József 1896-ban készített alkotását. Az ünnepségre Komáromba érkezett Felix Ernacora egyetemi tanár, Klapka György Ausztriában élő dédunokája. (Böröcz József felvételei)

nemzetiségi törvény elfogadásakor beszédekben hangsúlyozta: „Hadd lássa Európa, hogy azon magyar nép, mely földét megosztá a többiekkel, mely szabadságharcát maga vívja főképpen, mely évek óta küzd valamennyi néptársai jólétéért, hadd lássa Európa, hogy mi magunk vívtunk. Hadd lássa a világ, hogy mi a legújabb forradalmak életjeleit jól ismerjük, hogy míg a régi forradalmak csak a szabadságot kívánták és nyerték meg, mi értjük az új történet új forradalmait, és hogy mi nemcsak a szabadságot adjuk meg a polgároknak, de magadjuk a népnek saját nemzetiségüket is...”

Testvéreim, vajon ápoljuk-e 1848–49 örökségét? Komárom falai között Jókai, Klapka emléke élő példa, s Kossuth és Petőfi részben szlovák származásával jól összeegyeztethető magyar patriotizmusa nem kevésbé ismert. Feltehetően kevesebben tudják, hogy Irányi Dániel, a 12 pont első megfogalmazója a szépségségi Toporcon született, a szabadságharcban pedig Sáros kormánybiztosa volt. S vajon hányan gondolták végig, hogy az aradi tizenhárom honvédtábornok vértanú közül őt – Aulich Lajos, Dessewffy Arisztid, Láthner György, Nagysándor József és Török Ignác – továbbá az első felelős magyar kormány meggyilkolt miniszterelnöke: Batthyány Lajos kötődik, születése vagy tevékenysége okán, a ma Szlovákiához tartozó területekhez? Bizonyos vagyok benne, hogy mindannyian: a kisebbség,

többség és anyanemzet tagjai, jóval több figyelmet kell hogy fordítsunk a tájhoz kötődő történelmi emlékeink ápolására, térben és tudatiakban egyaránt.

A magyar polgári forradalom és szabadságharc egyik legfontosabb üzenete számunkra, hogy az együttéléssel semmilyen más alternatíva nem helyezhető szembe. A szlovákiai magyarság ma egy forrongó Közép-Európa nem kevésbé mozgásban lévő országában szeretné végre kivívni az őt megillető demokratikus szabadságjogokat. Ennek érdekében deaki bölcsességgel kell politizálnia, áthidalnia saját belső ellentéteit, egyenrangú partnerként kezelt fognia a többségi nemzetekkel és más kisebbségekkel. Ne feledjük: Európa együtt vár bennünket! A megbékéléshez azonban bizonyos elemi feltételeknek meg kell teremtniük. Hogy csak a legfontosabbakat említsen:

- az elmúlt hét évtized kisebbségellenes tetteinek a teljes feltárása és nyilvánosságra hozatala, a többség és kisebbség nyelvén egyaránt;
- a közös múlt egyoldalú kisajátítása helyett objektív történelemkutatás és -oktatás;
- a magyarellenes uszítás megszüntetése a politikában és a tájékoztatásban;
- az őshonos szlovákiai magyar nemzet rész valóban váljon államalkotó tényezővé, alkothasson kisebbségi önkormányzatot a személyi elvre épülő kulturális autonómia alapján;

– kollektív szubjektumként építhesse ki anyanyelvű oktatási, kulturális és tömegkommunikációs intézményrendszerét;

- használhassa szabadon nemzeti jelképeit;
- zavartalanul és gyanúsításoktól mentesen ápolhassa kapcsolatait anyanemzetével;
- szünjék meg a magyarsággal szemben a nyelvi türelmetlenség, kerüljön le a napirendről egyszer s mindenkorra a meggyengítésére, etnikai tömbjeinek fellazítására, végső soron a beolvastására irányuló törekvés.

Magyar és szlovák barátaim! Hadd búcsúzzak Önöktől ismét Széchenyi szavával: „Mi magunk, felébredt, erényt szerető és így még pirulni tudó magyarok, nem fogunk ily dicső útról letpérni. Erre az útra közülünk mind számosabban lépnek. Álljatok it is rá! Ha minket közös erő s közös erény egy nemzeti testbe fog szorítani, nem kell, akkor többé külső szorítástól félni, sem olyan gáttól, amely emberi és nemzeti hivatásunktól visszatartani képes lenne. Honunk bizonyára virágozsin fog. De ha kebleinkben az egymás iránt való ellenségeskedésnek legkisebb tövisei is viszsamaradnak, az elég lenne arra, hogy a Rossznak meg nem szűnő fondorkodásától elmergesítve, végképp gyalázat romjává süllyessze a hont”.

KRÓNIKA

A RÁKÓCZI SZÖVETSÉG (RSZ) TEVÉKENYSÉGE (1990 DECEMBERÉTŐL 1991. MÁRCIUS 15-IG)

Az *Unio* című folyóirat decemberi száma Pozsonyot bemutató írásokat közölt.

December 8-án a Rákóczi Szövetség alapítványának támogatásával a *Csehszlovákiai Magyar Tanítók Központi Énekkara* megalakulásának 25. évfordulója alkalmából ünnepi hangversenyt rendezett Pozsonyban.

Budapesten az *Anyanyelv-ápolók Szövetsége* ugyanezen a napon tartotta meg évi közgyűlését. Az ünnepi eseményre meghívták a szomszédos országok magyar nyelv-ápolóinak képviselőit, az RSZ nevében *Selmecei Elek* alelnökünk köszöntötte az anyanyelvünk épségének megőrzését és a szellemi környezetvédelem feladatát ellátó szövetséget.

10-én *Göndöcs László* előadást tartott a Nemzetközi Előkészítő Intézetben tanuló felvidéki diákoknak *Nemzetiségi öröklés* címmel.

12-én a Magyar-Szlovák Értelmségi Fórum *Nyelv és identitás* című tanácskozásán *Dobos László* pozitív példaként említette a Rákóczi Szövetségnek a magyarországi szlovákok érdekében kifejtett álláspontját.

13-án megnyílt *Luzsica Lajos* festőművész válogatott műveinek kiállítása szülővárosában, Érsekújváron.

14-én az RSZ Ifjúsági és Honismereti Csoportja vendégül látta a nagyváradi magyar ifjúsági szervezet *Makai Zoltán* vezető 15 fős csoportját. December 15-én a nagyváradi fiatalok az RSZ támogatásával részt vettek az *I. Szlovákiai Magyar Tánc-háztalálkozó*n, Dunaszerdahelyen.

15-én *Kun Ferencz* alelnök kíséretében Dunaszerdahelyre látogatót *Watoschek Miklós* antikvárius, hogy szakmai segítséget nyújtson a helyi antikvárium megnyitására. Kun Ferencz találkozott a *Szlovákiai Magyar Cserkészszövetség* elnökével, *Horváth Gyulával* és 18 cserkészvezetővel, továbbá Többérete községben, *Lipcsey Gyulával* (*Csehszlovákiai Magyar Politikai Foglyok és Deportáltak Szövetsége*).

17-én az RSZ vezetősége találkozott *Katona Tamás* külügyi államtitkárral.

21-én a Parlamentben *Göncz Árpád* köztársasági elnök kitérőt adott át *Dobos László* és *Duba Gyula* írónak és *Fónód Zoltán* irodalomtörténésznek. A Magyarok Világszövetsége (*Czine Mihály* mb. elnök, *Komlós Attila* mb. főtktár) ez alkalommal vendégül látta a kitérőtetteket. A fogadásán az RSZ is képviseltette magát.

1991. január 4-én az RSZ Érdekvédelmi Csoportja (*Soóky Dezső, Takács Sándor* és *Vigh Károly*) beszámolt a kitelepítettek anyagi kártérítése ügyében folytatott tárgyalásokról.

11-én az RSZ az Erdélyi Szövetség és az Erdélyi Magyarok Egyesülete találkozott *Horváth Balázssal*, a határon túli magyarok ügyében illetékes tárca nélküli miniszterrel.

11-13. között Dunaszerdahelyen rendezték meg a *Liberalizmus és kollektív jogok* című nemzetközi konferenciát, *Václav Havel* védnökségével, a *Márai Sándor Alapítvány* és a *Friedrich Naumann Alapítvány* támogatásával.

17-én a prágai Magyar Kulturális Központban *Farkas Veronika* rév-komáromi művészettörténész megnyitotta *Dúdor Ist-*

ván (1949-1987) szlovákiai magyar festőművész kiállítását.

23-án a Rákóczi Szövetség alapítványának kuratóriumi ülésén *B. Kiss Tamás* beszámolt az alapítvány elmúlt évi tevékenységéről.

24-én találkoztunk *Sebők Zoltánnal*, az Együttélés Rév-Komárom városi szervezetének vezetőjével.

26-án és 27-én az *IDF Interfórum* címmel megrendezte a határon túli magyar ifjúsági szervezetek találkozóját, melyen az RSZ Ifjúsági és Honismereti Csoportját *Simén András* és *Czenzhe Miklós* képviselte.

Február 1-jén a kisebbségi alapítványok együttműködésének lehetőségeiről és távlati feladatairól beszélgettünk az érdekeltekkel. A találkozót *Simén András* szervezte. Megjelentek: *Szarka László* (Párbeszéd Alapítvány), *B. Kiss Tamás* (az RSZ Csehszlovákiai Magyar Kultúráért Alapítványa), *Selmecei Elek* (RSZ).

7-én ismételt felvetettük az együttműködés gondolatát *Komlós Attilának*, a Magyarok Világszövetsége mb. főtktárának.

9-én a vámoslaciányi parasztbálon az RSZ-t *Kun Ferencz* és *Bikki István* képviselte.

16-án felvidéki farsangi bál volt Tahótófalun. Szervezők: *Balázs György, Kovács László* és *Gál Péter*. Mintegy 100 fő jelent meg Szlovákiából és Magyarországról.

23-án a *Hajszálgökök* című rádióműsorban *Szenczi Molnár Albert* városától a Rákóczi Szövetségig címmel *dr. Heisl Józseffel*, a Szövetség elnökével beszélgetett *Cservenka Judit* felelős szerkesztő.

23-án és 24-én Kassán rendezte meg III. országos konferenciáját az Együttélés. Az RSZ-t *Göndöcs László* képviselte.

Március 1-jén, 2-án és 3-án Ungvár volt a színhelye a *Kárpátjai Magyar Kulturális Szövetség* (KMKSZ) fennállása 2. évfordulója alkalmából megrendezett *A Kárpát-medence magyarsága a XX. század végén* című tudományos tanácskozásnak. Szervező: *Balla Gyula*. Az RSZ-t *Göndöcs László* képviselte (Göndöcs László beszámolója az eseményről lapunk 26. oldalán).

7-én az RSZ választmányi ülése jóváhagyta az 1990. évi költségvetési beszámolót és értékelte az RSZ Csehszlovákiai Magyar Kultúráért Alapítványának tevé-

Előző számunkban elbúcsúztunk Érsekújvár polgárainak lapjától, a *Heti Hírlaptól*. Már akkor jeleztük, hogy a búcsút nem tartjuk véglegesnek. Reményünk teljesült, a *Heti Hírlap* ismét megjelenik. Erre örvendetes hír azonban nem járt egyedül. Két új lapot hozott a posta. Érkezési sorrendben az első Szlovákia keleti határától, Nagykaposról. Neve: *Ungi Táj*. A havonta megjelenő közéleti lap szerkesztője *Tóth Ferenc*. A szerkesztőség címe: CSESMART, 079 01 Vel'ké Kapušany.

SALUTEM SCRIPTORIBUS DIURNIS!

EGYÉVES A KÁRPÁTALJA

„Születésnapján” tisztelettel köszöntjük testvéralapunkat, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetséget (KMKSZ) lapját.

A kéthetente megjelenő 16 oldal terjedelmű színvonalas újság pontosan és körültekintően tájékoztatja az olvasót a kárpátaljai magyarság életéről, gondjairól, történelmi feladatairól, soha nem feledkezve meg az egyetemes magyarsághoz való kapcsolódásáról. A Kárpátalja fontos kulturális missziót tölt be, s nemcsak az ottani magyarság életében, hanem a Szovjetunió köztársaságaiiban, elsősorban az Ukrán Köztársaság területén (Lvov [Lemberg], Kijev városokban), az Észk Köztársaságban (Turku, Tallin), vagy még távolabb: a Kazah Köztársaságban élő magyarok, illetve az ott működő magyar egyesületek mindennapjaiban. De eljut e lap a hazai közönséghez is, vagy éppen a szlovákiai és erdélyi magyarsághoz.

Anyagi gondjaik miatt eddig mindössze 4800 példányban tudtak megjelenni, holott az igény ennél jóval nagyobb, mondhatnánk, ennek többszöröse. A lapot Ungvárott és Miskolcon közösen szerkesztik, és a miskolci kórház házi nyomdájában állítják elő. A szerkesztőbizottság elnöke *Fodó Sándor* (Ungvár), aki egyben elnöke a KMKSZ-nek is. A főszerkesztő miskolci: *Mankovits Tamás*. A lap a Nyiregyházi Dunapack Rt., a Magyarországi Evangélikus Egyház, a Magyar Ortodox Egyház (Nyiregyháza), az Illyés Alapítvány, a Kean College of New Jersey (USA), az MTA-Soros Alapítvány, a Miskolci Egyetem és végül: a Rákóczi Szövetség alapítványának (a Cseh-Szlovákiai Magyar Kultúráért Alapítvány) jelképes anyagi támogatásával tud rendszeresen megjelenni. Így érhetők el, hogy Kárpátalján, illetve a Szovjetunióban – szinte jelképes összegért – 50 kopejkáért tudják terjeszteni. A lappal elért bevétel, s minden más támogatás a Kárpátaljai Alapítvány számláját gyarapítja.

Amikor jó szívvel ajánljuk mindazok figyelmébe e lapot, akiket a kárpátaljai magyarság sorsa érdekel, egyúttal kérjük, hogy előfizetéssel, adományokkal, cikkek, történelmi dokumentumok, régi és újkeletű fotók küldésével támogassák e nemes kezdeményezést és nagy jelentőségű magyar kulturális munkát.

A szerkesztőség magyarországi címe: *Mankovits Tamás, H-3526 Miskolc, Gyóni Géza u. 4. Telefon: (46) 21-253.*

Testvéralapunknak a Rákóczi Szövetség és a Rákóczi-Hírvivő szerkesztősége, valamint olvasótáborá továbbá sok sikert és minél nagyobb példányszám elérését kívánja.

(Hábel)

1991. OKTÓBER 20. ÖNNEPI SZÁM

KOMÁROMI LAPOK

REGIONÁLIS KÖZLETTETŐ LAP
ALAPÍTVÁNY 1949-1991

Szerkesztő: Tóth Ferenc, szerkesztőség: Komáromi Lapok, H-3001 Komárom, Széchenyi u. 11. Telefon: (0819) 31 77 és 45-68.

Alapítvány: Magyarországi Evangélikus Egyház, H-3001 Komárom, Széchenyi u. 11. Telefon: (0819) 31 77 és 45-68.

Szerkesztőség: Komáromi Lapok, H-3001 Komárom, Széchenyi u. 11. Telefon: (0819) 31 77 és 45-68.

Alapítvány: Magyarországi Evangélikus Egyház, H-3001 Komárom, Széchenyi u. 11. Telefon: (0819) 31 77 és 45-68.

Szerkesztőség: Komáromi Lapok, H-3001 Komárom, Széchenyi u. 11. Telefon: (0819) 31 77 és 45-68.

Alapítvány: Magyarországi Evangélikus Egyház, H-3001 Komárom, Széchenyi u. 11. Telefon: (0819) 31 77 és 45-68.

Néhány nappal később kaptuk kézhez az új Komáromi Lapok első - ünnepi - számát. E lap első ízben történelmünknek egyik legszebb korszakában került az olvasók kezébe: 1849-ben, a várostrom idején. Ekkor Komáromi Értesítő néven jelent meg, majd 1849 július 11-én vette fel a Komáromi Lapok nevet. Személyes okokból mindig büszke voltam a városra, amelyről irodalmi és történelmi egyaránt elismerték, hogy a felvilágosodás korának első szakaszában a korszak 250 egykorú írója 600 műveből Komáromra egy magában több esett, mint az egész nagy Alföldre a Duna-Tisza között.

A lap megjelenik minden szombaton. Levélcíme: hám. Mátyás-hegyi utca 11. Telefon: (0819) 31 77 és 45-68.

(se)

KÖZLETTETŐ LAP

Ungi Táj

1991. október

I. évfolyam 1. sz.

A Rákóczi Szövetség közgyűlése

A lapzártá kényszere miatt csupán rövid beszámolót készíthettünk szövetségünk május 25-én megtartott egész napos közgyűléséről.

A közgyűlés felemelően szép ünnepséggel kezdődött a Belgrád-rakparti TESZ-székház zsúfolásig megtelt nagytermében. A Rákóczi Szövetség kebelében nemrég megalakult Esterházy János Emlékbizottság tisztelete jeléül átadta az Esterházy emlékéremet Nagy János lévai szobrászművész Esterházy János mártírságát döbbető erővel ábrázoló alkotását, a közgyűlésen megjelent Esterházy Alice grófnőnek, s ugyanakkor az emlékdíj első kitüntetettjének, az Egyesült Államokból Budapestre érkezett Hites Kristóf atyának, a CSMNB elnökének.

Ezután következett a késő délutánig tartó közgyűlés. Halzi József elnöki beszámolóját, amelyben az elmúlt évben végzett munkát összegezte, amelyet tartalmas, lényegre törő felszólalások követtek, a közgyűlés elfogadta. Majd Vigh Károly ismertette az RSZ új programtervezetét. Ennek lényege, hogy a korábban csak kulturális feladatokat vállaló szövetség ezentúl politikai és érdekvédelmi tevékenységet is kíván folytatni.

Hogy e kibővített feladatkörét a szövetség eláthassa, a választmány által korábban kiküldött „hetes bizottság” új alapszabály-tervezetet készített. Ezt Göndöcs László ismertette. Némi vita után a közgyűlés nagy többséggel megszavazta az új feladatokhoz elengedhetetlen átdolgozott alapszabályt és programot. (Ezeknek szövegét a következő számban közöljük.)

Végül a közgyűlés titkos szavazással három évre megválasztotta a szövetség 30 tagú választmányát. Néhány nappal később az alapszabályban meghatározott tisztségekre a választmány a következő személyeket választotta meg.

A választmány döntése alapján a Rákóczi Szövetség elnöke ismét Halzi József lett. A három alelnök (politikai, kulturális és érdekvédelmi): Vigh Károly, Selmeczi Elek és Soóky Dezső. Főtitkár: Göndöcs László. Pénzügyi titkár: Szamosi Elemér, szervezőtitkár: Czenzthe Miklós, ifjúsági titkár: Balázs György. A választmány három elnökségi tagot is választott Csáji Attila, Ébert Tibor és Kun Ferencz személyében.

Az Esterházy János emlékérem első példányát Stelczer Elemér, az emlékbizottság elnöke átadja gróf Esterházy Alice-nak

Friedrich Krisztina felvételei

Az Esterházy János Emlékbizottság első kitüntetettje, Hites Kristóf atya a közgyűlésen

IN MEMORIAM

A kanadai magyarok egyik szellemi vezetője, Székelyföld szülőtte, a nyolcvanéves dr. Kovács Ernő ez év május 16-án másodszer látogatott haza, Magyarországra. Amikor a múlt év áprilisában a Rákóczi Szövetség a felvidéki magyarság politikai vezetőinek részvételével fórumot rendezett a cseh-szlovákiai magyarság helyzetéről, a hallgatóság soraiban dr. Kovács is jelen volt, majd tagja lett szövetségünknek. (Jómagam szintén ekkor ismerkedtem meg vele.) Odakint az Újvilágba meghívott magyarországi, erdélyi és szlovákiai vendég előadók körútjainak ő volt az egyik legbuzgóbb szervezője, s a torontói Magyar Házban meg az amerikai magyar sajtóban sokukat ő mutatta be az emigráns magyarságnak. Rádásúsi Csoóri Sándortól, Jancsó Adrienne-től, Kányádi Sándortól és Durayéktól Lőrincze Lajosig szinte minden kint járó magyar író, költő, előadóművész, tudós és politikus elvezethette a népes és kedves Kovács család vendégszeretét. De Kovács Ernőnek elsősorban a kisebbségi magyarság sorsa, mindenképp az erdélyiek jelene és jövője volt az igazi szívügye. Ezt szolgálta tolvál az emigráns sajtóban, nemkülönben több szenvedélyes könyvében (például: *Trianon, 1920 – Párizs, 1947*, a szerző kiadása, Toronto, 1986), előszóval is (például a kanadai rádióban). Ennek az áldozatos életnek a fonalát vágta ketté május 25-én a könyörtelen végzet: e vasárnap éjszaka Ebes községi vasútállomásán dr. Kovács Ernő tragikus baleset áldozata lett. Két nap múlva Torontóból már itt volt a hitvese és két idősebbik fia. Május 31-én – hamvasztása után – a Farkasréten búcsúztatta őt a család és az a néhány barát, akit sikerült értesíteni a tragédiáról. A végzettségét megadó református tiszteletes csak a halál iszonyatáról, a családot sújtó veszteségről s Jézusról és a feltámadásról beszélt. Ekkor a következő mondattal egészítettem ki szavait: „Úgy érzem, nem szabad anélkül menünk el a sír mellől, hogy el ne hangozzék: Er-

nő bátyánk nem csak betegek gyógyítója volt, hanem a közép-európai kisebbségi magyarságnak, kivált az erdélyi magyaroknak a szószólója is. Egyik legszebb könyvének ez a címe: *Erdély egyetlen végtelen szerelmem – Transylvania my eternal love*. Mindamellét ő nekünk, felvidéki magyaroknak szintén hűséges küzdőtársunk volt. Ezen a héten szeretett volna Pozsonyba látogatni, hogy találkozhasson ottani barátaival, Duray Miklóssal, Püspöki Nagy Péterrel, az előző napokban megismert Turczel Lajossal, és személyesen adja át Janics Kálmánnak, a *Hontalanság ével* szerzőjének a kanadai külügyminisztérium meghívását. Búcsúzzunk tőle azzal az óhajjal: teljesüljenek mihamarább ama reményei, amelyeket szívében és agyában táplált a Kárpát-medencei kisebbségi magyarok jövődjéről.”

Szöke István

RÁKÓCZI-HÍRVIVŐ
Politikai és művelődési értesítő
II. évf. 2-3. sz.

1991. július

Szerkesztőbizottság: Czenzthe Miklós, Ébert Tibor, Filep Tamás Gusztáv olvasószerkesztő, Hábel György, Sidó Zoltán (Pozsony), Selmeczi Elek felelős szerk.; A Cseh-Szlovákiai Magyarok Nemzeti Bizottmányának (USA) szerkesztőbizottsága: Hites Kristóf elnök, Mailáth István alelnök (dél-amerikai tudósító), Szent-Ivány Gábor alelnök, Császár Ede, Wojatsek Károly (Kanada), Simek Péter (európai tudósító).

Tervezőszerkesztő: Kurcsics Ernő
Kiadja a Rákóczi Szövetség, a Cseh-Szlovákiai Magyar Kultúra Barátainak Köre.

Felelős kiadó: Halzi József, az RSZ elnöke

Budapesti címünk: Selmeczi Elek

1015 Bp., Szabó Ilonka u. 65-69. Tel.: 201-8315

Amerikai címünk: Rev. Christopher Hites

302 Portola Rd., Portola Valley, California 94028

Készült a NEXUS Kiadó és Nyomdaipari Kft.

üzemében. Felelős vezető: Egedi István